

Szanowni Państwo

W Wasze ręce oddaję niezwykłą książkę, bliską memu sercu nie tylko jako historyka, ale przede wszystkim jako mieszkańca tego miasta.

Niniejszy album opisuje bowiem historię kurortu-uzdrowiska Jastrzębie-Zdrój i osób z nim związanych, począwszy od momentu odkrycia solanki, poprzez powstanie i rozwój, aż do momentu jego zamknięcia. Miejsca, w których toczyło się życie miejscowej ludności i kuracjuszy, ludzie, dzięki którym mała wieś stała się najpierw popularnym kurortem, a potem ważnym ośrodkiem leczenia dzieci oraz etapy rozwoju miasta, zostały uwiecznione na starych fotografiach, pocztówkach, a także spisane w książkach, prospektach i innych dokumentach.

Niektóre z obiektów pouzdrowiskowych stanowią zabytki architektury i służą do dziś nie tylko mieszkańcom miasta. Inne nieistniejące współcześnie zachowały się jedynie na zdjęciach i widokówkach.

Album ten powstał dzięki zaangażowaniu i pomocy mieszkańców Jastrzębia-Zdroju, w pamięci których ciągle żyją wydarzenia sprzed lat. Użyczyli oni ze swych prywatnych zbiorów nie tylko cenne zdjęcia i pocztówki, ale również książki, ulotki i inne dokumenty z tamtych czasów. Na ich ręce składam serdeczne podziękowania.

Mam nadzieję, iż ta publikacja pozwoli Państwu przenieść się do czasów uzdrowiska i ludzi w nim żyjących, przybliżając klimat dawnego kurortu oraz historię Jastrzębia-Zdroju.

Marian Janecki

Prezydent Miasta

I odrodził się Zdrój

W 1994 roku na łamach lokalnego dwutygodnika „Jastrząb", ukazał się mój artykuł o zatartej w pamięci lokalnej społeczności, historii uzdrowiska. Jego tytuł *Niech odrodzi się Zdrój* wiązał się z wizjami możliwości odtworzenia klimatu starego kurortu. Ówczesny obraz tego miejsca nie napawał optymizmem. Artykuł zakończono słowami: *Historyczny Zdrój jest szansą dla miasta i jego mieszkańców. Odbudowany, oczywiście w nowym kształcie, mógłby być intelektualnym zakątkiem wielkiego miasta. Jego budynki to szansa dla rozwoju stowarzyszeń, klubów, kawiarenek, może antykwariatu, może małego muzeum z pamiątkami uzdrowiska. Intelektualny Zdrój to wreszcie możliwość zerwania z obliczem miasta, jako miasta-sypialni, miasta masówek i festynów z górniczą orkiestrą. To także szansa dla miejscowej inteligencji, by wreszcie przejęła rząd dusz nad ogółem*.

Po piętnastu latach z ogromną dla siebie satysfakcją mogę dziś napisać: *I odrodził się Zdrój!*

Stało się tak dzięki zaangażowaniu i staraniom, zarówno grupy pasjonatów zafascynowanych historią jastrzębskiego uzdrowiska, jak i władz samorządowych. W dawnej Spółce Brackiej funkcjonuje dziś Ośrodek Zamiejscowy Akademii Górniczo-Hutniczej z Krakowa. Wspaniale odnowiony Hutnik dziś stanowi placówkę Sądu Rejonowego, a w odświeżonym gmachu po byłym sanatorium im. J. Piłsudskiego, znajduje się Wojewódzki Szpital Rehabilitacyjny dla Dzieci i Zespół Szkół Specjalnych. W odrestaurowanym Kasynie-Domu Zdrojowym, prężnie działa Miejski Ośrodek Kultury, a usytuowane naprzeciwko niego Nowe Łazienki stanowią siedzibę Galerii Historii Miasta. Obrazu pozytywnych zmian w dzisiejszym krajobrazie historycznego jastrzębskiego kurortu, dopełniło umieszczenie biblioteki w wyremontowanym budynku Masnówki. W niedalekiej przyszłości ostatni niezaadaptowany do tej pory budynek Łazienek III, stanowił będzie pałac ślubów. Zabytkowy park zdrojowy także zmienił wygląd – zbudowano nową fontannę, ustawiono stylowe ławki i latarnie, a także starannie pielęgnuje się jego szatę roślinną. Pamięć o historii uzdrowiska utrwalają również różnego rodzaju publikacje.

Zainteresowanie historią uzdrowiska znalazło odzwierciedlenie w prywatnych kolekcjach pamiątek zgromadzonych przez mieszkańców miasta. Składają się na nie pocztówki i zdjęcia, foldery i przedmioty. Nie bez znaczenia jest fakt, że także prywatni inwestorzy prowadzą działania, mające na celu odtworzenie klimatu jastrzębskiego kurortu w remontowanych przez siebie budynkach. Nie wszystko udało się do tej pory zrobić, ale być może uda się uratować, chociażby dwór Witczaków na Mendowcu, czy przywrócić dawną świetność Łazienkom I.

Wiek XIX wytworzył cywilizację europejskich kurortów, w których spotykała się śmietanka towarzyska kontynentu, a inspirację dla swoich dzieł znajdowali pisarze i poeci. Tworzono romantyczne założenia parkowe, budowano hotele i pensjonaty, wytyczano korsa i kolonady, a w pijalniach pieniły się lecznicze wody mineralne. Takim miejscem był też od 1861 Bad Königsdorff-Jastrzemb, a od powrotu w granice niepodległej Polski po 1922 roku, Jastrzębie-Zdrój. Atmosfera jastrzębskiego uzdrowiska bliska była tej z Sokołowska czy Lądka Zdroju. Wśród nielicznych górnośląskich zdrojów Jastrzębie zajmowało pierwszą niekwestionowaną pozycję. Zwane „Perłą Górnego Śląska", kuracjuszy przyciągało właściwościami leczniczymi solanki i borowiny, czystym powietrzem, a także uroczą zachęcającą do spacerów okolicą. Latem przebywający goście uprawiali hippikę i tenis ziemny, a zimą biegi i skoki narciarskie.

Na starych zdjęciach i pocztówkach z Jastrzębia-Zdroju, odbijają się koleje dziejów Górnego Śląska w XIX i XX wieku. Niekwestionowaną wartość stanowią przy tym teksty pisane przez kuracjuszy na pocztówkach. W 1927 roku kuracjuszka pisze do Haliny Macnerównej z Łodzi, na kartce z widokiem Nowych Łazienek: *Tutaj w Jastrzębiu bardzo jest smutno, cały dzień przejdzie mi sam nie wiem jak. Towarzystwa nie mam. Chłopaka mam tylko jednego, b. ładny i nawet ładnie mówi po polsku.[...] Okolica bardzo ładna, ale towarzystwa za to nie ma.*

Jednym z oryginalnych dokumentów przedwojennego uzdrowiska w Jastrzębiu-Zdroju, przechowywanym w moim prywatnym archiwum, jest odpis z książki zażaleń łaźni III-ciej, sporządzony przez dyrekcję Zakładu Zdrojowego dla jego ówczesnych właścicieli braci Witczaków. Poniżej wybrane cytaty kuracjuszy.

Wszystko odbywa się w należytym porządku, obsługa grzeczna i uprzejma tak że żadnych zażaleń nie składam. W dowód uznania składam swój podpis.
30 maja 1938r.

/-/ S. Zarzycki z Warszawy

Jest tu cudnie, miło i wesoło „tylko za słono".
Jastrzębie Zdrój, dnia 25 lipca [19]38r.

Nowa Kuracjuszka D.W. z Mikuszowic Śl.

Kończę kurację w Jastrzębiu-Zdroju, proszę uprzejmie Zarząd o sprawdzenie braków w leżalni dla pań, odczuwamy wielką niewygodę z powodu braku lustra i małych ilości leżanek. Kąpiele przyrządzane w trzecich łazienkach i obsługa są bez zarzutu.

Jastrzębie-Zdrój 30. lipca [19]38r.

/-/ Wł. Roznerowa z Łodzi

Prosimy o bezpłatną wodę

kuracjusz.

Racja, płacimy za kartę zdrojową więc musimy mieć wodę bezpłatną

kuracjusze wszyscy

7 sierpnia [19]38r.

My niżej podpisani uprzejmie prosimy Dyrekcję o jak najszybsze przeniesienie p. Maxa Roskosza na dawniej zajmowane stanowisko w łazienkach nr 3, gdyż zmiany personalne w sezonie na kierowniczych stanowiskach w urządzeniach kąpielowych wpływają jedynie ujemnie na obsługę kuracjuszów. Nadmieniamy przy tym, że p. Roskosz doskonale się orientował na dawnej placówce pracy i odznaczał się niezwykłą uprzejmością wobec letników i sympatycznym oraz szybkim załatwianiem interesantów. Spodziewając się przychylnego załatwienia niemal ogółu kuracjuszów

pozostajemy

/-/ O. Glaser

/-/ mgr Menclówna

/-/ mgr J. Wannagot

7. VII. [19]38 r. *   /-/ H. Glazer*

11.VIII. [19]38r. W leżalni dla pań odczuwa się brak lustra. Pożądana byłaby również większa ilość leżanek, gdyż w głównym sezonie leżalnia stale była przepełniona. Personel i obsługa III łazienek zasługują na pochwałę. Szkoda, że orkiestra, która umila pobyt w Jastrzębiu-Zdroju, nie zagrała ani razu śląskich ludowych pieśni.

/-/ Cecylia Kielakowa z Łodzi

W łazienkach III-cich kierowniczka p. Maria Leśniowska wraz z całą obsługą jest uprzejma dla kuracjuszów. Punktualnością swoją budzi uznanie i zaufanie wśród gości przyjezdnych.

Kuracjuszka /-/ inż. Janowska

San[atorium] M[arszałka] Piłsuds[kiego]

Solidaryzują się z powyższem *   /-/ Halina Fragsteinowa*

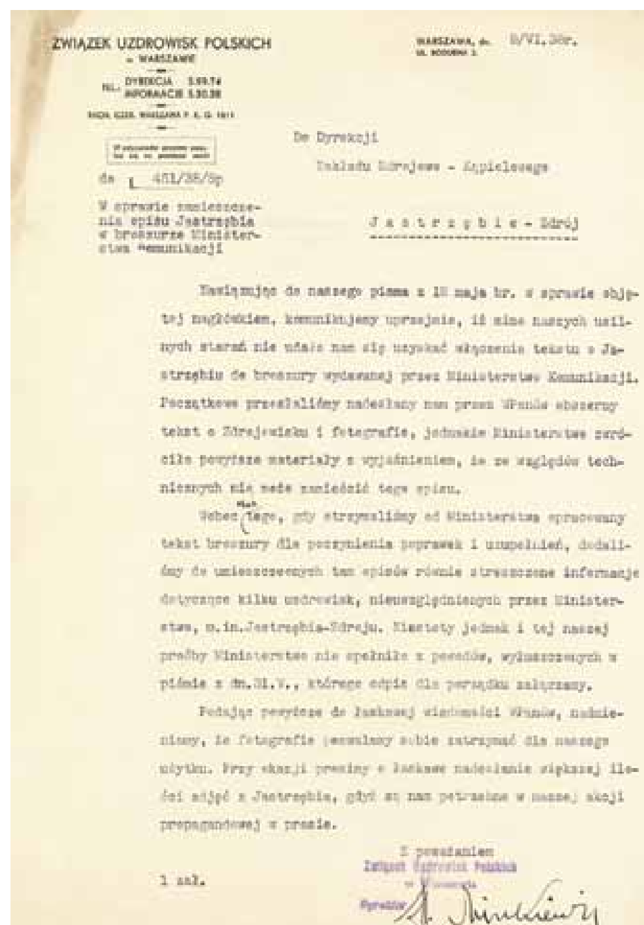
/-/ St. Fragstein

3.9.[19]38r. Właściwości lecznicze Jastrzębia-Zdroju, a zwłaszcza troskliwa opieka p. dr. Jana Zaczyńskiego, przyczyniły się do względnego mego wyzdrowienia. Więcej takich lekarzy a będziemy mieli mniej chorych i kalek.

/-/ Stanisław Fragstein

10.9.[19]38r. Wyjeżdżam z Jastrzębia-Zdroju z dużą poprawą zdrowia. Zawdzięczając w dużej mierze sumiennej opiece lekarskiej dr. med. Maga oraz świetnej masażystce pani Nowakowej. Zaznaczyć również muszę uprzejmość personelu kąpielowego na czele p. Leśniowskiej. W leżalni dla pań są dwa braki, jak brak leżanek, miejsca i powietrza. Mokry sufit i ciekńąca rura nie daje miłego wypoczynku.

Łazienki IV *   /-/ Petrowicz*

ZWIĄZEK UZDROWISK POLSKICH
w WARSZAWIE

Warszawa, dn. [illegible]/VI.38r.

dn. [illegible]

W sprawie zamieszczenia opisu Jastrzębia w broszurze Ministerstwa Komunikacji

Do Dyrekcji
Zakładu Zdrojowo - Kąpielowego
J a s t r z ę b i e - Z d r ó j

Nawiązując do naszego pisma z 18 maja br. w sprawie objętej nagłówkiem, komunikujemy uprzejmie, iż mimo naszych usilnych starań nie udało nam się uzyskać włączenia tekstu o Jastrzębiu do broszury wydawanej przez Ministerstwo Komunikacji. Początkowo przesłaliśmy nadesłany nam przez WPanów obszerny tekst o Zdrojowisku i fotografie, jednakże Ministerstwo zwróciło powyższe materiały z wyjaśnieniem, że ze względów technicznych nie może zamieścić tego opisu.

Wobec tego, gdy otrzymaliśmy od Ministerstwa opracowany tekst broszury dla poczynienia poprawek i uzupełnień, dodaliśmy do umieszczonych tam opisów również streszczone informacje dotyczące kilku uzdrowisk, nieuwzględnionych przez Ministerstwo, m.in. Jastrzębia-Zdroju. Niestety jednak i tej naszej prośby Ministerstwo nie spełniło z powodów, wyłuszczonych w piśmie z dn.31.V., którego odpis dla porządku załączamy.

Podając powyższe do łaskawej wiadomości WPanów, nadmieniamy, że fotografie pozwolimy sobie zatrzymać dla naszego użytku. Przy okazji prosimy o łaskawe nadesłanie większej ilości zdjęć z Jastrzębia, gdyż są nam potrzebne w naszej akcji propagandowej w prasie.

Z poważaniem
Związek Uzdrowisk Polskich
w Warszawie
Dyrektor

1 zał.

Korespondencja z roku 1938 - Mrożkiewicz Jarosław

Rozdział „uzdrowisko" w kartach historii Jastrzębia-Zdroju został w roku 1994 zamknięty. Dziś sięganie wspomnieniami do czasów, gdy działał tu prężnie ośrodek lecznictwa, to jakby odkrywanie na nowo zaginionej Atlantydy. Pamięć o nim przywołują zachowane do dziś fotografie, pocztówki, prospekty, książki i dokumenty, świadczące o elitarności i pięknie dawnego kurortu. Niech ten album będzie dla Państwa zaproszeniem do sentymentalnej podróży w czasie i odkryciem na nowo historii tej ziemi. Być może w przyszłości nastąpią okoliczności, dzięki którym drzwi do tego rozdziału zostaną znów otwarte.

Jarosław Mrożkiewicz

DZIEJE UZDROWISKA

OBIEKTY ZABYTKOWE

Szwajcarka

„Szwajcarka", koniec XIX wieku - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Przed „Szwajcarką" - Mazur Dariusz

Powstała jako pierwszy budynek kuracyjny wiosną 1861 roku. Wybudowana w stylu szwajcarskim, zwanym również alpejskim lub uzdrowiskowym. Mieściła cztery kabiny kąpielowe oraz salę do picia solanki, która była do niej dostarczana rurami wprost z ziemi. Ze względu na zły stan techniczny „Szwajcarka" została rozebrana pod koniec lat 70. ubiegłego wieku.

„Szwajcarka" - Czernecki Ryszard

Drzeworyt z 1863 roku - panorama Jastrzębia - Czernecki Ryszard

Historia jastrzębskiego uzdrowiska swój początek miała w roku **1859**, kiedy to ówczesny właściciel wsi Jastrzębie – baron **Emil von Schlieben**, rozpoczął prace wiertnicze związane z poszukiwaniem na tym terenie węgla kamiennego. Podczas wierceń ekipa przeprowadzająca prace przypadkiem natrafiła na źródło solanki jodowo-bromowej.

Jastrzębska solanka - Mrożkiewicz Jarosław

Precyzyjne dane, dotyczące wierceń, zostały zamieszczone w komunikacie inspektora górniczego Wagnera z Zabrza wydanym w roku 1859, w którym pisano: *„W miejscowości Jastrzębie Dolne przedsięwzięło kilka prywatnych osób z ówczesnym właścicielem Zdroju Emilem bar. V. Schliebenem na czele w r. 1859 wiercenie w poszukiwaniu węgla kamiennego. Wiercenia te rozpoczęto na lewym stoku głęboko przeciętej doliny, tworzącej łożysko strumyka Szotkówki, prawego dopływu Olzy. Skoro otwór wiertniczy dosięgnął głębokości 300 stóp, z miękkiego szaro-zielonego*

piaskowca nagle wytrysnęło słabe źródło solne, wypływające z otworu wiertniczego, z wywiązywaniem się bezwodnika kwasu węglowego."

W tym czasie władze pruskie myśląc, że zostały odkryte bogate złoża soli, nakazały wstrzymać roboty wiertnicze i przejęły źródło dla Urzędu Fiskalnego. Oprócz solanki spodziewano się również natrafić na bogate pokłady solne, które pozwoliłyby na założenie drugiej kopalni soli, a tym samym uniezależnić się od Wieliczki.

Z takim przeświadczeniem rozpoczęto dalsze wiercenia. Podczas pogłębiana otworu wiertniczego do głębokości 146 metrów natrafiono na bardziej zasobne źródło solanki. Złóż soli jednak nie znaleziono.

Kiedy 24 listopada 1859 roku wiercenia dotarły do głębokości 189,4 m postanowiono przerwać poszukiwania. Ponieważ odkryte źródła miały zbyt słabe zasolenie i nie opłacało się zbudować warzelni soli podjęto decyzję, że odwiert zostanie zwrócony właścicielowi, baronowi von Schlieben. Wkrótce okazało się, że z odwiertu na pobliski teren systematycznie wydobywa się solanka czyniąc obszar ten błotnistym i grząskim. W związku z tym baron postanowił wybudować zbiornik na solankę. Niedługo po-

Dom Zdrojowy i „Szwajcarka" - Lechowski Ryszard

Dom zdrojowy

Dom Zdrojowy, koniec XIX wieku - Warmusz Gabriela

Ten okazały budynek wybudowano wiosną 1862 roku jako drugi obiekt zdrojowy. Usytuowany został w środkowej części Parku Zdrojowego, po północno-wschodniej stronie obecnej głównej alei parkowej. Pierwotnie Dom Zdrojowy (Kur-Haus) składał się z dwóch części: głównej - przeznaczonej na cele kuracyjne oraz mieszkalnej - przeznaczonej dla lekarza uzdrowiskowego. Styl architektoniczny zwany „szwajcarskim", w jakim Dom Zdrojowy został wybudowany, charakteryzowały jasne elewacje o złożonej kompozycji w układzie „muru pruskiego", z widoczną drewnianą konstrukcją. Od strony placu Dom Zdrojowy posiadał ganek, na który prowadziły pojedyncze wachlarzowe schody. Charakterystyczny element Domu stanowiły ozdobne facjaty umiejscowione na piętrze budynku. W jednej z nich pierwotnie był umieszczony zegar. Od strony południowej do Domu Zdrojowego przylegał nieco mniejszy niż obecnie plac, służący kuracjuszom do wypoczynku, spacerów i rekreacji. Od strony zachodniej otaczały go alejki, zieleń

starodrzewów oraz budynki „Szwajcarki" i pijalni wód. Po wschodniej stronie Domu Zdrojowego usytuowany był tzw. folwark, który w uzdrowisku pełnił rolę „dostarczyciela" niezbędnych produktów żywnościowych. Dzięki temu zdrojowisko było samowystarczalne. Rolę ówczesnej „lodówki" pełniła specjalnie wydrążona w skarpie za Domem Zdrojowym „jama", w której przechowywano produkty dostarczane z folwarku.

Menu Kasyna Zdrojowego - Galeria Historii Miasta

Dom Zdrojowy posiadał 20 kabin kąpielowych do terapii wodnej po 10 w I i II klasie, wyposażonych w wanny wykonane z *„pięknego, śląskiego marmuru"*. Różnica pomiędzy I i II klasą kabin polegała na tym, iż wanny w klasie I posiadały owalny kształt i były wykonane z jednego bloku marmurowego oraz wyposażone w złote okucia. Wanny w kabinach klasy II, wykonane z pięciu kawałków marmuru, posiadały kształt prostokątny.

W budynku Domu Zdrojowego oprócz kabin kuracyjnych znajdowały się jeszcze jadalnia, sala taneczna, czytelnia oraz restauracja. Nieco później została zainstalowana ruletka, za sprawą której pojawił się pewien element „niepokoju" związanego z dorabianiem się wielu kuracjuszy. Na tym tle wynikały liczne spory, skutkujące często pojedynkami odbywającymi się w lasach zdrojowych. Z tego też względu najpierw salę w której się znajdowała ruletka, a potem cały Dom Zdrojowy zaczęto nazywać „Kasynem".

Kasyno Zdrojowe - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

tem sprzedał majątek skarbowi państwa pruskiego. Według podania miejscowej ludności lecznicze właściwości źródła zostały zauważone przez pastucha, który zaobserwował, że chore krowy chętnie piją wodę z nowoodkrytego źródła i przy tym odzyskują siły. Z czasem ze zbiornika zaczęła korzystać miejscowa ludność, a jej stan zdrowia znacznie się poprawiał. Tym samym sława leczniczych mocy nowoodkrytego źródła rozniosła się po całej okolicy powodując, że z pobliskich wsi zaczęła przybywać ludność, która kąpiąc się w solance odkrywała jej „cudowne" właściwości. To dało pierwszy impuls do założenia późniejszego zdrojowiska.

4 marca 1860 roku za sprawą sławy, jaką zdobyła solanka lecznicza, dobra Jastrzębia Dolnego (od skarbu państwa pruskiego) zakupił hrabia **Feliks von Königsdorff**. Zaraz po przejęciu majątku rozesłał próbki solanki do wybitnych uczonych chemików i klinicystów z Wrocławia, a następnie z Berlina, z prośbą o jej zbadanie. Wyniki badań okazały się pomyślne, a opinia brzmiała: *„jastrzębskie źródło solankowe góruje nad innymi źródłami solankowymi zawartością bromu i magnezu"*. Solanka, która została poddana badaniom okazała się radoczynną mieszanką jodo-bromową o dużym stopniu zjonizowania. Posiadała temperaturę 16,9°C, a w ciągu godziny na powierzchnię wypływało jej 2800 litrów. Solanka zawierała: potas, sód, jod, brom, wapń, chlor i inne. Wodę tą zalecano zatem do stosowania, zarówno w formie kąpieli i okładów, jak i spożywania oraz irygacji.

Dzięki sprzyjającym warunkom w kwietniu 1861 roku został wybudowany pierwszy obiekt, który zyskał funkcję uzdrowiskowego Zakładu Kąpielowego.

Szwajcarka (w tle) i pijalnia wód - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Drewniany, dwukondygnacyjny budynek w stylu szwajcarskim, posiadał 4 kabiny oraz salkę do picia solanki, dostarczanej rurami wprost ze źródła. Ze względu na styl architektoniczny, w jakim został wybudowany, nazywano go „Szwajcarką". W maju uruchomiono zdrojowisko „Jastrzemb", a uroczystego otwarcia i poświęcenia, dokonał ks. Walenty Siekiera – proboszcz parafii św. Katarzyny w Jastrzębiu Górnym. W pierwszym sezonie kuracyjnym przyjętych zostało 108 kuracjuszy, przy liczbie mieszkańców wynoszącej 1.469 osób. Wtedy też powstał odrębny budynek z tarasem dla orkiestry, który pełnił funkcję pijalni wód.

W 1862 roku w pobliskiej Połomi zostały odkryte bogate złoża borowiny jodobromowej, czyli torfu leczniczego o specyficznych właściwościach fizykochemicznych, powodującej rozluźnienie mięśni oraz zwiększenie ukrwienia, stosowanej w formie kąpieli leczniczych w chorobach naczyń krwionośnych, gośćcowych i kobiecych.

Terapia borowinowa - Jastrzębska Izba Regionalna im. Rodziny Witczaków

Przeprowadzona w okresie późniejszym analiza borowiny wykazała, że posiada ona bardzo korzystny stosunek składników organicznych (85%) do nieorganicznych (15%).

Aby móc w pełni korzystać z jej walorów leczniczych wiosną został wybudowany Dom Zdrojowy.

Dom Zdrojowy - Lechowki Ryszard

Około roku 1870 prowadzone były prace związane z wprowadzaniem zmian i ulepszeń w Zdroju – Dom Zdrojowy powiększono i urządzono funkcjonalniej.

Po zakończeniu I wojny światowej uzdrowisko przeżywało rozkwit, który doprowadził do dalszej rozbudowy Kasyna o skrzydło wschodnie, gdzie mieściła się (i nadal funkcjonuje) duża wielofunkcyjna sala. To tutaj skupiało się centrum życia towarzyskiego. Działały w nim Klub Towarzyski, czytelnia oraz sala brydżowa.

Dom Zdrojowy - Hałasik Adam

W roku 1939 uzdrowisko przeszło pod administrację niemiecką, Kasyno stanowiło zatem miejsce rozrywek żołnierzy niemieckich. Po roku 1945 przystąpiono do odbudowy uzdrowiska, a w rok później wróciło ono w posiadanie braci Witczaków. W roku 1947 Dom Zdrojowy wraz z 80% uzdrowiska został przejęty pod zarząd Ministerstwa Zdrowia. W roku 1949 w Domu Zdrojowym funkcjonowała kawiarnia, jadłodajnia, a także dom kultury dla mieszkańców. W lipcu 1955 roku przeprowadzono jego remont kapitalny dokonując wymiany drewnianych konstrukcji dachowych i pokrycia dachu oraz stolarki. Położono nowe tynki i rynny oraz wymieniono instalacje elektryczną i grzewczą. Kiedy w roku 1994 uzdrowisko zakończyło swoją działalność, budynek Domu Zdrojowego został przejęty przez Gminę i przekazany Miejskiemu Ośrodkowi Kultury z przeznaczeniem na działalność kulturalną. W roku 1998 Dom Zdrojowy poddano generalnemu remontowi i modernizacji. Odtworzono ganek frontowy od strony południowej i przywrócono pierwotny wystrój.

W chwili obecnej znajduje się w nim m.in. sala lustrzana, sala „teatralna", pracownia plastyczna. Działają tu: Dziecięca Rewia Taneczna Formacji Tańca „KLIPS", Dziecięcy teatrzyk „Złota Gęś" i Teatr „Teatr Monitoring". Prowadzone są także zajęcia z nauki gry na gitarze i wiele innych.

Dom Zdrojowy wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

PIJALNIA WÓD

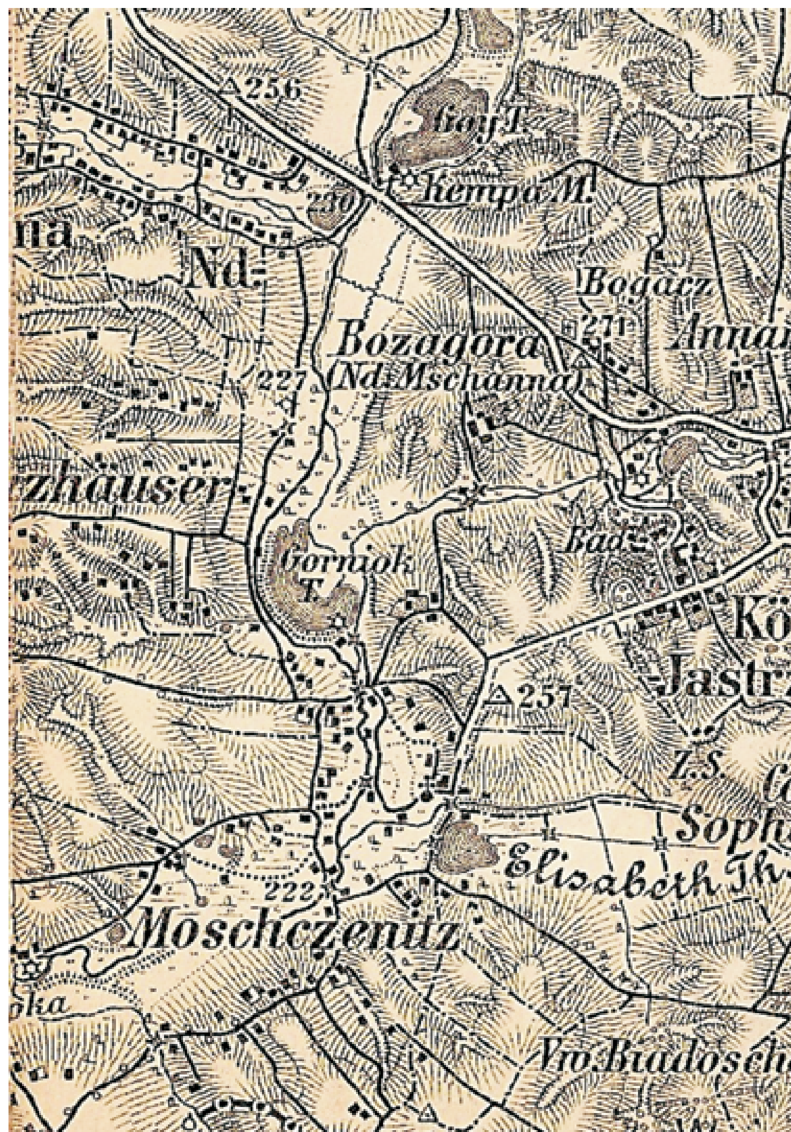
Pijalnia wód - wygląd pierwotny - Lechowski Ryszard

Wzniesiona w roku 1861 po zachodniej stronie głównej alei Parku Zdrojowego, pomiędzy nieistniejącą już dziś „Szwajcarką" a Domem Zdrojowym. Obiekt ten w swej historii był przebudowywany trzykrotnie. Początkowo został wybudowany w stylu uzdrowiskowym. Wzniesiono go na ośmiobocznym murowanym cokole zagłębionym poniżej poziomu otaczającego go terenu. Przed wejściem od strony południowej znajdował się placyk, a na wyższej kondygnacji drewniana ażurowa altana na słupach z ozdobnym detalem i dachem dwuspadowym, która służyła jako taras dla orkiestry.

Około roku 1870 miała miejsce pierwsza przebudowa budynku pijalni wód, związana ze zmianą dachu dwuspadowego na dach namiotowy z wieżyczką na osi nawiązującej swym wyglądem do chińskiej pagody.

Park Zdrojowy - Lechowski Ryszard

Austriacka mapa początków XX wieku - Galeria Historii Miasta

W czerwcu za zgodą władz uzdrowisko zyskało nową oficjalną nazwę, która brzmiała:

Bad Königsdorff-Jastrzemb

Z odkryciem Zdroju związana jest legenda wodzisławska, opowiedziana w publikacji Neumanna pt.: „Bad Königsdorff Jastrzemb oder die drei Elisen" wydanej w roku 1863. Legenda ta brzmi następująco: *„Wodzisława, nimfa wodna i pani wszystkich wód obwodu Wodzisławia, wtargnęła do państwa podziemnego Ducha Gór, Tura, aby go pokonać. Duch Gór zostałby niechybnie pokonany w tej walce, gdyby nie żona pewnego rycerza, która urato-*

wała Ducha Gór wyciągając go z wody źródła w postaci owada. W podzięce za to duch Gór podarował swej wybawicielce i jej potomkom złotą kolebkę z tym warunkiem, że spoczywać w niej będą tylko dzieci uczciwych i czystych niewiast. Trzy razy znikała kolebka w głębi góry, ale tylko dwa razy została odnaleziona." Legenda ta odnalezienie kolebki po raz trzeci upatruje w źródle leczniczym w Jastrzębiu Zdroju, które leży w bezpośrednim sąsiedztwie Wodzisławia.

W dzielnicy zdrojowej zostały wybudowane dwa hotele i wiele pensjonatów prywatnych.

Z myślą o przybywających kuracjuszach w latach kolejnych uruchomiono stację dyliżansów i pocztę konną. Aby udostępnić solankę przebywającym na kuracjach gościom, skonstruowano specjalny wóz, który posiadał dwie drewniane cysterny, gdzie znajdowało się 2 tysiące litrów ciepłej i zimnej solanki oraz 3 wanny. Były to tzw. kąpiele obwoźne polegające na tym, iż wanny z solanką przywożono pod dom pacjenta. To rozwiązanie pozwalało na stosowanie tzw. systemu „łóżko – wanna – łóżko". Rok później do Bad Königsdorf-Jastrzemb zaczęli przybywać zamożni Niemcy, a także polska szlachta.

Przed rokiem 1930 po raz kolejny przebudowano obiekt – zlikwidowano ażurową altanę, w jej miejsce zbudowano ośmioboczny drewniany pawilon z tarasem. W czasie II wojny światowej budynek pijalni wód uległ zniszczeniu, natomiast z chwilą jej zakończenia rozpoczęły się działania mające na celu odbudowę zabudowań uzdrowiskowych. W lipcu 1948 roku wyremontowaną i nieco przekształconą pijalnię wód oddano do użytku. Do czasów współczesnych zachowało się oryginalne symetryczne ukształtowanie terenu ze skarpami, schodami terenowymi i półkolistym placykiem przed dawnym wejściem na dolny poziom, jak również międzywojenna stolarka okienna z podziałem na drobne prostokątne pola, a także lada.

Przed pijalnią wód - Ledwoń Małgorzata

Przed pijalnią wód - Hałasik Adam

W roku 1994 uzdrowisko w Jastrzębiu Zdroju zaprzestało swej działalności, a obiekt został przejęty przez Gminę z przeznaczeniem na kawiarenkę letnią, z usług której do dziś korzystają osoby wizytujące Park Zdrojowy. Pijalnię wód wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

— 224 —

Zdrojowisko w Jastrzębiu
w Górnym Szląsku.

Słusznie nazywają Szląsk perłą korony pruskiéj, bo skarby tego kawałka ziemi są niezmierne, lubo dotąd jeszcze całkowicie niezbadane. Dowodem tego między innemi jest powiat rybnicki, gdzie jakby różczką czarodziejską wywołane, zjawiły się wody lekarskie, w skutkach swych tak zbawiennie działające, że coraz więcéj zwracają na siebie uwagę i lekarzy i znacznéj niestety liczby cierpiących, przy zdrojach wyleczenia, albo przynajmniéj ulgi szukających.

Punktem do którego od kilku już lat chorzy udają się, w nadziei odzyskania tam zdrowia straconego, jest wieś Jastrząb, (dziś Königsdorf), już w r. 1467 znana, która w krótkim stosunkowo czasie, staraniem dziedzica teraźniejszego, hrabiego Königsdorfa, z nędznéj wioszczyny górnoszląskiéj, zamieniła się na powabne miejsce, zaopatrzone w to wszystko, czego gość w kąpielach żądać ma prawo.

Jastrząb, o 25 mil od Wrocławia oddalony, leży w południowym zakątku Szląska pruskiego, tuż przy granicy austryackiéj, wśród ładnéj krainy górzystéj, otoczonéj pasmem gór karpackich, nad któremi stérczą Łysa i Babia góra. Jeden z poprzednich właścicieli, sądząc że na gruncie swym spotka się z węglem kamiennym, w roku 1859 w kilku miejscach kazał wiercić. Nie znalazł czego pragnął, ale za to w głębokości 400 sążni napotkał źródło wody słonéj. Idąc za tym śladem, i rząd począł robić poszukiwania, pomyślnym skutkiem jednak o tyle tylko uwieńczone, że w głębokości 200 sążni natrafił na drugie źródło téjże wody, znaczną w sobie ilość węglanu wodorodnego zawiérającéj. Poczytując użytkowanie z niego za nieodpowiednie kosztom dobywania, odstąpił je hrabiemu Königsdorfowi, dziedzicowi dóbr jastrzębskich, który nasamprzód ścisłym rozbiorem wody przekonać się pragnął o chemicznych jéj częściach składowych. Rozbiór ten, powierzony mężowi w sztuce swéj biegłemu, wykazał że źródła te wielkiém dla ludzkości cierpiącéj stać się mogą dobrodziejstwem. Gdy następnie znakomici lekarze wrocławscy i inni podzielili to zdanie i pacyentom swym zalecali używanie nowoodkrytéj wody, dziedzic wszelkiemi siłami starać się począł, żeby Jastrzębiowi nie zbywało ani na potrzebnych wygodach, ani na tém wszystkiém, co przyczynić się może do uprzyjemnienia pobytu. Szybko więc jeden budynek po drugim wyrastał z ziemi, tak iż w téj chwili gość przybywający ma wybór między 300 pokojami dobrze urządzonemi, nie licząc w to dwóch hotelów dla przyjeżdżających przeznaczonych. Nadto urządzono łazienki na wzór najsłynniejszych zagranicznych i sprowadzono kilku zdolnych, doświadczonych lekarzy. Dwa lata temu ilość gości kąpielowych doszła już do 864 osób, a jeżeli w roku zeszłym spis 700 tylko wykazał, to dodać należy, że taki sam ubytek miał miejsce i w innych kąpielach, piérwszego nawet rzędu, bo skutkiem ciągłéj niepogody wszystkie mniéj jak zwyczajnie były odwiedzane.

Goście którzy w ostatnich latach bawili w Jastrzębiu, po większéj części przybyli z prowincyi szląskiéj. Z innych, bardziéj odległych części monarchii mało osób się zgłosiło, a to z powodu bardzo naturalnego, że tam nie wiedzą nawet jeszcze o nowowykrytém zdrojowisku. Skuteczność wód pokazała się szczególnie w chorobach kobiécych, naskórnych, skrofulicznych i w paraliżach. Jako środek nader zbawiennie działający, wykazała się surowica czyli żoła skoncentrowana, przygotowana podług przepisu słynnego chemika dra Schwarza, któréj w roku zeszłym 10,241 butelek porozsyłano, nawet aż do Ameryki.

Odkryciem zdrojowiska w Jastrzębiu uzupełnia się szereg szląskich wód lekarskich, a mieszkańcy nietylko prowincyi saméj, ale i krain na wschód od niéj położonych, (między niemi i Polska), nie potrzebują już odbywać dalekich i kosztownych podróży do kąpieli czeskich lub nadreńskich.

Zdroje w Jastrzębiu, co do ilości jodu w nich zawartego, podobne są do słynnych Wiślegg, Adelheidsquelle, Krankenheil i Kreutznach, ale korzystnie od tychże odróżniają się małą ilością zawartéj w nich soli kuchennéj, co pozwala używać ich bez rozcieńczenia, tak do kąpieli jak i do picia.

Wycieczki do sąsiednich Jastrzębiowi okolic nie są bez powabu, zwłaszcza dla Polaka, spotykającego się wszędzie z zabytkami z czasów Piastowskich. Tak miasteczko Rybnik przypomni mu zwycięztwo księcia Mikołaja opawskiego nad Bolesławem opolskim, owym przyjacielem Husytów, który złupiwszy miasto Chlubczyce, życie tu stracił. Z równą chęcią odwiedzi Czarnowąsy, do którego to miejsca w r. 1228 przeniesiono klasztor norbertanek, założony w Rybniku w r. 1211. Pragnący przepędzić kilka godzin w miłém ustroniu, uda się do parku łaryszowskiego w Frejsztacie; chciwy zaś pięknych widoków wnijdzie na górę zamkową w Cieszynie, gdzie przed okiem jego odsłoni się śliczny krajobraz, ozdobiony wspaniałém pasmem Karpat i powabną doliną Olszy. Do Krakowa i Wieliczki dojeżdża się ztąd w 4 do 5ciu godzinach.

ZDROJOWISKO W JASTRZĘBIU, W GÓRNYM SZLĄSKU.

OJCOWSKA WOLA,
ustęp powieściowy z życia górali tatrzańskich,

przez

Michała Bałuckiego.

(Z rysunkami Gersona).

(Dalszy ciąg).

Po wieczerzy stary odszedł na pacierze. Hanka, sprzątając ze stołu, przystanęła koło Pawła i ze współczuciem pytała:

— Co wam to, Pawle? Pewnie ojciec naswarzył wam, ale o co?

— Nie Hanko, ojciec wcale nie gniéwał się na mnie.

— A czemużeście tacy markotni?

— Ot, tak.

— Pewnie wam się cnie za Krakowem?

— Zgadłaś i nie zgadłaś, rzekł Paweł i ścisnął ją za rękę, niby dziękując za okazane współczucie.

— Tak to wy wszyscy: uchowacie się w górach, a potém ledwie kilka lat pobędziecie w mieście, to tak przylgniecie do niego, jak do rodzonéj matki, a od gór uciekacie, choćby na kraj świata.

Paweł nic jéj na to nie odpowiedział. Może uznał że słusznie mówi, może téż inaczéj myślał, ale to pewna, że Hanka była mu wielką pociechą; w teraźniejszém jego położeniu wydawała mu się jak więźniowi okno wycięte w ścianie, przez które trochę błękitnego nieba dojrzéć może.

Wracając z grabiami od siana, spostrzegł góralski wózek.

Paweł, nie umiejąc sprzeciwić się woli ojcowskiéj, uległ jak drzewo pod obuchem. Dusza jego zdrętwiała, obumarła, i wszystko robił jak nakręcona maszyna. Nie chciał nawet pomyśléć nad swojém położeniem, by nie rozbudzić tysiąca myśli, nadziei i żalu. W takim martwym spokoju spoczywa człowiek po ciężkiéj operacyi, po odjęciu np. ręki lub nogi: boi się ruszyć, by nie powiększył sobie tém boleści. Dopiéro z czasem, powoli wracają siły, chory poczyna się rozglądać po świecie, ruszać się, chodzić, żyć. Takie same przejścia odbyć musi dusza utrapiona, ta-

Artykuł z Tygodnika Ilustrowanego - rok 1865 - http://www.bilp.uw.edu.pl/ti/1865/foto/n224.htm

Jastrzębie-Zdrój zaczęło być postrzegane jako modna miejscowość kuracyjna dla arystokracji, zarówno pruskiej, jak i polskiej.

W tym czasie w Parku Zdrojowym natrafiono na drugie źródło solanki jodobromowej, znajdujące się przy późniejszej ulicy Basenowej (obecnej Witczaka).

W roku 1864 rozpoczęła się sprzedaż 16-krotnie zagęszczonej i skondensowanej solanki jastrzębskiej. Wtedy też do Stanów Zjednoczonych zostało wyeksportowanych ponad 10 tysięcy butelek solanki, a w roku kolejnym już ponad 14 tysięcy. Niestety po kilku latach ze względu na wysokie koszty kondensacji produkcję solanki zakończono.

Łazienki I - Lechowski Ryszard

W **1868** roku hrabia von Königsdorff sprzedał uzdrowisko spółce akcyjnej z Wrocławia. Rok później powstał nowy zbiornik na solankę oraz aleję spacerową. W roku 1870 nieopodal Domu Zdrojowego został wybudowany pawilon muzyczny, w którym codziennie odbywały się koncerty na wolnym powietrzu, umilające czas przebywającym na kuracjach gościom.

Pawilon muzyczny przed Domem Zdrojowym - Lechowski Ryszard

Z początkiem istnienia Domu Zdrojowego, aby czas spędzany przez kuracjuszy w Bad Königsdorf-Jastrzemb umilić i urozmaicić jeszcze bardziej, do dyspozycji gości oddana została ruletka. Z tego też względu najpierw salę, w której mieściła się ruletka, a potem cały Dom Zdrojowy zaczęto nazywać „Kasynem". W tamtym okresie prowadzono prace związane ze zmianami i ulepszaniem Zdroju, polegające na zainstalowaniu dogodniejszego zbiornika na

Łazienki I

Budynek wchodzący w skład dawnego Zespołu Łazienek jest integralną częścią wpisanego również do rejestru zabytków Parku Zdrojowego. Wybudowano go około roku 1865. Pierwotnie posiadał elementy uproszczonego neoklasycyzmu i pełnił rolę łazienek kąpielowych, w których przebywający tu kuracjusze leczyli liczne schorzenia. Budynek stanowiący kształt litery „T" położony jest w północnej części Parku Zdrojowego, u podnóża skarpy. Wejście główne zostało usytuowane od strony zachodniej. Bryła obiektu pierwotnie składała się ze zwartej części trójkondygnacyjnej na rzucie zbliżonym do kwadratu oraz z horyzontalnie ułożonej hali parterowej na planie prostokąta pierwotnie przykrytej dachem dwuspadowym. Elewacja wschodnia posiadała układ identyczny z elewacją północną, z tym, że na każdej kondygnacji okna znajdowały się we wszystkich osiach.

Około roku 1927 rozbudowano część frontową budynku Łazienek w stylu nawiązującym do modernizmu poprzez dodanie traktu, podniesienie o jedną kondygnację oraz zmieniając dach z dwuspadowego na płaski z attyką.

Łazienki I - Lechowski Ryszard

W roku 1947 Łazienki I wraz z 80% uzdrowiska zostały przejęte pod zarząd Ministerstwa Zdrowia.

Łazienki I - Jastrzębska Izba Regionalna im. Rodziny Witczaków

Zniszczone podczas działań wojennych odbudowano, a 1 czerwca 1949 roku wyremontowane oddano do ponownego użytku. Do roku 1968 wykorzystywane były jako Zakład Przyrodoleczniczy, następnie pełniły funkcję rozlewni wody mineralnej.

Obecnie część wyższa kryta jest dachem płaskim z trójstronną attyką o ukształtowaniu schodkowym (pierwotnie attyka była niższa i symetrycznie schodkowa). Elewacje budynku charakteryzuje prosty usytuowany nad drugim piętrem (pod attyką) oraz pod oknami pierwszego piętra – wydatny gzyms. Najbardziej ozdobną jest elewacja północna – pięcioosiowa, z regularnym układem okien. Parter udekorowany jest malowanymi wnękami o zwieńczeniu półkolistym. Po przebudowie w roku 2001 do elewacji dobudowany został parterowy łącznik – ze względu na to na parterze pozostało tylko jedno – skrajnie prawe okno.

Łazienki I wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

Łazienki I (współcześnie) - Kogut Arkadiusz

solankę oraz zbudowaniu krytego deptaku. Spowodowały one, że Jastrzębie-Zdrój zatraciło leczniczy charakter, a stało się modnym miejscem letnich zjazdów osób zamożnych.

Promenada Parkowa - Matuszczyk Łukasz

Od roku 1871 nastąpił proces wyraźnego upadku uzdrowiska. Na zaistniałą sytuację zasadniczy wpływ miała dyskryminacyjna, antypolska polityka prowadzona przez kanclerza Otto von Bismarcka, który zainicjował tzw. Kulturkampf (walkę o kulturę). Oznaczała ona walkę rządu pruskiego z kościołem katolickim, a w zaborze pruskim jednocześnie intensywną germanizację ludności polskiej. Wskutek tego nastąpił odpływ polskich kuracjuszy do innych kurortów. Nie bez znaczenia był również fakt, iż często zmieniający się właściciele uzdrowiska prowadzili niejednokrotnie rabunkową działalność związaną z zarządzaniem uzdrowiskiem.

Pomimo tego w roku 1877 roku solanka została poddana ponownemu badaniu, które przeprowadził prof. Uniwersytetu Wrocławskiego dr Richard Gscheidlen. Jego wynik niemal zgadzał się z analizami otrzymanymi w roku 1861 (przeprowadzonymi przez prof. chemii Uniwersytetu Wrocławskiego dr Schwarza i prof. Lewiga).

W roku **1886** pochodzący z Poznania lekarz **Mikołaj Witczak** jako młody inteligent osiedlił się w Jastrzębiu. W tamtych czasach tereny, z których pochodził nie dawały takich możliwości zarobkowania, jak Górny Śląsk. Jako jedyny Polak wśród 12 pracujących wówczas w powiecie rybnickim lekarzy, objął stanowisko lekarza zdrojowego. Przed nim lekarzami zdrojowymi w Jastrzębiu, byli F. Faupel i doktor Lubowski. Okres nikłej popularności uzdrowiska dobiegł końca wraz z nastaniem roku **1890**, kiedy to Zdrój został zakupiony przez bankiera z Berlina, **Juliusza Landau**.

Portret Mikołaja Witczaka - Mrożkiewicz Jarosław

Widokówka z Bad Jastrzemb - Czernecki Ryszard

Za przyzwoleniem nowego właściciela w Zdroju zaczęli osiedlać się Żydzi nabywając ziemie i domy. Dzięki ich inicjatywie nastąpił, jak się później okazało, korzystny zwrot w historii uzdrowiska. Z modnego miejsca spotkań zamożnej arystokracji, Jastrzębie zaczęło przeobrażać się w ośrodek leczenia dzieci. Z inicjatywy kilku Żydów została zawiązana spółka, mająca za zadanie systematyczne sprowadzanie schorowanych dzieci na kuracje do Jastrzębia. Za sprawą tych działań powstał pierwszy zakład, który nosił nazwę „Żydowski Zakład dla Dzieci". Na początku jego działalności dzieci były lokowane w prywatnych kwaterach, gdyż Zakład nie posiadał własnego budynku. Po jakimś czasie Zakład nabył swój własny lokal - dzisiejszy budynek „Jacek".

Św. Jacek - Żydowski Zakład dla Dzieci - Galeria Historii Miasta

Niedługo potem, za sprawą gminy (wyznaniowej) ewangelickiej z Rybnika utworzono drugi zakład dla dzieci, któremu nadano nazwę „Betania". Ponieważ, tak jak Zakład Żydowski, „Betania" nie posiadała jeszcze swoich pomieszczeń, dzieci były kwaterowane w wynajmowanych pokojach domów prywatnych.

ŁAZIENKI II

Łazienki II (Nowe Łazienki) - Lechowski Ryszard

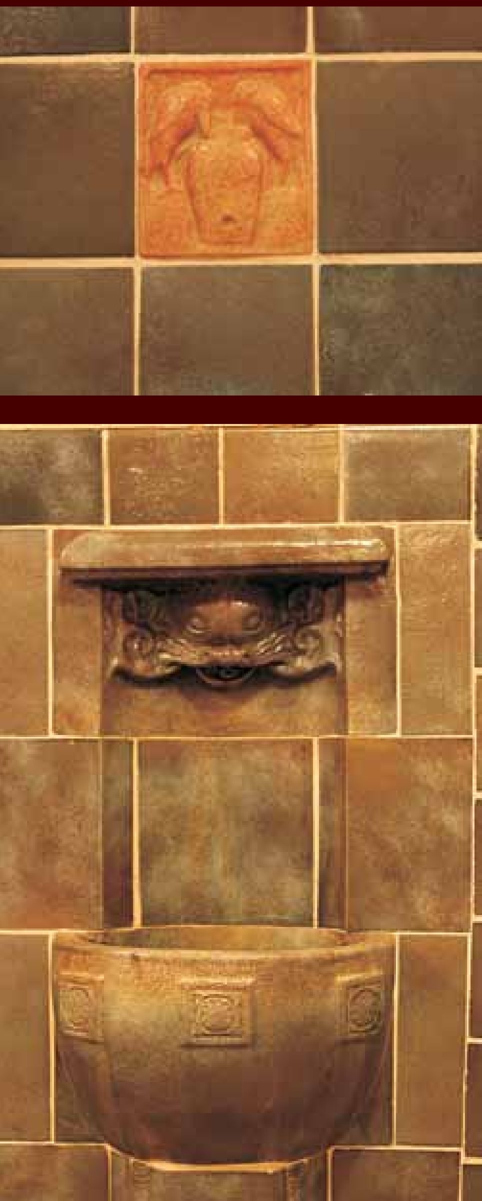
Budynek Łazienek II, zwany Nowymi Łazienkami, został wybudowany w roku 1912 jako odpowiedź dr Mikołaja Witczaka na pruskie sankcje, dotyczące dalszego funkcjonowania zdrojowiska (warunkiem dalszego działania uzdrowiska było skanalizowanie i podłączenie do sieci wodociągowej wszystkich pensjonatów i budynków kuracyjnych). Usytuowano go w środkowej części Parku Zdrojowego, po wschodniej stronie głównej alei parkowej. Pierwotnie przylegający do Łazienek plac, który służył kuracjuszom do wypoczynku, spacerów i rekreacji był nieco mniejszy. Pomiędzy Nowymi Łazienkami a główną aleją spacerową zaaranżowano zegar kwiatowy, który do dziś od wiosny do jesieni stanowi niezwykłą ozdobę Parku Zdrojowego.

Łazienki II otoczono alejkami parkowymi, starodrzewem, a od strony południowej sąsiadują z budynkiem Łazienek III (nazwanych później Nowymi Łazienkami II).

Łazienki II (Nowe Łazienki) - Lechowski Ryszard

Budynek charakteryzuje dwukondygnacyjna wieża usytuowana pośrodku, w której pierwotnie znajdował się zbiornik ciśnień solanki i wody. Solanka, z dwóch dostępnych wtedy źródeł, doprowadzana była bezpośrednio do specjalnego zbiornika wykonanego z dębowego drzewa. Po „uspokojeniu" przepompowywano ją do zbiornika ciśnień na wieży obiektu, skąd spływała do łazienek leczniczych. Charakterystyczny jest również wysoki stromy dach z lukarnami oraz symetryczny układ elewacji frontowej z gankiem. W czasach funkcjonowania uzdrowiska prowadzono tu terapię wodną polegającą na kąpielach solankowych, borowinowych i inhalacjach. Do dziś we wnętrzu zachowały się charakterystyczne kafle i sesyjne lavabo, z których wydobywała się solanka.

Zabytkowe kafle i sesyjne lavabo w budynku Łazienek II - Kogut Arkadiusz

W roku 1947 Łazienki II zostały przejęte pod zarząd Ministerstwa Zdrowia. W roku 1949 odremontowany ze zniszczeń wojennych budynek zwany Zakładem Przyrodoleczniczym, oddano do ponownego użytku w celu prowadzenia zabiegów przyrodoleczniczych. 29 października 1961 roku odbyła się uroczystość 100-lecia powołania uzdrowiska – odsłonięto tablicę pamiątkową, umieszczoną na frontowej ścianie Łazienek w Parku Zdrojowym. Gdy w roku 1994 uzdrowisko ostatecznie zaprzestało swej działalności, obiekt przejęła Gmina. W latach 2002-2007 swą siedzibę miał tu Ośrodek Działalności Dydaktycznej Uniwersytetu Śląskiego.

Łazienki II wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

W styczniu 1891 roku zawiązał się komitet, którego zadaniem było powołanie podobnego zakładu, tyle że dla dzieci katolickich. W skład komitetu weszli: właściciel ziemski z Marklowic Górnych Grintter, dziekan z Połomi ks. Sandanus, proboszcz z Pszowa ks. Wolczak oraz lekarz uzdrowiskowy dr Mikołaj Witczak. Pomimo trudności biurokratycznych oraz dzięki posiadanym wpływom w Berlinie, komitetowi udało się uzyskać stosowne pozwolenie i na początku czerwca 1891 roku w wynajętych pokojach zamieszkała pierwsza grupa chorych dzieci.

Tego samego roku Dom Generalny Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Trzebnicy, uzyskał zezwolenie władz pruskich na założenie w Zdroju katolickiego domu dla dzieci. 30 czerwca do Jastrzębia przybyły siostry, które zamieszkały w gospodzie i na pierwszym turnusie kuracyjnym sprawowały opiekę nad 14 dziećmi. 15 lutego 1892 roku komitet organizacyjny zakupił parcelę, na której znajdował się dom mieszkalny zwany „Sanssouci" (z francuskiego *„bez trosk"*) i dwa budynki gospodarcze. 4 listopada siostry boromeuszki, które miały tam sprawować opiekę nad chorymi dziećmi, wprowadziły się do zakupionego przez fundację domu, a na parterze urządziły kaplicę poświęconą 8 grudnia 1892 roku w święto Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny.

Odtąd fundacja nosiła nazwę „Marienheim" czyli „Zakład im. Najświętszej Marii Panny".

„Zakład im. Marii" - Lechowski Ryszard

Za sprawą fundatorów dzieci mogły korzystać z ulgowego, bądź też nieodpłatnego leczenia. W tym okresie legenda o nimfie *Wodzisławie* znacznie się umocniła i utrwaliła, gdyż w Zdroju tysiące biednych i chorych dzieci przebywało na kuracjach leczniczych, a Zdrój stał się miejscem leczenia chorób typowo dziecięcych. W tym czasie (1891-1892) został wybudowany pierwszy budynek Ewangelickiego Zakładu dla Dzieci Chorych „Betania I" (dziś nieistniejący, znajdował się w miejscu dzisiejszego skweru przed hotelem „Dąbrówka").

Budynki Ewangelickiego Zakładu dla Dzieci Chorych „Betania” - Czernecki Ryszard

Do działalności „Zakładu im. Marii” niechętnie odnosił się Zarząd Uzdrowiska, ponieważ Zakład nie odprowadzał z tytułu leczenia biednych dzieci opłaty uzdrowiskowej, która wtedy wynosiła 5 marek (przypuszczalnie chodziło o opłatę za turnus).

W roku 1892 wybudowano na terenie Jastrzębia Dolnego pierwszą murowaną, dwuklasową szkołę, w której naukę w języku niemieckim (za wyjątkiem religii) zaczęło pobierać 98 uczniów. Zarząd szkoły tworzyli, m.in. baron Juliusz Landau oraz dr Mikołaj Witczak.

Szkoła na Dolnym - Kronika Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Jastrzębiu Zdroju

W roku 1894 powstał drugi budynek leczniczy dla dzieci ewangelickich „Betania II” (dziś w budynku tym mieści się siedziba Poczty Polskiej).

Łazienki III

Budynek Łazienek III, tzw. Nowych Łazienek II, został wybudowany ok. roku 1920. Usytuowano go pomiędzy Łazienkami II a kompleksem „Zakładu im. Marii”, po wschodniej stronie głównej alei spacerowej Parku Zdrojowego. Posiada trzy kondygnacje, z czego trzecią stanowią dwa tarasy (umieszczone na dachu budynku) otoczone wysoką murowaną pełną attyką. Wejście główne znajduje się pośrodku fasady północnej. Symetryczny układ elewacji frontowej oraz pionowy układ i podziały okien nawiązują do form uproszczonego klasycyzmu. W czasach funkcjonowania uzdrowiska w budynku prowadzona była terapia wodna w postaci „biczów wodnych”, a także solarium (kąpiele słoneczne). W roku 1947 Łazienki III wraz z 80% uzdrowiska zostały przejęte pod zarząd Ministerstwa Zdrowia. Zniszczone podczas działań wojennych odbudowano, a 1 czerwca 1949 roku wyremontowane oddano do użytku jako Zakład Przyrodoleczniczy. Zabiegi były prowadzone do roku 1994, kiedy to budynek przejęła Gmina. Od tego czasu obiekt pozostaje w stanie nieużytkowanym.

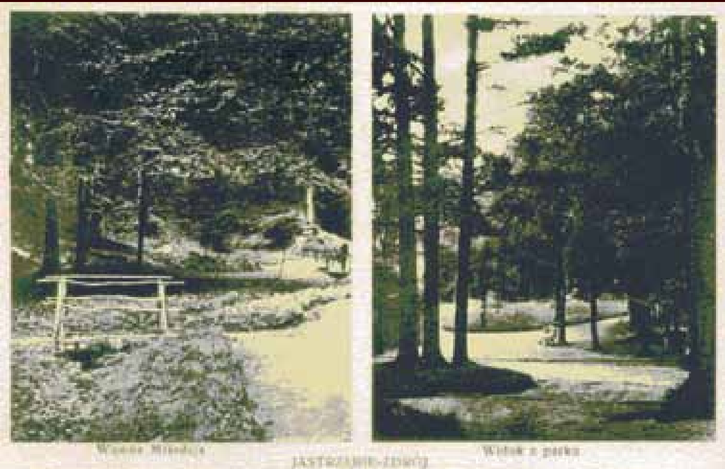
Przed Łazienkami III - Wrożyna Bogdan

Łazienki III wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

Przed Łazienkami III - Mrożkiewicz Jarosław

Park Zdrojowy

Park Zdrojowy - Czernecki Ryszard

Został założony na początku lat 60. XIX wieku. Pierwszymi obiektami uzdrowiskowymi wybudowanymi na jego terenie były „Szwajcarka" i pijalnia wód. Z czasem zaczęły powstawać kolejne zabudowania uzdrowiskowe: Łazienki I, II i III oraz okazały budynek „Wojskowego Letniska Śląskiego" (późn. „Górnik"). Wybudowano także budynek Zarządu Uzdrowiska (Masnówka), muszlę koncertową, basen kąpielowy oraz korty tenisowe i skocznię narciarską. Swą urodą zachwycała tzw. kolumnada, która stanowiła niezwykły element architektury parkowej. W Parku Zdrojowym znajdowało się drugie źródło solanki jodo-bromowej. Od samego powstania Park Zdrojowy stanowił niezwykłą atrakcję uzdrowiska Jastrzębie. Podzielony był na dwie części – uporządkowaną i krajobrazową, która w czasach świetności kurortu nosiła nazwę „Doliny Mikołaja".

W roku 1952 uzdrowisko nawiedziła silna wichura, która wyrządziła znaczne straty w drzewostanie parku. Po II wojnie światowej przeprowadzono prace mające na celu jego odbudowanie i uporządkowanie. Nadzór nad prowadzonymi w czynie społecznym pracami prowadziło Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. 22 lipca 1955 roku odbyła się uroczystość oddania do użytku odnowionego Parku, któremu nadano imię Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. „Wydarzenie" to upamiętnia kamienny obelisk, do dziś znajdujący się na jego terenie.

Kolumnada w Parku Zdrojowym - Mrożkiewicz Jarosław

Betania II - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

W tym czasie na kuracji w „Zakładzie im. Marii" przebywało już 111 dzieci, a w roku kolejnym 149.

Rok **1896** okazał się rokiem przełomowym w historii uzdrowiska. Wtedy to za bezprocentową pożyczkę zaciągniętą w Dom Generalny Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Trzebnicy, dr Mikołaj Witczak odkupił od bankiera Juliusza Landau majątek i uzdrowisko o łącznej powierzchni ok. 240 ha.

Majątek z uwagi na zaniedbania, złe zarządzanie i brak dozoru administracyjnego poprzedniego właściciela, był w stanie ruiny. Z tego względu Witczak najpierw ograniczył administrację, a potem z uporem i gorliwością wyprowadzał zdrojowisko z upadłości. Doktor Witczak był zagorzałym zwolennikiem dalszego przekształcania charakteru miejscowości, jaką Jastrzębie było w pierwszej dekadzie swego istnienia. Aby uzdrowisko mogło funkcjonować jako ośrodek leczenia najmłodszych, Zakład Kąpielowy został zamieniony w sanatorium dla dzieci chorych na reumatyzm.

W kolejnych latach „Zakład im. Marii" został poddany pracom budowlanym mającym na celu jego rozbudowę. Na leczeniu przebywało odpowiednio w roku 1897 i 1898 - 230, w roku 1899 - 282, w roku 1900 - 291 dzieci.

W roku 1897 Jastrzębie zamieszkiwało 2083 mieszkańców. W roku 1903 liczba przyjętych małych kuracjuszy wzrosła do 404, a rok później do 543. W roku 1905 Ewangelicki Zakład dla Dzieci Chorych wzbogacił się o trzeci budynek, „Betania III" (dzisiejszy hotel „Dąbrówka") i dysponował łącznie 150 łóżkami. Powstały w tamtym czasie obiekt poczty znacznie ułatwił codzienne życie nie tylko mieszkańcom, ale również kuracjuszom, którzy chętnie wysyłali kartki pocztowe z pozdrowieniami do rodzin i znajomych.

Pamiątka z Jastrzębia Zdroju - Mrożkiewicz Jarosław

W roku 1906 „Zakład im. Marii" leczył 834 dzieci. Szkoła powiększyła się o dwie sale lekcyjne, zbudowano także drugie ujęcie źródła dobroczynnej solanki.

Dopiero w latach 1907-1908 gospodarstwo, które 12 lat wcześniej nabył Mikołaj Witczak, zaczęło przynosić dochody, a o zdrojowisku zaczęło być głośno.

W tamtym czasie doktor Mikołaj Witczak, jako człowiek wielkiego serca, pomógł licznym rodzinom z sąsiedniej wsi Połomia, poręczając kredyt na wykup przez nie parcelowanej ziemi. Z tego powodu antypolsko nastawione władze sprowadziły na jastrzębskie uzdrowisko urzędową kontrolę w postaci komisji sanitarnej. Jej efektem był nakaz ukończenia budowy kanalizacji i wodociągów w okresie dwóch kolejnych lat. Należy tu dodać, iż w tamtym okresie takich urządzeń nie posiadało wiele niemieckich uzdrowisk. Niedotrzymanie terminu budowy urządzeń skutkowałoby zamknięciem zdrojowiska.

Rok **1911** był rokiem ważnym w historii Jastrzębia z uwagi na wybudowanie dworca kolejowego. 1 czerwca Jastrzębie otrzymało połączenie kolejowe z Katowicami.

Obelisk w Parku Zdrojowym - Hałasik Adam

Do czasów współczesnych nie przetrwały budynki „Szwajcarki" oraz „Wojskowego Letniska Śląskiego". Park Zdrojowy może pochwalić się bogactwem sprowadzonych gatunków roślin, m.in.: daglezji zielonej (Ameryka Północna), sosny wejmutki (Ameryka Północna), sumaka octowca (Ameryka Północna) czy niezwykle rzadkiego kasztana jadalnego (południe Europy), miłorzębu dwuklapowego (Chiny) i zółtnicy pomarańczowej (Ameryka Północna). W okresach letnich zdobi go także usytuowany pomiędzy Łazienkami II i główną aleją spacerową zegar kwiatowy oraz wybudowana nowoczesna fontanna. Na jego terenie odbywa się szereg imprez kulturalnych.

Park Zdrojowy wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

Fragment Parku Zdrojowego - Lechowski Ryszard

MASNÓWKA

Masnówka (pierwsza siedziba Zarządu Uzdrowiska) - Hałasik Adam

Obiekt ten został wybudowany jako siedziba Zarządu Uzdrowiska w roku 1912. Powstał bez wyraźnych cech stylowych, o symetrycznym układzie bryły oraz pionowym układzie i podziale okien z ozdobnymi opaskami i gzymsami nawiązującymi do form architektury klasycznej. Umiejscowiono go po zachodniej stronie głównej alei Parku Zdrojowego – vis a vis Łazienek II. Budynek, podobnie jak w czasach funkcjonowania uzdrowiska, otaczają alejki parkowe, starodrzew, a od strony południowo-zachodniej i zachodniej krajobrazowa część Parku Zdrojowego (Dolina Mikołaja). W roku 1947 siedzibę Zarządu Uzdrowiska przejęło pod zarząd Ministerstwo Zdrowia. Dla Zarządu Uzdrowiska przekazano zachodnie skrzydło „Zakładu im. Marii". Obiekt został przeznaczony na cele mieszkalne. Nazwa „Masnówka", używana do dziś, wywodzi się od nazwiska doktora Masnego, który pełnił funkcję lekarza uzdrowiskowego. W roku 1994 gdy uzdrowisko zaprzestało swej działalności, budynek został przejęty przez Gminę z przeznaczeniem na mieszkania oraz biura i siedziby stowarzyszeń. Od roku 2001 nie był użytkowany. W roku 2005 rozpoczęto prace remontowo-adaptacyjne. Obecnie „Masnówka" to siedziba filii II Universitas Litterarum Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jastrzębiu Zdroju.

Masnówka (współcześnie) - Zeh Agnieszka

Budynek ten wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

Dworzec kolejowy Jastrzębie Dolne - Dzbański Stanisław

W roku 1911 do użytku został również oddany budynek sanatoryjny Spółki Brackiej (dzisiejsza siedziba Ośrodka Działalności Dydaktycznej Uniwersytetu Śląskiego).

Sanatorium Spółki Brackiej - Mrożkiewicz Jarosław

Spółka Bracka (Spółka Bractwa Górnego Śląska) z siedzibą w Tarnowskich Górach istniała w latach 1857-1922 i obok Bractwa Górniczego w Katowicach, świadczyła usługi w zakresie ubezpieczeń emerytalnych i rentowych oraz opieki zdrowotnej, a zwłaszcza szpitali.

W roku następnym została ukończona budowa linii wodociągowej i kanalizacji (objęto nią wszystkie pensjonaty i pawilony kuracyjne). Mikołaj Witczak nie tylko wywiązał się z nałożonego obowiązku, ale dodatkowo w uzdrowisku wybudował Nowe Łazienki, które były jego „odpowiedzią" na pruskie sankcje, dotyczące dalszego funkcjonowania zdrojowiska. Solanka z dwóch dostępnych wtedy źródeł doprowadzana była bezpośrednio do specjalnego zbiornika wykonanego z dębowego drzewa. Po „uspokojeniu" była przepompowywana do zbiornika ciśnień na wieży Nowych Łazienek (późniejszego Zakładu Przyrodoleczniczego), skąd spływała do łazienek leczniczych.

Łazienki II (Nowe Łazienki I) - Matuszczyk Łukasz

W roku **1912** w Jastrzębiu uruchomiono linie telefoniczne, a całe uzdrowisko wzbogaciło się o oświetlenie elektryczne. W roku 1913 oddano do użytku 21-kilometrowy odcinek kolei z Jastrzębia do Wodzisławia. Wtedy też w uzdrowisku na kuracjach przebywało 3081 kuracjuszy.

Kiedy w roku 1914 wybuchła I wojna światowa, obiekty uzdrowiskowe zaadaptowano na szpitale wojskowe. Cztery lata później w styczniu 1918 roku uzdrowisko wraz z gospodarstwem, zostało sprzedane niemiecko-austriackiemu Towarzystwu Zdrojowemu z zastrzeżeniem jednak, iż umowa sprzedaży może zostać unieważniona, jeśli sprzedający lub jego spadkobiercy uznają to za wskazane po zakończeniu wojny. **20 lutego 1918** roku dr Mikołaj Witczak zmarł.

Dolina Mikołaja - Czernecki Ryszard

Lata 1919-1921 to czas trzech powstań śląskich. W tym czasie uzdrowisko znajdowało się w dzierżawie doktora Krzykawskiego. Stan taki miał pozostać do roku 1928. W wyniku plebiscytu w roku 1921 i podziału Górnego Śląska, tragicznym dla uzdrowiska w skutkach okazał się być los ok. 70 tys. uchodźców przybyłych w granice Polski z terenów przyznanej Niemcom Opolszczyzny. Przy Polskim

Muszla koncertowa

Pawilon muzyczny i Nowe Łazienki, fotografia z 1938 r. - Lechowski Ryszard

Muszla koncertowa wybudowana na placu przed Domem Zdrojowym, uważana jest za obiekt nietypowy i bezstylowy z elementami historyzującymi. Posiada dwie symetryczne elewacje i wzniesiono ją na murowanym cokole. Dysponuje formą łuku triumfalnego o trzech arkadach, z których środkowa jest szersza i wyższa od pozostałych. Arkady wspierane są przez dwie pary wybrzuszonych kolumn i półkolumn z kostkowymi głowicami, a całość zwieńczona jest schodkowym szczytem. Do muszli prowadzą umieszczone symetrycznie w bocznych przęsłach wachlarzowe, jednobiegowe okolone niskimi murkami schody.

W czasach, gdy Jastrzębie funkcjonowało jako popularne uzdrowisko w muszli koncertowej zwanej ówcześnie pawilonem muzycznym, odbywały się koncerty promenadowe Orkiestry Zdrojowej.

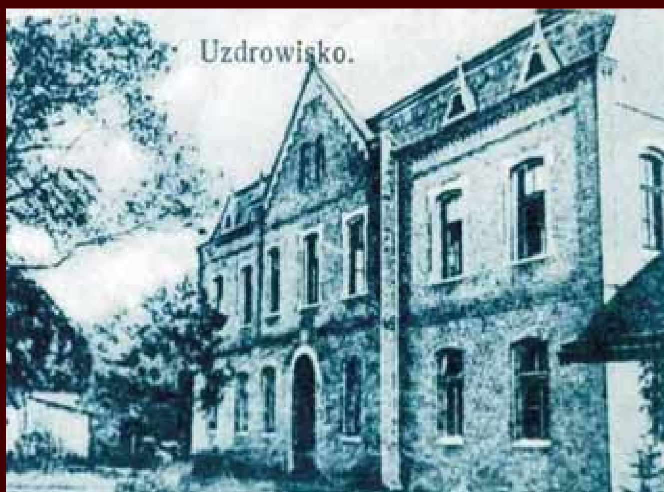
W roku 1998 obiekt ten odnowiono.

Muszlę koncertową wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

Muszla koncertowa (współcześnie) - Zeh Agnieszka

Betania III

Betania III (Uzdrowisko) - Czernecki Ryszard

W roku 1905 „Betania III" stanowiła trzeci po „Betanii I" i „Betanii II" budynek leczniczy Ewangelickiego Zakładu dla Dzieci Chorych. Zakład dysponował wtedy łącznie 150 łóżkami w trzech obiektach. „Betania III" została wybudowana w pobliżu „Betanii II" przy ulicy 1 Maja, naprzeciw Parku Zdrojowego. W okresie międzywojennym budynek przemianowano na „Uzdrowisko", a potem przejął go Zakład Ubezpieczeń Społecznych i taką też nosił nazwę.

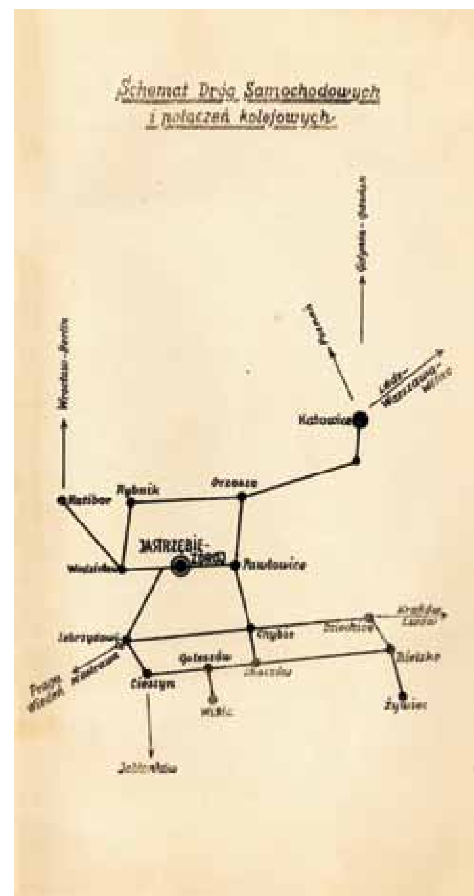

Betania III (Zakład Ubezpieczeń) - Czernecki Ryszard

Kiedy w roku 1947 uzdrowisko Jastrzębie-Zdrój zostało upaństwowione obiekty Ewangelickiego Zakładu dla Dzieci Chorych zostały przekształcone w pawilony uzdrowiskowe. Od tamtego czasu budynek stanowił własność Przedsiębiorstwa Państwowego „Uzdrowiska Polskie" i nosił nazwę Sanatorium nr 1 Pawilon „A", a później „Dąbrówka".

Czerwonym Krzyżu utworzony został Wydział Opieki nad Uchodźcami i Jeńcami, który prowadził tzw. obozy-przytuliska w Goczałkowicach i Jastrzębiu-Zdroju. Obecność od sierpnia 1921 roku do marca roku następnego, kiedy to obóz został zlikwidowany, blisko 1800 uchodźców w Jastrzębiu-Zdroju, przyczyniło się w znacznym stopniu do dewastacji uzdrowiska.

W **lipcu 1922** roku Jastrzębie-Zdrój zostało przejęte przez administrację polską, a bracia Witczakowie powrócili do Jastrzębia-Zdroju. Powrót ten wiązał się z koniecznością odbudowy odziedziczonego po ojcu majątku. Kiedy uregulowano kwestie własnościowe uzdrowiska z dzierżawcą doktorem Krzykawskim, Witczakowie zaciągnęli pożyczki bankowe, aby zrujnowanemu zdrojowisku przywrócić dawny blask. Jak się później okazało, w niedługim czasie Jastrzębie Zdrój zyskując miano „Perły Górnego Śląska", stało się największym i najprężniej rozwijającym się uzdrowiskiem w tej części Polski. W tym czasie otrzymało dogodne połączenie drogowe z Katowicami.

Strona z folderu z 1939 r.
- Kawa Grażyna

W 1923 roku w budynku po byłym sanatorium Spółki Brackiej, uruchomiony został Dom Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na 143 łóżka.

Sanatorium Spółki Brackiej (Sanatorium nr 3, lata 50. XX wieku)
- Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

W 1926 roku rozpoczęła się budowa domu kuracyjnego pod nazwą „Wojskowe Letnisko Śląskie" dla 23. Dywizji Górnośląskiej Piechoty (późniejsze sanatorium „Górnik"), z frontem w kształcie mostu kapitańskiego. Usytuowane było w głębi parku i potocznie nazywano je „Łazienkami Parkowymi".

Letnisko Oficerskie - Lechowski Ryszard

Letnisko Oficerskie - Lechowski Ryszard

Wnętrza Letniska Oficerskiego - Matuszczyk Łukasz

Uzdrowisko ZUS (Dąbrówka) - Lechowski Ryszard

Pierwotnie wyglądała nieco inaczej niż obecnie. Elementem wyróżniającym był ryzalit frontowy zwieńczony trójkątnym szczytem, zdobiony fryzem schodkowym zakończonym iglicą. Nad głównym wejściem znajdował się charakterystyczny element architektoniczny stanowiący pięć lizen przebiegających przez część środkową elewacji, zakończonych jednopołaciowymi daszkami narastającymi symetrycznie do formy trójkąta wieńczącego całość portalu. Oprócz tego pierwotnie na drugiej kondygnacji w ryzalicie środkowym znajdowały się jedynie dwa, a nie jak obecnie, cztery okna. Pierwotnie bryła korpusu budynku nakryta była dachem dwupołaciowym, przeprutym świetlikami do facjatek z własnymi dwuspadowymi daszkami zakończonymi licami. Sama budowla reprezentowała cechy prostego budownictwa o formie podporządkowanej funkcji – brak było wyraźnych cech stylowych. Widocznymi były silne związki z tradycyjnymi wzorcami architektury pałacowej zarówno w planie, bryle jak i surowym wystroju elewacji.

Sanatorium nr 1 Pawilon „A" - Lechowski Ryszard

Dwukondygnacyjny, podpiwniczony i posadowiony na cokole korpus budynku posiadał ujednolicone otwory okienne w kształcie smukłych stojących prostokątów z zamknięciem łukowym, z drewnianymi dwuskrzydłowymi oknami dzielonymi pojedynczymi szczeblinami. Regularna, symetryczna i dośrodkowa kompozycja obiektu podkreślała hierarchię elementów kulminujących w ryzalitowanej 3-osiowej części środkowej budowli.

Przy pomocy otworów i systemu gzymsów (cokołowym, kordonowym <dzielącym kondygnację>, podokapowym i schodkowym) przeprowadzone zostały podziały architektoniczne budynku. Należy zauważyć, iż gzyms podokienny „dzielący" piętro pierwsze i drugie przerwano w części ryzalitu środkowego. Kondygnacja piętra wyróżniona została podziałami pilastrowymi, które zaakcentowały w ten sposób naroża poszczególnych części elewacji.

Rzut budynku składał się z trzech prostokątów, względem siebie ułożonych równolegle i wzdłuż do kierunku wschód-zachód. W boczne prostokąty wpisano część środkową stanowiącą wysuwający się przed ściany części bocznych element, zarówno w elewacji frontowej jak i tylnej.

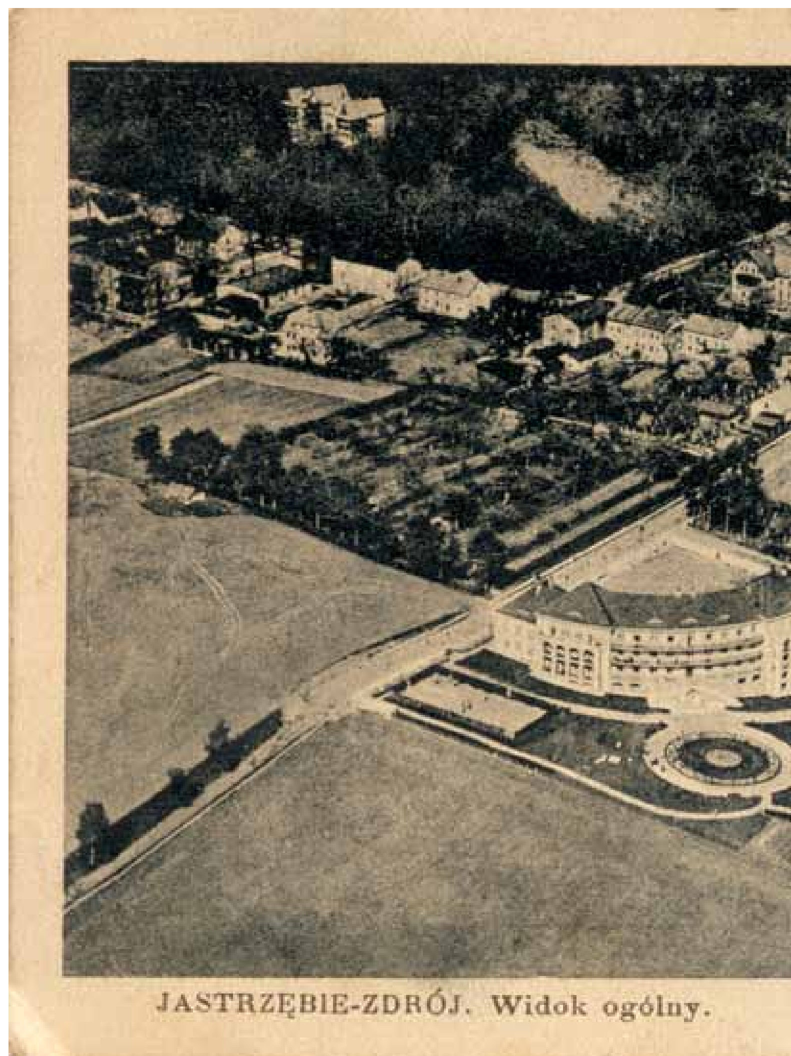
Po przebudowie, jaka miała miejsce prawdopodobnie przed wybuchem II wojny światowej, ryzalit frontowy i ściany szczytowe zwieńczone zostały płaskimi szczytami układającymi się w charakterystyczne „schodki". Dwuspadowy dach zastąpiono płaskim uzyskując w ten sposób użytkowe poddasze stanowiące dodatkowe piętro. W okresie późniejszym na drugim piętrze w ryzalicie środkowym wykonano dodatkowe dwa otwory okienne.

W roku 1997 wnętrza budynku poddano gruntownej modernizacji z przeznaczeniem na cele hotelowe, zachowując jednocześnie jego zabytkowy charakter. W procesie adaptacji na te potrzeby doposażono go w przybudówkę, zadaszoną werandę oraz przedsionek. W budynku zachowały się oryginalne elementy wyposażenia, m.in. okna na parterze, a także drewniane drzwi wejściowe ozdobione dekoracją z motywami architektonicznymi i geometrycznymi.

„Betanię III" wpisano do rejestru zabytków w 2004 r.

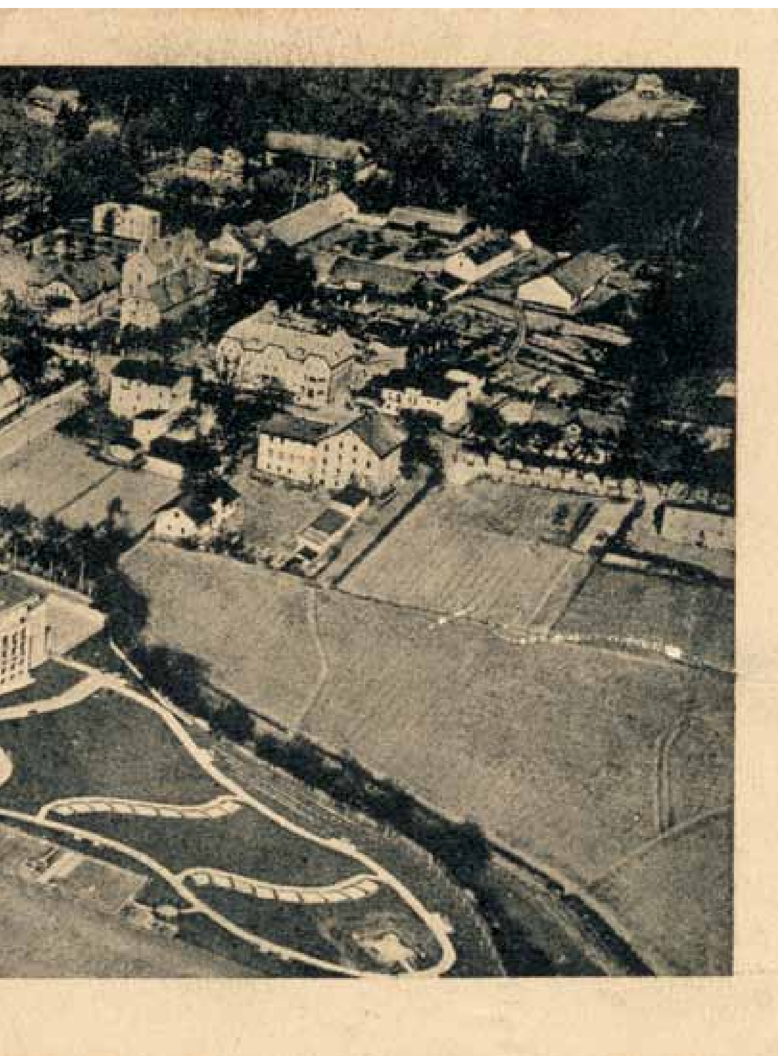
Hotel „Dąbrówka" - Chmielowiec Natalia

W tamtym czasie bracia Witczakowie zajmowali dwór na Mendowcu, w którym gościły znamienite osobistości, m.in. prezydent RP Ignacy Mościcki, gen. broni Józef Haller, wojewoda śląski Michał Grażyński oraz Melchior Wańko-

Dwór na Mendowcu - Mrożkiewicz Jarosław

Widok ogólny Jastrzębia Zdroju - Lechowski Ryszard

wicz - polski pisarz, dziennikarz, reportażysta i publicysta, autor książki „Ziele na kraterze", w której wizyta na Mendowcu została zrelacjonowana.

Józef Witczak w dworze na Mendowcu - Mrożkiewicz Jarosław

Zakład im. Marii

„Zakład im. Marii" - Czernecki Ryszard

Powstały w 1890 r. „Żydowski Zakład dla Dzieci" zapoczątkował proces przekształcania dotychczasowego uzdrowiska w ośrodek leczący reumatyzm u dzieci. W styczniu 1891 roku zawiązał się komitet, którego zadaniem było powołanie podobnego zakładu, tyle że dla dzieci katolickich. W skład komitetu weszli: właściciel ziemski z Marklowic Górnych Grintter, dziekan z Połomi ks. Sandanus, proboszcz z Pszowa ks. Wolczak oraz dr Mikołaj Witczak. Dzięki posiadanym wpływom w Berlinie i wbrew trudnościom biurokratycznym komitetowi udało się uzyskać stosowne pozwolenie i na początku czerwca 1891 roku w wynajętych pokojach zamieszkała pierwsza grupa chorych dzieci. Tego samego roku Dom Generalny Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Trzebnicy uzyskał zezwolenie władz pruskich na założenie w Zdroju katolickiego domu dla dzieci.

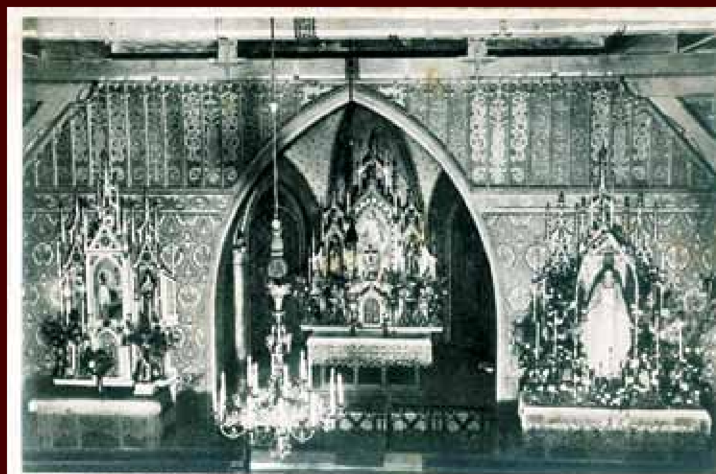
„Dom Marii", „Dom św. Józefa" i „Dom Aniołów Stróżów" - Czernecki Ryszard

Dom Marii

„Zakład im. Marii" - Lechowski Ryszard

30 czerwca 1891 roku do Jastrzębia przybyły siostry, które na pierwszym turnusie kuracyjnym sprawowały opiekę nad 14 dziećmi. 15 lutego 1892 roku komitet organizacyjny zakupił parcelę, na której znajdował się dom mieszkalny zwany „Sanssouci" oraz dwa budynki gospodarcze. Na początku listopada siostry boromeuszki wprowadziły się do zakupionego przez fundację domu, zwanego później „Domem Marii". Na jego parterze urządziły kaplicę, poświęconą 8 grudnia 1892 roku w święto Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny. Odtąd fundacja nosiła nazwę „Marienheim", czyli „Zakład imienia Najświętszej Marii Panny".

Kaplica s.s. Boromeuszek - „Zakład im. Marii" - Czernecki Ryszard

W latach 1892-1894 pod opieką sióstr boromeuszek znajdowało się odpowiednio 105, 159 oraz 111 podopiecznych. W roku 1895 rozpoczęły one rozbudowę Zakładu, który w dwa lata później został wyposażony w izolatkę i urządzenia sanitarne. W tym czasie na leczeniu przebywało 230 dzieci. W roku 1898

W roku 1926 bracia Witczakowie podarowali Fundacji Inwalidów Województwa Śląskiego nieruchomość w postaci parceli o powierzchni blisko 77 arów, na której rozpoczęto budowę „Sanatorium dla Inwalidów Wojennych i Powstańczych im. J. Piłsudskiego".

Sanatorium J. Piłsudskiego - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Inicjatywa budowy „sanatorium–pomnika" zrodziła się w środowisku Związku Powstańców Śląskich na przełomie lat 1924-1925. Projektantami byli architekci: Boratyński, Kreisler i Stadnicki, budowniczym Henryk Madeja, a kierownictwo techniczne sprawował Antoni Gawędzki.

W 1928 roku sanatorium, które posiadało 37 pokoi i 100 łóżek, oddano do użytku. Pamiątkowa tablica związana z tym wydarzeniem do dziś znajduje się we wnętrzach gmachu obecnego Wojewódzkiego Szpitala Rehabilitacyjnego dla Dzieci.

Tablica pamiątkowa - Czarnocka-Kanik Aneta

Kuracjusze przebywający na rehabilitacji w przedwojennym kurorcie mogli korzystać z dużej plaży i przystani kajakowych: pierwsza znajdowała się w okolicach „Ronda Dolnego” (przy dzisiejszej ulicy Wodzisławskiej), a druga od południowej strony sanatorium im. J. Piłsudskiego (dolina Anny).

Staw na Dolnym lata 30 - Woryna Alfred

W roku 1936 w uzdrowisku został założony przez Witczaków klub tenisowy i zorganizowano pierwsze zawody o puchar Jastrzębia-Zdroju. W roku kolejnym na terenie miasta działała skocznia narciarska, która znajdowała się na stromym stoku na tyłach „Letniska Oficerskiego”. Plac zjazdowy mieścił się w miejscu, gdzie dziś w Parku Zdrojowym biegną rury grzewcze. Skocznia posiadała drewnianą konstrukcję, a na jej szczyt można było wejść po schodach. Niestety nie przetrwała do czasów współczesnych. Niekonserwowana uległa całkowitemu zniszczeniu pod koniec lat 50. ubiegłego wieku.

Goście kurortu mogli uczestniczyć także w wielu koncertach i wycieczkach. W rozwijającym się zdrojowisku znajdowały się liczne alejki spacerowe.

Kort tenisowy - Czernecki Ryszard

w „Domu Marii” nadbudowano piętro, na parterze powstała duża jadalnia. Dobudowano także dwa boczne skrzydła, a do jednego z nich przeniesiono kaplicę. W ołtarzu głównym umieszczono obraz „Jezusa Przyjaciela Dzieci”, którego autorem był śląski artysta, Jan Bochennek. W roku 1902 kontynuowano rozbudowę „Zakładu im. Marii” – powstały łazienki do zabiegów, a rok później zakład wyposażono w centralne ogrzewanie.

„Zakład Marii” - Czernecki Ryszard

W roku 1904 w „Zakładzie im. Marii” na turnusach kuracyjnych przebywało 404 dzieci z całego Śląska, a ich pobyt dofinansowywała Spółka Bracka i inne instytucje oraz zakłady.

W roku 1905 na kuracji w „Zakładzie im. Marii” przebywało 543 podopiecznych, a w roku następnym 834.

Wybuch I wojny światowej w roku 1914 spowodował zastój w działalności uzdrowiska, którego obiekty zostały przekształcone w szpitale wojskowe. Pomimo wojny, tego roku w Fundacji NMP leczyło się 1180 dzieci, a w roku następnym 817.

20 lutego 1918 roku ze względu na śmierć dr Mikołaja Witczaka, został ustalony nowy Zarząd Fundacji NMP. W jego skład weszli: ks. dziekan Schnalke z Wodzisławia, ks. Franciszek Dyrbach - proboszcz parafii św. Katarzyny, Franciszek Brawański, Ludwik Antończyk oraz Józef Wańczura.

W roku 1938 „Zakład im. Marii”, „Dom Aniołów Stróżów” i „Dom św.

Jacka" stanowiły własność Fundacji NMP, natomiast willa „Maria" i „Dom św. Józefa" własność sióstr boromeuszek.

2 maja 1945 roku z wygnania powróciły siostry boromeuszki, a dwa miesiące później 4 sierpnia ich działalność została wznowiona pod nazwą „Zakład św. Józefa".

Po zakończeniu wojny kaplica powróciła na swe pierwotne miejsce. Okazała się jednak zbyt ciasna i w związku z tym uroczystości kościelne w większe święta odbywały się w Parku Zdrojowym. Rok później władze zakazały jednak odprawiania mszy świętych w Parku zezwalając jedynie na msze na dziedzińcu klasztornym. Początkiem do usamodzielnienia się placówki duszpasterskiej było wynajmowanie w kaplicy ławek mieszkańcom Zdroju.

W roku 1948 „Zakład Marii" i „Dom Aniołów Stróżów" przejął Polski Czerwony Krzyż, nadając im wspólną nazwę „Caritas" i uruchamiając w budynkach prewentorium dla dzieci na 300 łóżek. W lipcu 1949 roku został ogłoszony (kolejny) zamiar budowy kościoła w dzielnicy Zdrój, a dwa tygodnie później wyłożono „Złotą księgę ofiarodawców". 30 września Kuria Diecezjalna w Katowicach wydelegowała do Jastrzębia-Zdroju ks. Roberta Przewodnika, którego zadaniem miało być doprowadzenie kaplicy w „Zakładzie im. Marii" do użytku publicznego.

W roku szkolnym 1949-1950 w kaplicy rozpoczęto katechizację dzieci z terenu Jastrzębia-Zdroju. 20 marca w roku 1950 na mocy ustawy rządowej o przejęciu przez państwo dóbr kościelnych władze uzdrowiska przejęły zachodnie skrzydło „Zakładu im. Marii". W obawie przed utratą całego budynku przystąpiono do adaptacji istniejącej kaplicy na kościół parafialny. Referat Budownictwa Starostwa Powiatowego w Rybniku nie wyraził jednak zgody na wyremontowanie skrzydła wschodniego budynku i przekształcenie w kościół dawnej kaplicy znajdującej się na pierwszym piętrze. Zaakceptowany został natomiast projekt wyburzenia stropów i ścian na parterze i piętrze. Mimo wysokich kosztów przystąpiono do realizacji projektu, a szybki postęp robót był możliwy dzięki zaangażowaniu ks. Przewodnika oraz entuzjazmowi i ofiarności mieszkańców i kuracjuszy. 1 października 1950 roku odbyła się ceremonia poświęcenia krzyża i procesja do kościoła.

„Zakład im. Marii" / Park Zdrojowy - Czernecki Ryszard

Jedna z nich nosiła niemiecką nazwę *Kussalee* (obecnie jej fragment znajduje się pomiędzy Urzędem Skarbowym a osiedlem Słoneczne). Przed wybuchem II wojny światowej oferowano gościom łazienki do kąpieli solankowych, borowinowych i kwasowęglowych, oddziały terapii wodoleczniczej, pijalnie, inhalacje i elektroterapię, a także kąpiele słoneczne.

Inhalatorium - Matuszczyk Łukasz

Hydroterapie - Matuszczyk Łukasz

Pomieszczenia do kąpieli solankowych - Matuszczyk Łukasz

W uzdrowisku leczone były choroby kobiece, gościec, zapalenie stawów i mięśni, niedomagania układu nerwowego, schorzenia mięśnia sercowego, ischias, artretyzm oraz zmiany krzywicze.

STOSOWAĆ TYLKO ZABIEGI PODKREŚLONE!

Kąpiele i zabiegi:

Po kąpieli odpoczywać 1 – 2 godz.

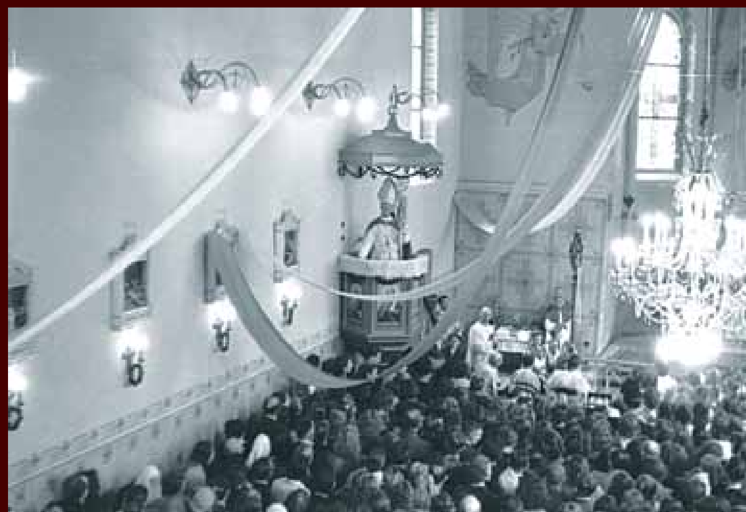
Przepis leczenia dr Stanisława Maga - Kawa Grażyna

W wydawnictwie autorstwa lekarza zdrojowego dr Stanisław Typrowicza, pt. „Jastrzębie-Zdrój - śląskie zdrojowisko słonojodobromowe", które ukazało się w roku 1937 można przeczytać: *„(…) rozwój Jastrzębia jako zdrojowiska w okresie (…) przynależności Śląska do Polski, wykazuje wielki postęp mimo ciężkich na ogół warunków gospodarczych, które cechują czasy powojenne. Świadczą o tym dokonane w tak krótkim stosunkowo czasie inwestycje i wzmagająca się stale frekwencja chorych. Dalszy rozwój jego jest dzięki doskonałym warunkom rozbudowy i dzięki wybitnym wartościom leczniczym naturalnych bogactw, w postaci jego źródeł i borowiny, zapewniony. Jastrzębie stanowi dla zdrojownictwa polskiego cenny nabytek i placówkę leczniczą o wielkiej wartości".*

Pijalnia wód, lata 30. XX wieku - Woryna Alfred

W roku 1951 do okien kościoła wstawiono witraże wykonane przez Wilhelma Golca z Piotrowic, podłogę wyłożono płytkami Gaża z Pszczyny, a ławki wykonał Franciszek Kubeczek z Gołkowic. 10 czerwca 1951 roku odbyła się uroczystość poświęcenia kościoła, któremu nadano wezwanie Najświętszego Serca Pana Jezusa. Dokonał go ks. biskup Herbert Bednorz, a kazanie wygłosił ks. Henryk Holubars. W sierpniu biskup katowicki polecił ogłosić zamiar utworzenia samodzielnej placówki duszpasterskiej pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Jastrzębiu-Zdroju, a jej duszpasterz miał sprawować funkcję kuratusa.

Uroczystość konsekracji kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Tworzeniu tej placówki towarzyszyły liczne spory graniczne z sąsiadującymi parafiami oraz trudności w odzyskaniu ruchomego majątku Fundacji NMP w postaci sprzętu liturgicznego, który od czasów wojny znajdował się u sióstr boromeuszek w „Domu św. Józefa". Na skutek sprzeciwu siostry przełożonej nowy kościół otrzymał jedynie część sprzętu liturgicznego. 3 grudnia 1951 roku został podpisany dekret, na mocy którego od 15 grudnia erygowana została w Zdroju samodzielna placówka duszpasterska, którą kierował ks. Robert Przewodnik. 4 grudnia poświęcony został ołtarz i figura św. Barbary. Na wiosnę 1952 roku poświęcono cmentarz i krzyż cmentarny, a ulicami Zdroju z okazji uroczystości Bożego Ciała po raz pierwszy przeszła procesja. We wrześniu 1952 przeprowadzono prace związane z pokryciem dachu budynku kościoła.

W roku 1958 wprowadzone zostały specjalne nabożeństwa na rozpoczęcie i zakończenie każdego turnusu kuracyjnego. 14 września 1958 roku poświęcono krzyż na parceli przeznaczonej pod budowę kościoła przy ulicy Cieszyńskiej oraz nowy krzyż przy ulicy 1 Maja. W tym również roku rozpoczęto remont środkowej części budynku przy kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa z zamiarem przeznaczenia jej na probostwo. Wystąpiono również o odzyskanie „Domu Aniołów Stróżów" (który ciągle znajdował w Zarządzie PKP), zachodniego skrzydła „Zakładu im. Marii" (gdzie w dalszym ciągu swą

siedzibę miała dyrekcja Przedsiębiorstwa Państwowego „Uzdrowisko Jastrzębie") oraz „Domu św. Jacka". Na początku lat 50. przeprowadzone były prace związane z malowaniem ścian kościoła i ławek. Ze względu na przedłużające się formalności związane z przejęciem gruntu przy ulicy Cieszyńskiej przeznaczonej pod budowę nowego kościoła, szanse na jego powstanie stawały się coraz mniej realne. Postanowiono zatem użytkowany do tej pory kościół przystosować do potrzeb wiernych poprzez dobudowanie od strony południowej przedsionka. Spotkało się to z protestem znajdującego się w budynku „Domu Aniołów Stróżów" sanatorium kolejowego. Kościół i probostwo od zewnątrz pokryto taraboną.

Kiedy w roku 1960 opracowano nowy plan zagospodarowania przestrzennego dzielnicy Zdrój okazało się, iż parcela przy ulicy Cieszyńskiej przeznaczona pod nowy kościół została wcielona do terenów przyszłego osiedla z przeznaczeniem na budowę Domu Kultury kopalni „Jastrzębie". W tym samym czasie nad wejściem do kościoła NSPJ ustawiono krzyż i figury Matki Bożej Bolesnej i św. Jana, aby podkreślić sakralny charakter budowli. W 1961 roku rozpoczęły się prace przygotowawcze do budowy nowego ołtarza głównego oraz złożono zlecenie panu Wyglendzie z Rybnika na wykonanie nowych organów (na wzór zakupionych wcześniej starych i zniszczonych organów z kościoła Matki Bożej Bolesnej w Rybniku). Rok później rozpoczęła się przebudowa prezbiterium. W ołtarzu głównym umieszczono obraz Matki Bożej Częstochowskiej, który miał spowodować zjednoczenie przybyłej z całej Polski ludności. W listopadzie na skutek nacisków ze strony dyrekcji kopalni „Jastrzębie" krzyż z parceli przy ulicy Cieszyńskiej przeznaczonej pod budowę nowego kościoła został przeniesiony do ogrodu pana Józefa Drobka przy ul. 1 Maja. Kiedy w roku 1963 zaczęło brakować pomieszczeń do prowadzenia nauki religii podjęto decyzję o wyburzeniu w bocznej kaplicy jednej ze ścian. Dzięki temu powstały dodatkowe sale katechetyczne. Wtedy też po bokach ołtarza głównego umieszczono płaskorzeźby świętych Barbary i Józefa, a także wykonano tło do chrzcielnicy. W roku następnym władze miasta odebrały siostrom boromeuszkom parcelę, która znajdowała się naprzeciwko zabudowań „Zakładu im. Marii" na

W połowie lat 30. XX wieku powstał „Pensjonat Stowarzyszenia i Funkcjonariuszy m. Katowic", a w 1938 roku sanatorium „Hutnik" na 60 łóżek, z własnymi solankowymi łazienkami oraz zapleczem gastronomicznym, stanowiący własność huty „Baildon".

Sanatorium „Hutnik" - Czernecki Ryszard

Wnętrza Sanatorium „Hutnik" - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

W tym samym roku do użytku przebywających na hospitalizacji kuracjuszy oddano basen kąpielowy według projektu inż. Weihöniga, z trawiastą plażą, skocznią i brodzikiem dla dzieci. W jego pobliżu zagospodarowany został także teren na korty tenisowe.

Basen w Zdroju - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Basen w Zdroju - Kawa Grażyna

Basen w Zdroju - Lechowski Ryszard

rogu ulic 1 Maja i Powstańców (obecnie Kościuszki) wraz ze znajdującą się na niej willą „Feliks" (która później została rozebrana).

„Willa Feliks" - z Kroniki Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa

Ze względu na stale powiększającą się liczbą parafian rozpoczęto starania o adaptację kolejnych pomieszczeń znajdujących się w części środkowej budynku z przeznaczeniem na kościół, ale tym działaniom sprzeciwiła się dyrekcja uzdrowiska. W październiku przystąpiono zatem do malowania wnętrz kościoła – pod sufitem namalowano sceny 14 objawień Chrystusa po zmartwychwstaniu, a drewniany strop pomalowano na brązowo i ozdobiono ornamentami ludowymi. Wykończono także boczne ołtarze, które poświęcono 3 grudnia 1964. W roku 1965 w podziemiach kościoła rozpoczęto przebudowę pomieszczeń na salki katechetyczne. 22 czerwca 1966 roku została podjęta decyzja o profilaktycznym zabezpieczeniu kościoła przed skutkami szkód górniczych – w tym celu zaplanowano wybudowanie ściany dylatacyjnej pomiędzy kościołem a budynkiem parafialnym oraz założenie kotwic. Dwa lata później, tj. 1 marca 1966 roku kopalnia „Moszczenica" przystąpiła do kotwienia budynku probostwa. Przy okazji remontu dobudowano zakrystię, a w miejscu starej została wygospodarowana następna salka do nauczania religii dla nadal powiększającej się liczby dzieci. Rok później jako wikary do parafii przybył ks. Anzelm Skrobol. Jakiś czas później urzędujący ks. proboszcz złożył rezygnację z pełnienia dotychczasowej funkcji, a parafię objął ks. Skrobol. Władze świeckie odmówiły jednak jego zatwierdzenia na stanowisko proboszcza i w związku z tym od 12 czerwca pełnił urząd wikarego ekonoma. Ksiądz Skrobol rozpoczął prace związane z urządzaniem kolejnej salki do nauki religii, znajdującej się w piwnicach probostwa. Pomimo sprzeciwu Powiatowej Rady Narodowej w Wodzisławiu i nakazu wstrzymania prac, salkę oddano do użytku. W tym również roku zakończyły się pierwsze prace związane z zabezpieczeniem budynku, które pomimo wcześniejszej decyzji Okręgowej Komisji ds. Szkód Górniczych w Gliwicach znacznie opóźniono. 2 lutego 1970 roku do życia powołano chór parafialny, prowadzony przez ks. Skrobola i organistkę s. Antoninę. Latem rozpoczęły się prace związane z przebudową prezbiterium polegające na jego powiększeniu, przygotowaniu miejsca na Liturgię Słowa, usunięciu balasek i starej, wiszącej ambony i ustawieniu nowej, a także pomalowaniu wnętrza kościoła.

Pomimo usilnych starań o budowę nowego kościoła, na terenie parafii, w lutym 1971 roku od władz wojewódzkich wpłynęła kolejna odmowa w tej sprawie. 28 września tego samego roku ks. Anzelm Skrobol otrzymał dekret proboszczowski. W tamtym czasie podjęte zostały kolejne działania mające na celu przeprowadzenie gruntownego remontu dachu na kościele i budynku probostwa, na którym także przebudowano strych i zaadoptowano go do celów mieszkalnych. W prezbiterium położono nową posadzkę marmurową.

Ze względu na ciągłą niechęć władz do pomysłu budowy nowego kościoła, za sprawą ks. Skrobola parafianie wyrazili chęć wybudowania kaplicy we własnym zakresie. Uzyskali pozwolenie na budowę domu gospodarczego na posesji państwa Szotków przy ulicy Połomskiej, który w zamyśle miał po wybudowaniu pełnić rolę kaplicy. W tajemnicy przed władzami Polski Ludowej powstał budynek gospodarczy, w którym już 14 listopada odprawione zostały pierwsze msze święte. Kaplicy nadano wezwanie św. Józefa Robotnika, a 4 grudnia ks. proboszcz Anzelm Skrobol dokonał uroczystego jej poświęcenia.

W październiku roku 1972 parafianie kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa podjęli kolejną akcję modlitewną, intencją której było wybudowanie kolejnego kościoła, tym razem na osiedlu III. Zgody na budowę obydwóch kościołów, zarówno na osiedlu „Przyjaźń" jak i osiedlu III, władze wojewódzkie (po rozmowach z Kurią Diecezjalną) nie wyraziły. Zaaprobowano jedynie zgodę na przeniesienie drewnianego kościoła z Jedłownika z przeznaczeniem na świątynię dla osiedla „Przyjaźń". W tym również roku na terenie pierwotnie przeznaczonym pod budowę nowego kościoła rozpoczęto wznoszenie Górniczego Domu Kultury (dziś Górnicze Centrum Kultury PANORAMA). 31 stycznia 1976 roku nastąpił formalny podział mieszkańców pomiędzy parafie św. Barbary i św. Józefa Robotnika oraz Najświętszego Serca Pana Jezusa. W styczniu 1977 roku pracownicy kopalni „Moszczenica" rozpoczęli kolejny remont budynku kościoła NSPJ, który na skutek działalności górniczej doznał wielu zniszczeń. Kościół otrzymał nową marmurową posadzkę, a wnętrza ponownie pomalowano. W 1982 roku dyrekcja uzdrowiska, pomimo wydanej decyzji nakazującej jej opuszczenie zachodniego skrzydła budynku plebanii, nadal zajmowała dotychczasowe pomieszczenia.

W kwietniu 1991 roku na spotkaniu w sprawie zwrotu parafii części budynku zajmowanej przez dyrek-

W roku 1938 „Sanatorium dla Inwalidów Wojennych i Powstańczych im. J. Piłsudskiego" gruntownie przebudowano tak, aby można w nim było prowadzić zabiegi lecznicze.

Sanatorium marszałka J. Piłsudskiego - Czernecki Ryszard

W tym samym roku Józef Witczak zbudował obok Sanatorium im. Marszałka J. Piłsudskiego nowoczesną willę w stylu amerykańskim (dziś stanowiącą część Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia).

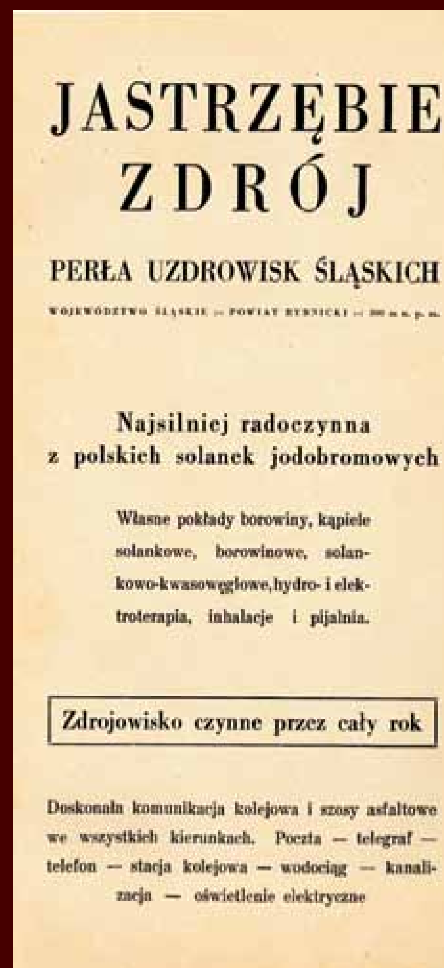

Jarmila Witczak przed willą - Mrożkiewicz Jarosław

W maju 1939 roku został rozebrany budynek Ewangelickiego Zakładu dla Dzieci Chorych „Betania I". Krótko przed wybuchem II wojny światowej w Jastrzębiu-Zdroju czynne były 54 obiekty uzdrowiskowe, a do września przyjętych było 6500 kuracjuszy.

Okładka folderu „Jastrzębie Zdrój Perła Uzdrowisk Śląskich" - Kawa Grażyna

JASTRZĘBIE
ZDRÓJ

PERŁA UZDROWISK ŚLĄSKICH

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE — POWIAT RYBNICKI — [illegible] m n. p. m.

Najsilniej radoczynna
z polskich solanek jodobromowych

Własne pokłady borowiny, kąpiele solankowe, borowinowe, solankowo-kwasowęglowe, hydro- i elektroterapia, inhalacje i pijalnia.

Zdrojowisko czynne przez cały rok

Doskonała komunikacja kolejowa i szosy asfaltowe we wszystkich kierunkach. Poczta — telegraf — telefon — stacja kolejowa — wodociąg — kanalizacja — oświetlenie elektryczne

Strona z folderu „Jastrzębie Zdrój Perła Uzdrowisk Śląskich" - Kawa Grażyna

Plan Jastrzębia Zdroju w roku 1939 (z folderu „Jastrzębie Zdrój Perła Uzdrowisk Śląskich) - Kawa Grażyna (również str. 34-35)

cję uzdrowiska w Warszawie, została podpisana odpowiednia umowa. 9 sierpnia zmieniono zapis notarialny w księdze wieczystej dotyczącej budynku dyrekcji uzdrowiska – parafia po 40 latach odzyskała obiekt. Wtedy też rozpoczął się remont odzyskanej części. W kwietniu 1992 roku dyrekcja uzdrowiska ostatecznie opuściła budynek, który poddawano dalszym pracom remontowym. W czerwcu z inicjatywy byłych żołnierzy AK i mieszkańców Jastrzębia w zewnętrzną ścianę kościoła wmurowano tablicę ku czci zamordowanych w czasie wojny kapłanów dekanatu jastrzębskiego. We wrześniu parafia udostępniła nieodpłatnie zachodnie skrzydło budynku władzom szkolnym na filię Szkoły Podstawowej nr 4. W październiku 1994 roku proboszcz poinformował parafian o planach rozbudowy kościoła i w związku z tym rozpoczęto specjalną zbiórkę. W dalszym ciągu prowadzone były prace związane z usuwaniem skutków działalności górniczej. Trwały prace nad powiększeniem powierzchni kościoła przez adaptację salek przykościelnych na kaplicę boczną. W kaplicy przygotowano ołtarz boczny, w którym umieszczono przeniesiony z ołtarza głównego obraz Matki Bożej Częstochowskiej. Wykonano również remont i renowację organów.

Zachodnie skrzydło budynku parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa - Kogut Arkadiusz

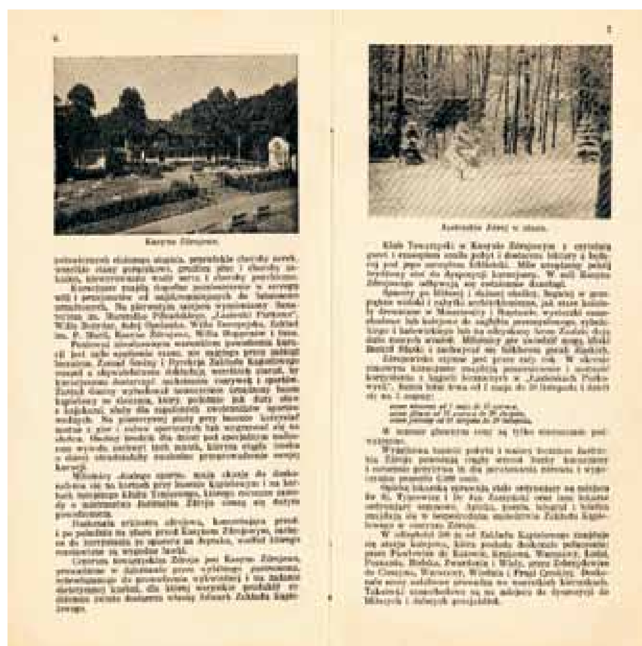

Chór i zabytkowe organy - Kogut Arkadiusz

Na ścianie, na której umieszczono stacje Drogi Krzyżowej namalowano postać Chrystusa Zmartwychwstałego. Od roku 1996 Międzynarodowy Festiwal Chórów im. ks. Anzelma Skrobola odbywa się w kościele NSPJ. W marcu 1997 roku udostępnione zostały wyremontowane pomieszczenia podziemi domu parafialnego, nazwane katakumbami. Odbywają się w nich spotkania autorskie, imprezy kulturalne, wystawy oraz spotkania grup parafialnych. W sierpniu 1999 roku w kościele zamontowano nowy ołtarz oraz tabernakulum,

SANATORIUM IM. MARSZ. PIŁSUDSKIEGO

ŁAŹNIE PARKOWE

ZAKŁAD IM. PANNY MARII

WILLA „ANNA"

„BOŻY DAR"

WILLA „EUROPEJSKA"

APTEKA

Mgr. A. Błażejowskiego

WILLA JANKA

Telefon nr 14 Telefon nr 14

Willa „Jastrzębianka"

Księgarnia Polska

Basista Maksymilian

Pensjonat „ANTONINA"

Wycieczki

M. ZIDEK

a 19 października nastąpiło uroczyste poświęcenie nowego wystroju prezbiterium.

Wnętrze kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa - Kogut Arkadiusz

W roku 2000 roku miało miejsce niezwykłe wydarzenie. Tuż przed obchodami 20 rocznicy podpisania „Porozumień Jastrzębskich" podczas porządkowania książek po zmarłym proboszczu Anzelmie Skrobolu natrafiono na oryginał tego historycznego dokumentu, który przez wiele lat znajdował się w bibliotece parafii NSPJ. Odnalezione przez ks. Antoniego Pudlika „Porozumienia Jastrzębskie" przekazano Marianowi Krzaklewskiemu, ówczesnemu przewodniczącemu NSZZ „Solidarność", podczas uroczystych obchodów 20 rocznicy ich podpisania. W sierpniu 2002 roku przystąpiono do kapitalnego remontu filii budynku parafialnego (skrzydła zachodniego – siedziby Zarządu Uzdrowiska).

Obiekt należący obecnie do parafii NSPJ kształtem przypomina literę „H" o przedłużonej osi wschód-zachód.

Wschodnie skrzydło budynku - kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa - Kogut Arkadiusz

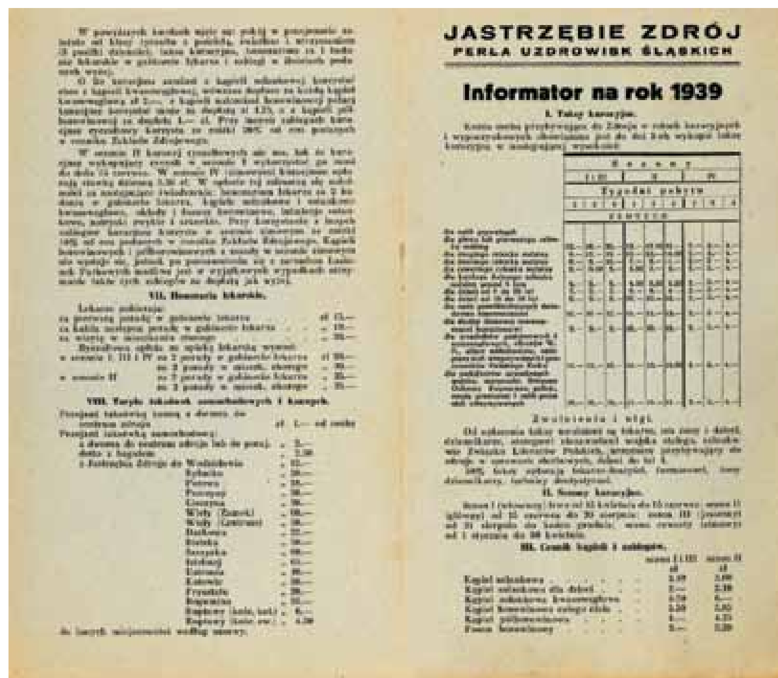
Dzieli się na trzy prostokątne segmenty rozdzielone celowo utworzonymi w konstrukcji budynku szczelinami zwanymi dylatacjami. W holu segmentu środkowego budynku zachowały się oryginalne płytki ceramiczne oraz drewniane schody dwubiegowe ze spocznikami, a także oryginalna drewniana balustrada. Budynek posiada symetryczny dwuspadowy dach, w którym w północnej połaci występują cztery facjatki kryte dachem dwuspadowym. W skrzydle wschodnim od strony Parku Zdrojowego (północnej) znajduje się pięcioboczny ryzalit, który nakryty jest dachem namiotowym. Cały budynek podzielony został gzymsem kordonowym oddzielającym parter budynku od piętra. Szczyty dachu posiadają wysunięte na rzeźbionych zakończeniach belek stropowych (zwanymi kroksztynami) okapy, a krawędzie skrzydeł bocznych zaakcentowano od południa lizenami (płaskimi, pionowymi występami w murze zewnętrznym). Pierwotnie elewacje były przyozdobione boniowanym cokołem oraz gzymsami nadokiennymi i ozdobnymi opaskami wokół okien. Układ powtarzalnych na kondygnacjach pomieszczeń w skrzydle wschodnim budynku przekształcono (pierwotnie w części tej na piętrze znajdowała się kaplica). Obecnie układ zmieniono - skrzydło wschodnie to jednoprzestrzenne pomieszczenie zaadoptowane na kościół, gdzie na parterze ścianę nośną zastąpiono słupami, a wydzielone pomieszczenie stanowi wspólne wnętrze z kościołem. W górnej części kościoła zachowała się (z czasów kaplicy) ozdobnie ciosana więźba drewniana wieszarowa z zastrzałami i kroksztynami. W posiadaniu parafii znajdują się zabytkowe sprzęty liturgiczne pochodzące z czasów, gdy właścicielem obiektu była Fundacja Najświętszej Marii Panny, m.in. monstrancje, kielichy, puszki i latarnie służące kapłanom, z pierwszej i drugiej połowy XIX wieku. W katakumbach znajduje się ponadto drewniana, malowana rzeźba „Chrystus z dziećmi".

Wnętrza budynku parafii NSPJ - Kogut Arkadiusz

Zabytkowa rzeźba - Kogut Arkadiusz

JASTRZĘBIE ZDRÓJ
PERŁA UZDROWISK ŚLĄSKICH

Informator na rok 1939

Folder reklamowy uzdrowiska z roku 1939 - Kawa Grażyna

W Parku Zdrojowym - Wrożyna Bogdan

Park Zdrojowy - Lechowski Ryszard

Widokówka - Czernecki Ryszard

Restauracja Kuracyjna - Lechowski Ryszard

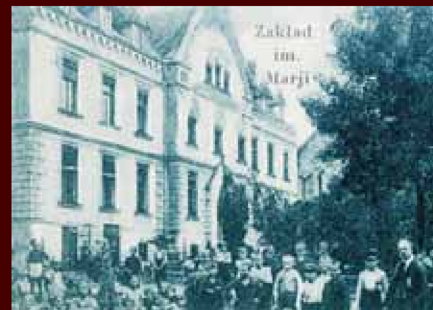
Willa Hoppenów - Lechowski Ryszard

Dom Klasztorny św. Józefa

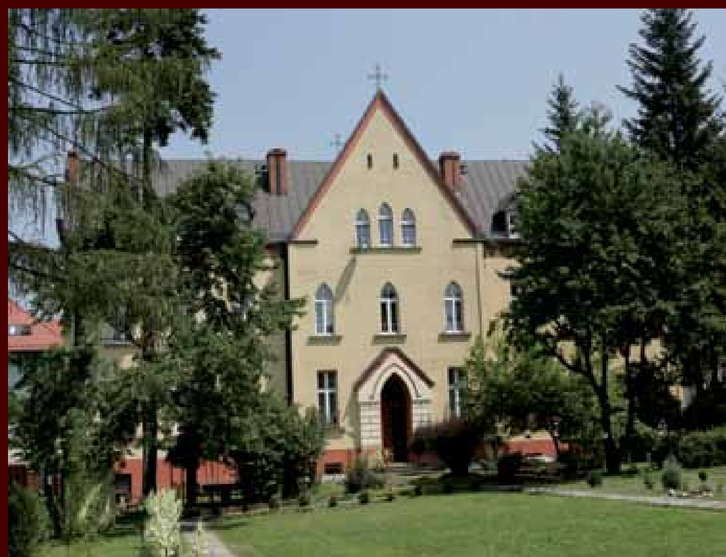

„Dom św. Józefa" („Zakład im. Marii") - Czernecki Ryszard

Ten dwupiętrowy budynek wybudowano w roku 1905 na terenie podarowanym przez dr Mikołaja Witczaka, z przeznaczeniem na dom mieszkalny dla sióstr boromeuszek. Z chwilą wybuchu II wojny światowej kaplica przejęta przez władze niemieckie przeniesiona została do „Domu św. Józefa". W roku 1965 siostry boromeuszki przeprowadziły remont w kaplicy „Domu św. Józefa", gdzie zamieszkują do dziś.

„Dom św Józefa" („Zakład im. Marii") - Czernecki Ryszard

„Klasztorek" (współcześnie) - Kogut Arkadiusz

Dom Aniołów Stróżów

Dom Aniołów Stróżów - Koźlik Józef

Wybudowany w roku 1909 „Dom Aniołów Stróżów", pierwotnie przeznaczony był dla chłopców. Po wybuchu II wojny światowej we wrześniu 1939 roku w Domu zamieszkała organizacja młodzieżowa – Hitler Jugend, która urządziła tam szkołę samochodową. W roku 1948 obiekt przejął Polski Czerwony Krzyż, nadając mu wspólną nazwę „Caritas" i uruchamiając prewentorium dla dzieci. Następnie „Dom Aniołów Stróżów" dzierżawiła Dyrekcja PKP w Katowicach (zaprzestała opłacania czynszu w roku 1950). W roku 1956 Dyrekcja Okręgowa PKP uruchomiła w tym budynku Kolejowe Sanatorium dla Dzieci z 83 łóżkami. W roku 1971 sanatorium PKP zostało przekształcone w szpital kolejowy. Obecnie Dom jest nieużytkowany.

Budynek byłego „Domu Aniołów Stróżów" - Kogut Arkadiusz

Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa wraz z probostwem i skrzydłem zachodnim, Dom Klasztorny św. Józefa i „Dom Aniołów Stróżów" wpisano do rejestru zabytków 30 kwietnia 1993 roku.

Wraz z wybuchem II wojny światowej we wrześniu 1939 roku bracia Witczakowie zostali zmuszeni do opuszczenia Górnego Śląska. W dniu wybuchu wojny w Jastrzębiu-Zdroju u zbocza Bożej Góry, doszło do kilkugodzinnej potyczki między 3 szwadronem Pułku 3 Ułanów Śląskich a nacierającymi niemieckimi oddziałami 5 Dywizji Pancernej. Dzielni polscy ułani powstrzymali niemieckie natarcie na wiele godzin, co umożliwiło ewakuację ludności cywilnej i innym polskim oddziałom. Po wkroczeniu wojsk hitlerowskich nazwę uzdrowiska zmieniono na Bad Jastrzemb, a do szkół, urzędów i kościołów, wprowadzono język niemiecki.

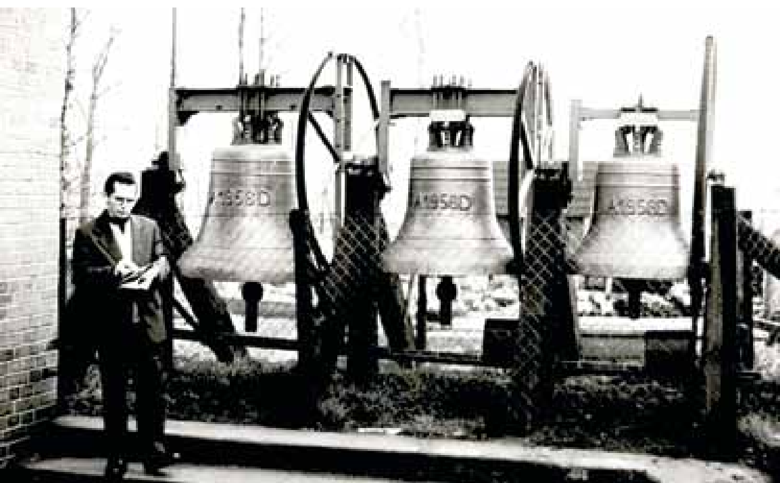

Widokówka z Bad Jastrzemb - Czernecki Ryszard

Budynek Ewangelickiego Zakładu dla Dzieci Chorych „Betania" (nie do końca wiadomo który) stanowił sztab gestapo, a „Dom Aniołów Stróżów" stał się siedzibą organizacji młodzieżowej „Hitler Jugend", która obiekt zaadoptowała jako szkołę samochodową.

Dobra dr Mikołaja Witczaka zostały przejęte przez władze niemieckie, a Mikołaj Witczak jr. wraz z żoną wyemigrował przez Rumunię do Francji. W roku 1940 gestapo aresztowało kuratusa kaplicy przy „Zakładzie im. Najświętszej Marii Panny", a Zakład przejęły władze niemieckie. W tym czasie Gerard Malcher zorganizował w Jastrzębiu-Zdroju redakcję podziemnego pisma „Zew". W marcu 1941 roku aresztowano go na dworcu w Katowicach. Poniósł śmierć wyskakując z okna katowickiego więzienia. Dziś jego imieniem nazwana jest jedna z ulic miasta.

W czasie działań wojennych władze okupacyjne w celach zbrojnych, konfiskowały dzwony z kościołów położonych na terenie Jastrzębia-Zdroju.

Dzwony z kościoła Wszystkich Świętych - Koźlik Józef

Część obiektów kuracyjnych zostało przekształconych w szpitale wojskowe.

Prywatne pensjonaty gościły kuracjuszy. Okazywali się nimi być często członkowie inspektoratu AK, którzy tym samym mogli prowadzić działania konspiracyjne.

Władze okupacyjne doceniając walory uzdrowiskowe miejscowości, z inicjatywy ginekologa dr Carla Clauberga - znanego ze zbrodniczej działalności i paranaukowych eksperymentów na więźniach obozu w Auschwitz - w roku 1943 utworzyły tzw. „Miasto Matek" (Stadt der Mutter). Był to ośrodek położniczy i wychowawczy dla rodowitych Niemek, który połączono z Instytutem Badań nad Biologią Rozwoju. Na potrzeby tego projektu w szpitale położnicze i ośrodki dla dzieci przekształcono wiele obiektów uzdrowiskowych. Sanatorium dla dzieci „Katowiczanka" zamienionego na porodówkę. Wille „Hoppenów", „Dyrdydziankę", „Europejską" i sanatoria „Florian" oraz „Hutnik", przekształcono na sanatoria dla matek i dzieci.

W sumie urządzone w Zdroju „Miasto Matek" posiadało w 22 budynkach 800 łóżek. Zaadaptowane obiekty wyposażono w najnowocześniejsze specjalistyczne aparaty i urządzenia medyczne. Jastrzębski ośrodek dla władz niemieckich miał duże znaczenie. Fakt ten potwierdza artykuł zamieszczony w „Krakauer Zeitung", w którym pisano: „(…) *pod naczelnym kierownictwem lekarskim niemieckiego sławnego ginekologa, prof. dra Clauberga, który od początku wojny rozpoczął na Górnym Ślą-*

Kościół św. Barbary i św. Józefa

Kościół św. Barbary i Józefa w Jedłowniku - rok 1937 - http://www.kosciolydrewniane.pl/

Kościół św. Barbary i Józefa uważany jest za najcenniejszy z zabytków znajdujących się na terenie Jastrzębiu-Zdroju. Pierwotnie wzniesiony został w Jedłowniku – dzielnicy Wodzisławia Śląskiego. Pierwsza wzmianka o kościele w Jedłowniku pojawia się w roku 1447 w spisie świętopierza. Przypuszcza się, iż mógł być zbudowany w roku 1345, bowiem na jednej belce kościoła znaleziony został wyryty napis „MCCCVL" (oznaczający rok 1345). Pierwsze dokładne opisy obiektu pochodzą z roku 1652. Jego gruntowne odrestaurowanie nastąpiło w roku 1888. Pierwotnie wnętrze kościóła było bielone, posiadało sufit z malowanych desek, a podłoga była wykonana z cegieł. Znajdowały się w nim trzy ołtarze – główny poświęcony św. Barbarze, lewy późnorenesansowy z połowy XVII wieku, prawy – barokowy z przełomu XVII-XVIII wieku ozdobiony rzeźbami puttów. W roku 1801 podłogę wyłożono kwadratowymi płytami z kamienia. W roku 1886 proboszcz Ring podjął się prac remontowych, których efekty zachowały się do momentu rozebrania go i przeniesienia do Jastrzębia-Zdroju.

Pierwotnie wymienianym patronem kościoła był św. Marek Ewangelista. Pojawienie się św. Barbary jako nowej patronki odnosi się do sytuacji, kiedy w roku 1678 powstał nowy główny ołtarz poświęcony tej właśnie świętej. Wtedy to pierwszy patron odszedł w zapomnienie.

W latach 1949-1952 w Jedłowniku został zbudowany nowy, murowany kościół pod wezwaniem Matki Boskiej Wszechpośredniczki Łask i św. Anto-

niego, który stał się kościołem parafialnym. Tym samym kościół św. Barbary przestał tę funkcję pełnić, a nieużytkowany – zaczął niszczeć. Początki lat 60. XX wieku to okres dynamicznego rozwoju Jastrzębia Zdroju. Zaczęto budować kopalnie, a wraz z nimi nowe osiedla. Pierwszym było osiedle „Połomska", później nazwane „Przyjaźń". Liczyło ok. 3.000 mieszkańców, należących do parafii p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa zlokalizowanej w osiedlu Zdrój. W związku z wieloma trudnościami, z jakimi borykali się wierni, tj. przepełnionym kościołem, dużymi odległościami do kościoła parafialnego, zaistniała potrzeba zmiany takiego stanu rzeczy. Kiedy w roku 1969 parafię Najświętszego Serca Pana Jezusa objął ks. Anzelm Skrobol rozpoczęły się starania, aby na osiedlu Przyjaźń wybudować kościół lub chociaż kaplicę. Ze względu na wrogą postawę władz Polski Ludowej do wszystkiego, co związane było z działalnością kościelną wszelkie prośby o budowę nowego kościoła spotykały się z odmową. Po wielu staraniach powstał oficjalny projekt budynku gospodarczego, który nieoficjalnie miał pełnić rolę punktu katechetycznego z odprawianymi od czasu do czasu mszami świętymi dla chorych i starszych, a potem także wszystkich parafian. Zezwolenie na jego budowę uzyskano wiosną w roku 1971 i od razu rozpoczęto prace. Powstawał dom gospodarczy, który w zamyśle przeznaczony był na kościół, a właściwie na kaplicę. Ks. Anzelm Skrobol miał wielkie zaufanie do św. Józefa – z tego też względu jemu zawierzył sprawę tej budowy. Na początku wtajemniczonych było niewielu budowniczych. W miarę postępu prac coraz więcej osób dowiadywało się, co tak naprawdę powstaje i pod koniec widać było niezwykłą solidarność społeczności lokalnej. Mieszkańcy osiedla okazywali chęć pomocy w każdej formie. Kaplica będąca oficjalnie „budynkiem gospodarczym" powstała w sto dni, a poświęcenie nastąpiło 14 listopada 1971 roku przy ogromnym wzruszeniu ks. Skrobola i zgromadzonych wiernych. Mogła pomieścić około pięciuset wiernych i poświęcono ją św. Józefowi Robotnikowi. Wkrótce potem nad ołtarzem zawisł obraz patrona. Od tamtej chwili wszelkie nabożeństwa, kate-

Zabytkowa klamka - Kogut Arkadiusz

sku walkę ze śmiertelnością wśród matek i dzieci - zostaną zorganizowane 22 ośrodki położniczo-wypoczynkowe dla 800 matek. Lekarze specjaliści, łącznie z 60 pielęgniarkami z N. S. V., będą czuwać nad matkami i dziećmi. Będzie też można zapewnić opiekę 200 małym dzieciom."

Katowiczanka - Jastrzębska Izba Regionalna im. Rodziny Witczaków

Katowiczanka - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Willa Europejska - Lechowski Ryszard

W związku z działaniami na froncie i przesuwaniem się Armii Czerwonej na zachód Europy z nadejściem lutego 1945 roku cały kompleks „Miasta Matek" został ewakuowany. Wywieziono nie tylko sprowadzone przez Niemców aparaty i urządzenia medyczne, ale również pierwotne wyposażenie Zakładu Kąpielowego. Wtedy też wszystkie sanatoria i ośrodki położnicze zamieniono na szpitale wojskowe, w których umieszczani byli ranni żołnierze niemieccy.

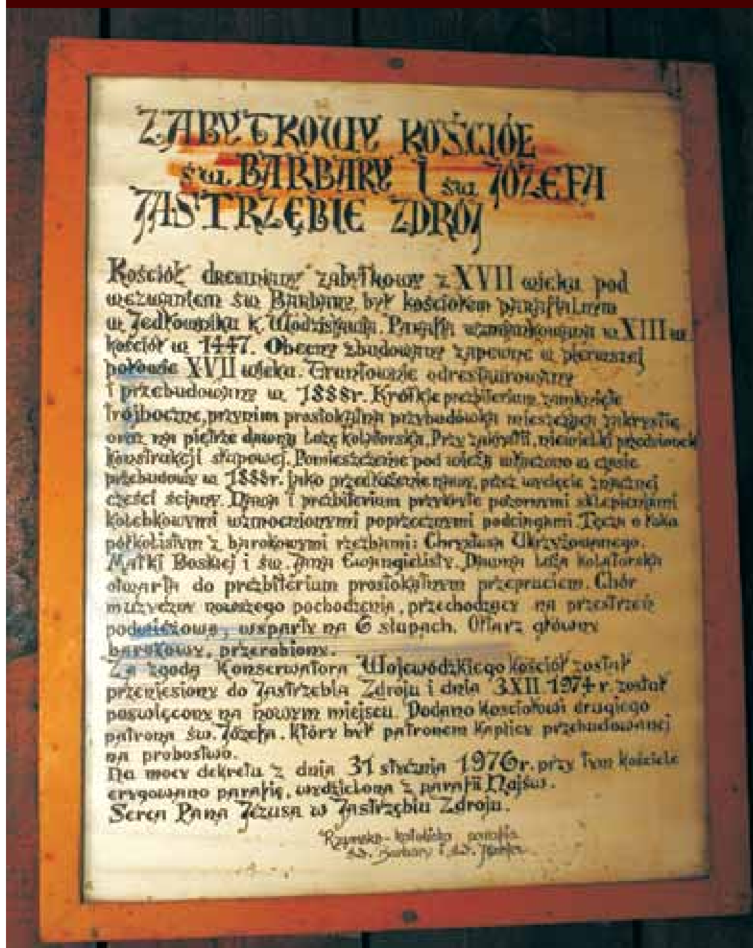

Uzdrowisko ZUS (Dąbrówka) z 1941 r.- Lechowski Ryszard

Willa Opolanka, II wojna światowa - Lechowski Ryszard

W związku z utrzymywaniem się frontu (Armia Radziecka toczyła zacięte boje z hitlerowcami na linii Racibórz – Wodzisław – Żory) uzdrowisko Jastrzębie-Zdrój zostało niemal całkowicie zrujnowane i poniosło ogromne straty. Większość budynków sanatoryjnych i mieszkalnych zniszczono, a urządzenia lecznicze i wyposażenie sanatoriów uległy całkowitemu zdewastowaniu. Mikołaj Witczak chezy i inne obrzędy odbywały się w kaplicy, która stała się centrum życia religijnego wiernych mieszkających w tamtej części miasta.

Tablica pamiątkowa przed kościołem św. Barbary i Józefa - Kogut Arkadiusz

Budowa kaplicy pociągnęła za sobą jednak również represje w postaci długotrwałych prześladowań, przesłuchań, szykan i sankcji (wyroki sądowe, polecenia rozbiórki budynku, kary pieniężne) w stosunku do osób zaangażowanych bezpośrednio w budowę kaplicy (m.in. państwo Szotek, którzy przekazali grunt pod budowę kaplicy) czy w jakikolwiek inny sposób związanych ze sprawą. Od momentu poświęcenia miała miejsce wymiana „korespondencji pomiędzy przedstawicielami mieszkańców a władzami państwowymi", gdyż w dalszym ciągu nierozwiązana pozostawała kwestia wydania zezwolenia na budowę nowego kościoła. Zachowane (w Kronice Parafialnej) listy ukazują w sposób obrazowy „jakie wówczas były czasy, na czym polegała wtedy „demokracja" oraz jakimi kierowano się mechanizmami". Ukazana jest także troska mieszkańców osiedla o uzyskanie zezwolenia na budowę „normalnego" kościoła oraz o tych, którzy byli represjonowani i prześladowani z powodu wybudowania kaplicy. W liście datowanym na dzień 29 czerwca 1972 roku skierowanym do pani Otylii Celejewskiej, Naczelnik Wydziału Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie pisze: *„(…) Obiekty sakralne i kościelne są i będą budowane, ale na miarę realnych potrzeb i możliwości. Władze*

wojewódzkie idąc naprzeciw religijnym potrzebom mieszkańców Jastrzębia i okolicy, zapowiedziały Kurii Biskupiej w Katowicach możliwość przeniesienia zabytkowego drewnianego kościoła z Jedłownika pow. Wodzisław Śl. do Jastrzębia (…)".

Zabytkowe drewniane drzwi wejściowe na zawiasach z 1647 roku - Kogut Arkadiusz

W tym samym czasie kościół św. Barbary w Jedłowniku ulegał stale postępującej dewastacji. Słupy nośne zostały zaatakowane przez grzyb i w 50% ich przekrój był przegnity. Pozostałe elementy konstrukcyjne również uległy zagrzybieniu, szczególnie w dolnych partiach. W górnej części wieży, mimo przegnicia pokrycia gontowego, cała konstrukcja okazała się być w stanie dobrym. Fundamenty w nawie i prezbiterium uległy całkowitemu zmurszeniu i rozkruszeniu. W dobrym stanie zachował się strop w kształcie łuku znajdujący się nad nawą i prezbiterium. Podobnie przedstawiała się kwestia stanu konstrukcji więźby dachowej. Gont całkowicie przegnił, a jego pokrycie wyglądało jak „sito". Konstrukcja zakrystii i kruchty była dobrze zachowana, natomiast odeskowanie zewnętrzne, podobnie jak całego kościoła, wymagało naprawy (część desek popękało i zgniło). Widoczna była także w dużym stopniu niszcząca działalność owadów. Aby budynek mógł zostać uratowany niezbędnym było rozpoczęcie prac remontowych od razu. W związku z tym rozpoczęto prace przygotowawcze równolegle w Jedłowniku – związane z demontażem i przeniesieniem, i w Jastrzębiu-Zdroju – związane z przygotowaniem do rekonstrukcji kościoła. W lutym 1974 roku zostały zakończone rozmowy na temat przeniesienia zabytkowego kościoła do Jastrzębia-Zdroju. W kwietniu rozpoczęto proces rozbiórki kościoła w Jedłowniku – nastąpiła segregacja i numeracja nadających się do dalszej budowy elementów, ołtarz natomiast przekazano do pracowni konserwatorskiej. Jednocześnie w Jastrzębiu rozpoczęły się roboty ziemne. W maju i czerwcu przeprowadzono prace budowlane i transportowe. 8 lipca 1974 roku ksiądz biskup Józef Kurpas poświęcił kamień węgielny pod budowę zabytkowej świątyni. Dzięki spontanicznemu i bezinteresownemu poświęceniu mieszkańców, fachowców różnych zawodów i górników prace związane z budową nowego kościoła zapoczątkowane w lipcu - w grudniu 1974 roku zakończono. Nad całością prac, począwszy od rozbiórki kościoła w Jedłowniku, transportu konstrukcji i rozpoczęcia

jr. w roku 1946 sporządził „Plan zabudowań parkowych", w którym stwierdzał, iż poniesione straty w budownictwie wynoszą 45%, natomiast straty ruchomości stanowiły 90-92%.

Jastrzębie-Zdrój z lotu ptaka - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

W pierwszej połowie roku 1946, na mocy reformy rolnej, upaństwowiono lasy należące do zdrojowiska i gospodarstwa rolnego Jastrzębie-Zdrój o łącznej powierzchni ok. 95,5 ha (pozostające w zarządzie Ministerstwa Rolnictwa), ustanawiając tym samym obszar łowiecki. Jednak już 14 czerwca wydana została decyzja o zwrocie współwłaścicielom, tj. Mikołajowi i Józefowi Witczakom zdrojowiska i gospodarstwa. We wrześniu po powrocie z emigracji Mikołaj Witczak przejął dobra z wyłączeniem obszarów leśnych przejętych wcześniej przez Dyrekcję Lasów Państwowych.

Tuż po wojnie budynek sanatorium im. J. Piłsudskiego zaczął użytkować Związek Weteranów Powstań Śląskich.

Sanatorium J. Piłsudskiego - Matuszczyk Łukasz

Wiosną **1946** roku zainaugurowany został pierwszy po II wojnie światowej sezon kąpielowy – Łazienki III rozpoczęły pracę. W roku 1947, po zbadaniu wód jastrzębskich i uzyskaniu pozytywnej opinii, przystąpiono do odbudowy Łazienek I i II. W połowie roku uzdrowisko było odbudowane w 80%.

26 czerwca 1947 zapadła decyzja o powołaniu Przedsiębiorstwa Państwowego „Polskie Uzdrowiska". **6 listopada** roku jastrzębskie uzdrowisko upaństwowiono, a majątek przejęto na cele reformy rolnej i oddano w prowizoryczny zarząd Ministerstwa Zdrowia. Zdrojowisko weszło w skład Przedsiębiorstwa Państwowego „Uzdrowiska Polskie", a od **1 stycznia 1948** roku stało się samodzielnym zakładem **„Państwowe Uzdrowisko w Jastrzębiu Zdroju",** w którym funkcję dyrektora pełnił Józef Krzyżanowski. Zaliczone do II kategorii zatrudniało 3 lekarzy i 2 pielęgniarki, a turnusy kuracyjne trwały 24 dni. Willa „Hoppenów" (dziś siedziba Urzędu Skarbowego) przeszła pod zarząd PP „Polskie Uzdrowiska" otrzymując nazwę Pawilon nr IV, a willa „Katowiczanka" (była porodówka – obecnie nieużytkowana) Pawilon nr V.

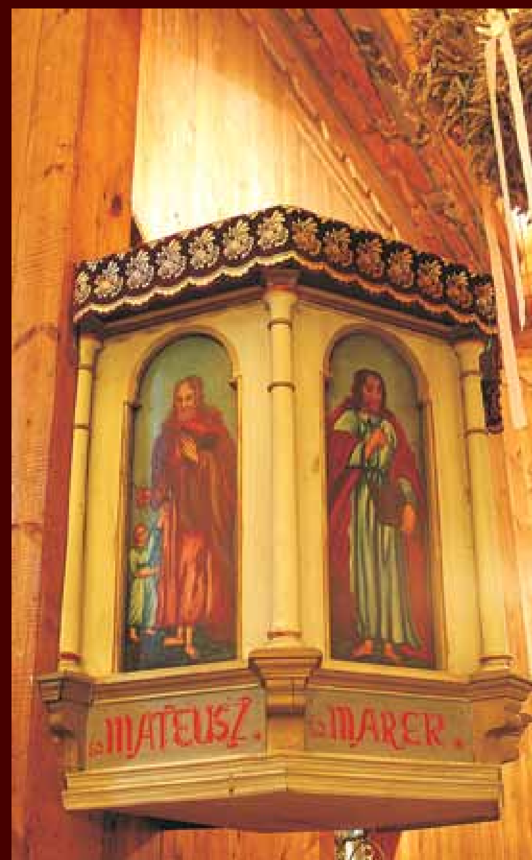
W roku 1949 budynki „Hutnik" (dziś siedziba Sądu Rejonowego), „Dyrdydzianka", „Jastrzębianka" oraz tzw. Łazienki Parkowe (byłe „Letnisko Oficerskie") przejął Fundusz Wczasów Pracowniczych, powołany przy Centralnej Radzie Związków Zawodowych. 1 czerwca tego samego roku otwarto nowy sezon uzdrowiskowy i do użytku oddano kolejne wyremontowane budynki Łazienek.

Łazienki II (Zakład Przyrodoleczniczy) - Mazur Dariusz

budowy nowego kościoła czuwał dotychczasowy administrator wspólnoty wiernych przy kaplicy p.w. św. Józefa Robotnika - ksiądz Rudolf Jeziorski. 3 grudnia 1974 roku za sprawą biskupa katowickiego Herberta Bednorza nastąpiło uroczyste poświęcenie drewnianego kościoła, któremu nadano wezwanie dwóch patronów - św. Barbary i św. Józefa Robotnika. Po ceremonii nastąpiła uroczysta msza święta, która zgromadziła nie tylko przedstawicieli Kościoła, ale przede wszystkim rzesze wiernych. Po poświęceniu kościoła, kaplicę p.w. św. Józefa Robotnika, jako dotychczasowy ośrodek życia religijnego mieszkańców osiedla „Przyjaźń", zaadoptowano na budynek mieszkalny dla księży (prace te wykonano w roku 1975).

W trakcie przenosin wygląd kościoła uległ zmianom. Podniesiony został cokół kościoła w celu utworzenia dolnej kondygnacji kościelnej. Ze względu na duży spadek terenu, jak również dla zapewnienia drewnianej konstrukcji odpowiednich warunków hydrometrycznych, budynek całkowicie podpiwniczono. Piwnice były przeznaczone do celów gospodarczych i magazynowych. Znajdowało się w nich również pomieszczenie przeznaczone na kancelarię i małe lapidarium sakralne. Obecnie znajdują się w nich salki katechetyczne, a także sklepik parafialny i biblioteka z czytelnią.

Zabytkowa ambona - Kogut Arkadiusz

Dzwonnica kościoła posiada budowę szkieletową, której główną konstrukcję nośną stanowią cztery słupy narożne połączone ze sobą ryglami i krzyżakami. Izbica dzwonnicy i sygnaturka posiada konstrukcję słupowo-ramową, i jest szalowana deskami, a pod nią znajduje się ozdobny okapik. Dwuskrzydłowe, drewniane drzwi główne zawieszone są na zawiasach pasowych z 1647 roku. Kościół stanowi zwartą bryłę z wydatną wieżą, dwukondygnacyjną zakrystią i podpiwniczeniem. Świątynia jednonawowa na rzucie prostokąta z prezbiterium zamkniętym trójbocznie posiada przylegającą od zachodu kruchtę i zakrystię. Nad nawą znajduje się

dwuspadowy dach, na którym pomiędzy prezbiterium a nawą znajduje się czworoboczna wieżyczka. Pierwotnie zbudowana na kwadratowej, poprzecznie deskowanej podstawie, nad której wydatnym gzymsem wznosiła się otwarta latarnia utworzona z podwójnych arkadek, zakryta czterospadowym daszkiem zakończonym ośmioboczną „banią" podbitą gontami. W chwili obecnej istnieje tylko niższa od poprzedniej, obita pionowo kwadratowa podstawa oraz latarnia (zasłonięta i nakryta czterospadowym daszkiem namiotowym bez „baniastego" zakończenia).

Kościół bez wyraźnych cech stylowych z elementami barokowymi posiada wnętrze określone jako „salowe" – nawa jest szersza od prezbiterium. W czasie przebudowy w roku 1888 pomieszczenie pod wieżą zostało włączone jako przedłużenie nawy poprzez wycięcie znacznej części ściany od strony nawy. Pomiędzy nawą a prezbiterium znajduje się łuk tęczowy odcinkowy. Od strony południowej znajduje się chór muzyczny wsparty na sześciu słupach z pełną drewnianą balustradą, na który wiodą drewniane, jednobiegowe, policzkowe schody. Posadzki w nawie i pod wieżą stanowi łom marmurowy, natomiast w prezbiterium i zakrystii podłoga jest drewniana.

Obiekt posiada wartość artystyczną i historyczną i ma duże znaczenie dla kultury polskiej. Niezwykle cenny jest zabytkowy ołtarz przylegający do ścian z obrazem św. Barbary, zabytkowa XIX-wieczna ambona z obrazami czterech ewangelistów malowanych na desce z XVII wieku, a także obraz „Maria z Dzieciątkiem" z XIX wieku.

Kościół św. Barbary i Józefa został wpisany do rejestru zabytków 5 sierpnia 1966 roku.

4 czerwca 1949 roku przez Ministra Zdrowia zostało wydane zarządzenie powołujące Naczelną Dyrekcję Przedsiębiorstwa Państwowego „Polskie Uzdrowiska". Tym samym podporządkowano jej wszystkie uzdrowiska, placówki naukowe, punkty zbytu produktów zdrojowych wchodzące w skład przedsiębiorstwa. Lekarze naczelni uzdrowisk byli mianowani przez Naczelną Dyrekcję. W Jastrzębiu-Zdroju funkcję tę pełnił dr n. med. Stanisław Maga, a funkcję dyrektora w dalszym ciągu sprawował Józef Krzyżanowski. Uruchomiono poradnię uzdrowiskową podlegającą lekarzowi naczelnemu. Uzdrowisko zatrudniało wtedy 22 osoby do obsługi stacji rozdzielczych, ogrzewania, wydobywania borowiny oraz w magazynach, pralni i dziale remontowym. Kierownictwo zleciło również wiercenia w poszukiwaniu solanki w Drogomyślu oraz podjęło starania o zaciągnięcie kredytu inwestycyjnego na wiercenia w Zabłociu oraz inne przedsięwzięcia. W Zdroju wybudowano również stację pomp solanki.

Od 1949 roku Naczelna Dyrekcja Przedsiębiorstwa Państwowego „Polskie Uzdrowiska" w Warszawie włączyła uzdrowisko Ustroń jako filię do Jastrzębia-Zdroju. Prowa-

Zabytkowe wnętrze kościoła św. Barbary i Józefa - Kogut Arkadiusz

Dom Zdrojowy - Czernecki Ryszard

dzono w niej zabiegi dla pracowników miejscowych zakładów pracy. Posiadała 5 kabin borowinowych, 6 kabin do kąpieli mineralnych oraz dysponowała 32 miejscami kuracyjnymi.

W roku 1950 budynek po dawnym sanatorium im. J. Piłsudskiego został przejęty na potrzeby Wojewódzkiego Zakładu Rehabilitacyjnego dla Dzieci Niepełnosprawnych, a hotel pracowniczy tego sanatorium utworzono w dawnym hotelu „Europejskim".

W tym również roku zakończyły się wiercenia w Drogomyślu i Zabłociu. Podjęto decyzję o uruchomieniu warzelni soli jodo-bromowej, której stężenie solanki w Zabłociu wynosiło 144 mg/l jodu, a wydajność tego źródła wynosiła 53m^3/dobę.

Na potrzeby uzdrowiska utworzono Gospodarstwo Pomocnicze, w skład którego wchodziły: gospodarstwo rolne, ogrodnictwo, zakład produkujący wodę mineralną i warzelnia soli jodo-bromowej. Powstało biuro zbytu produktów zdrojowych, które działało na prawach firmy handlowej.

11 listopada 1950 roku Jastrzębie-Zdrój zostało zaliczone do **I kategorii** polskich uzdrowisk. Zatrudniało 33 osoby personelu medycznego, a liczba przeprowadzonych zabiegów leczniczych wynosiła blisko 98 tysięcy.

Sanktuarium Opatrzności Bożej

Sanktuarium Opatrzności Bożej - Kogut Arkadiusz

Pierwsze wzmianki o kościele pod wezwaniem świętej Katarzyny Aleksandryjskiej pochodzą z protokołu powizytacyjnego sporządzonego w roku 1652. Kościół, o którym wzmiankowano, był w tym czasie co najmniej drugą budowlą kościelną usytuowaną w Jastrzębiu. Zbudowany z drewna, kryty gontem, z drewnianą dzwonnicą (z trzema dzwonami „bardzo pięknie dźwięczącymi"), deskowanym sufitem i ceglaną podłogą posiadał ołtarz główny poświęcony św. Katarzynie Aleksandryjskiej.

Z biegiem lat pojawiło się mylne przeświadczenie, iż pierwotnie kościół nosił wezwanie Opatrzności Bożej. Ten pogląd przypuszczalnie zrodził się w momencie, kiedy w parafii w roku 1764 powstało Bractwo Opatrzności Bożej. Do jego powstania w znacznej mierze przyczynił się miejscowy właściciel dóbr - baron Jerzy Ludwik Strachwitz. Z biegiem lat odpust Bractwa przyćmił znaczeniem święto patronki kościoła. W roku 1679 cmentarz, który otaczał świątynię nie posiadał jeszcze krzyża. Pojawił się on dopiero w roku 1688. W roku 1679 w budynku znajdowały się dwa ołtarze (główny i boczny), a w roku 1688 dodano jeszcze trzeci. W tym okresie wykonano również konfesjonał, chrzcielnicę (najpierw z drewna, potem z kamienia), dwa srebrne kielichy, mosiężną, posrebrzaną monstrancję oraz cztery cynowe i dwa drewniane świeczniki.

W roku 1773 u nieznanego z nazwiska malarza wodzisławskiego zamówiono dla Bractwa Opatrzności Bożej charakterystyczny obraz Opatrzności Bożej, który umieszczono w prezbiterium kościoła. Na drewnianej, trójkątnej desce zostało namalowane Oko Opatrzności Bożej, adorowane przez dwa anioły wyłaniające się zza chmur. Pod malowidłem umieszczono napis w języku staropolskim:

„Módlcie się do Opatrzności Boskiey Boga naywyżego, bośmy są iego lud y owieczki iego".

Z czasem obraz ten został uznany za cudowny.

Obraz Oko Opatrzności Bożej - Sanktuarium Opatrzności Bożej – Kogut Arkadiusz

26 czerwca 1811 roku w świątyni wybuchł pożar – prawdopodobnie od uderzenia pioruna, który szczęściem nie zdołał strawić całej budowli. Zachowało się wyposażenie w postaci starych organów, stacji drogi krzyżowej, ław kościelnych, a także wspomnianego obrazu Opatrzności Bożej. Po pożarze postanowiono wybudować „prowizoryczny" kościółek o konstrukcji muru pruskiego, któremu rola świątyni przypadła jednak przez następne 14 lat. Na czas budowy nowego kościoła obraz został przeniesiony do zamku barona Strachwitza, który w późniejszym okresie zwanego „dworem na Dębinie". Po jego śmierci malowidło przeniesiono do Rybnika, skąd z powrotem trafiło do Jastrzębia na zamek.

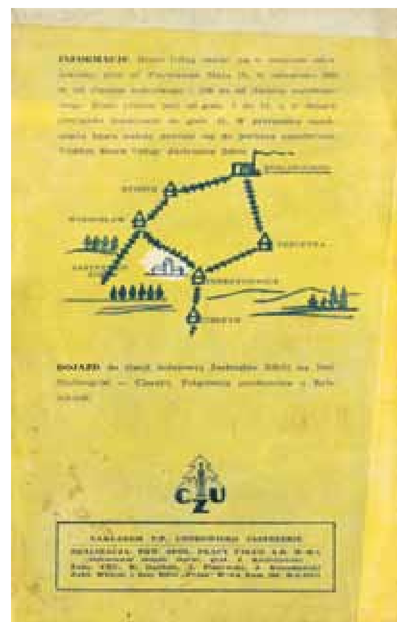
Trudny czas wojen napoleońskich sprawił, że dopiero w roku 1823, w ślad za mieszkańcami Szerokiej i Krzyżowic, rozpoczęły się prace związane z budową nowego, murowanego kościoła. Głównymi orędownikami robót byli baron Strachwitz oraz proboszcz Fesser.

16 października odbyła się uroczystość poświęcenia świątyni. Jednocześnie prowadzone były prace rozbiórkowe dotychczasowego kościoła. Podczas tych prac śmiertelnemu wypadkowi uległ 12-letni Janek Szajer. Tragedię tę upamiętnia ułożony w chodniku przed bocznymi drzwiami kościoła obramowany krzyż.

Miejsce tragedii - Kogut Arkadiusz

W roku 1951 od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przejęto dwa budynki sanatoryjne i tym samym uzdrowisko zyskało dodatkowo 180 łóżek. Jednocześnie w budynku willi „Hoppenów" uruchomiono Dom Zdrowia Dziecka na 60 łóżek dla dzieci w wieku przedszkolnym, które korzystały z czterotygodniowych turnusów leczniczych. W tym czasie uzdrowisko było czynne przez 11 miesięcy (z wyjątkiem marca) i dysponowało zapleczem rehabilitacyjnym w postaci 32 kabin do kąpieli solankowych i kwasowęglowych, 9 wanien, 5 stoisk do zawijań, a także 4 stanowisk do

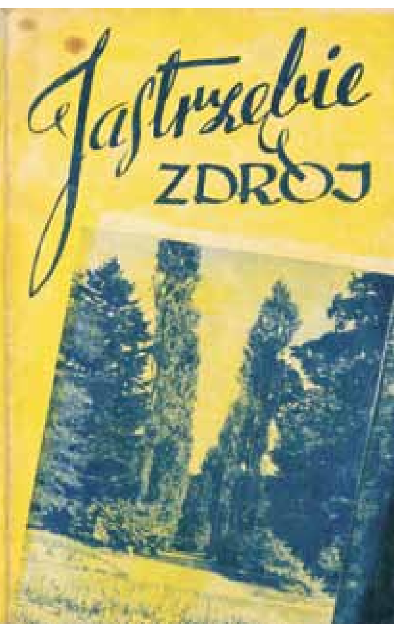

kąpieli borowinowych w trzech pawilonach łazienkowych.

W uzdrowisku zostało uruchomione również laboratorium analityczno-diagnostyczne. Własny ośrodek naukowo-lekarski, w którym leczono gościec utworzyła I Klinika Chorób Wewnętrznych Śląskiej Akademii Medycznej w Zabrzu.

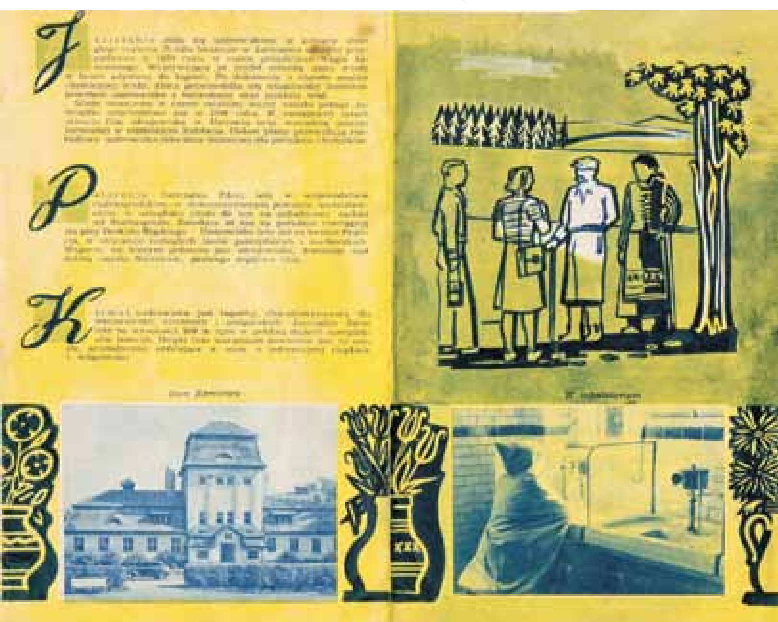
Wtedy także zakończyła się budowa warzelni soli w Zabłociu, a produkowana tam „Zabłocka sól jodo-bromowa" dostarczana była do wielu aptek i zakładów leczniczych na terenie całego kraju. W pierwszym roku wyprodukowano 22 tony soli, w roku 1960 – 85,2 tony, w roku 1970 – 266,8 ton,

a w roku 1978 – 427 ton. Tego samego roku uzdrowisko uruchomiło produkcję wody mineralnej „Jastrzębianka" i stołowej „Katarzynka". Rozlewnia mieściła się w zabudowaniach dawnego dworu Witczaków na Mendowcu w Jastrzębiu Dolnym. W roku 1951 wyprodukowano 173.680, w roku 1960 – 1.900.000, w roku 1970 – 4.530.000, a w roku 1978 produkcja sięgnęła 7.083.014 butelek wody.

W roku 1952, w ramach poszeżenia zakresu działalności, w budynku byłego sanatorium im. J. Piłsudskiego rozpoczęto leczenie dzieci po chorobie Heinego-Medina.

Folder „Jastrzębie Zdrój" - Galeria Historii Miasta

W Domu Zdrojowym znajdowała się biblioteka i świetlica, w której często odbywały się przedstawienia objazdowych zespołów teatralnych. Funkcjonowało również dwa razy w tygodniu kino (w czwartki i piątki odbywały się dwa seanse).

Tego roku uzdrowisko nawiedziła również silna wichura, wskutek czego powstały znaczne straty w drzewostanie Parku.

26 lutego 1953 roku utworzono Centralny Zarząd Uzdrowisk podległy Ministerstwu Zdrowia. W związku z tym uzdrowisko otrzymało status „zakładu" i przyjęło nazwę „Zakład Uzdrowiskowy Jastrzębie Zdrój". Zaraz

Prace wykończeniowe i wyposażanie kościoła trwały jeszcze przez sześć kolejnych lat, tj. do roku 1831. 5 lat później zakupiono nowe obrazy stacji Drogi Krzyżowej, a dotychczasowe odsprzedano do kościoła w Skrzyszowie. Mimo ukończenia budowy kościoła obraz Opatrzności Bożej, zgodnie z życzeniem barona Strachwitza, pozostał nadal na zamku. Gdy zamek zmienił właściciela obraz był poniewierany i w ostateczności znalazł się na strychu. Dopiero w roku 1931 dzięki staraniom księdza proboszcza Józefa Czernika obraz w uroczystej procesji został przeniesiony do kościoła i zawieszony na ścianie prezbiterium. W roku 1935 poddano go renowacji, której podjął się artysta malarz Kasper Pochwalski z Krakowa. Otrzymał on także nową, piękną, złocistą ramę.

Niepowetowaną stratą dla kościoła było skonfiskowanie przez władze pruskie dzwonów kościelnych przeznaczonych na cele wojenne. Pozostawiono jedynie największy, ale za to pęknięty dzwon. W roku 1929 wierni parafii zakupili cztery dzwony, które w roku 1931 poświęcono. W roku 1933 zakupiono nowe organy wykonane w stylu barokowym. W roku 1943 po raz drugi miało miejsce skonfiskowanie dzwonów na rzecz działań wojennych.

15 lutego 1945 roku podczas nalotu na dach kościoła spadła bomba, która zniszczyła wieżę (ogarnął ją pożar, który roztopił ostatni dzwon) i sklepienie budowli. Świątynia ucierpiała także od pocisków artyleryjskich. Jeden uderzył we wschodnią ścianę, a drugi wpadając do wnętrza kościoła uszkodził figurę Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Po zakończeniu wojny przystąpiono do odbudowy kościoła. Położono nowy dach (z blachy ocynkowanej nad nawą, z blachy miedzianej w chełmie wieży), odremontowano wieżę, sklepienia, ściany i organy, a także zakupiono dwa nowe dzwony.

Chór i organy w Sanktuarium Opatrzności Bożej – Kogut Arkadiusz

W roku 1970 po raz kolejny wyremontowano organy, a rok później zmieniono wystrój wnętrza kościoła poprzez podniesienie prezbiterium o 1,5 metra. Odnowiono także obrazy św. Józefa, św. Katarzyny oraz Opatrzności Bożej. W roku 1974 kościół otynkowano i odmalowano. Następne remonty odbywały się w latach 1991, 1994 (renowacja zabytkowej ambony) oraz 2010-2011.

Świątynia powstała jako budowla późnobarokowa z elementami klasycystycznymi nawiązująca do brył i przestrzeni wewnętrznej budowli wznoszonych i spopularyzowanych w niewielkich wiejskich kościołach parafialnych Czech i Śląska (hala ścienno-filarowa, baldachimowy system sklepień, zaokrąglenia naroży, trójdzielna fasada z wtopioną w korpus wieżą, „centralizacja" wnętrza czy podziały elewacji).

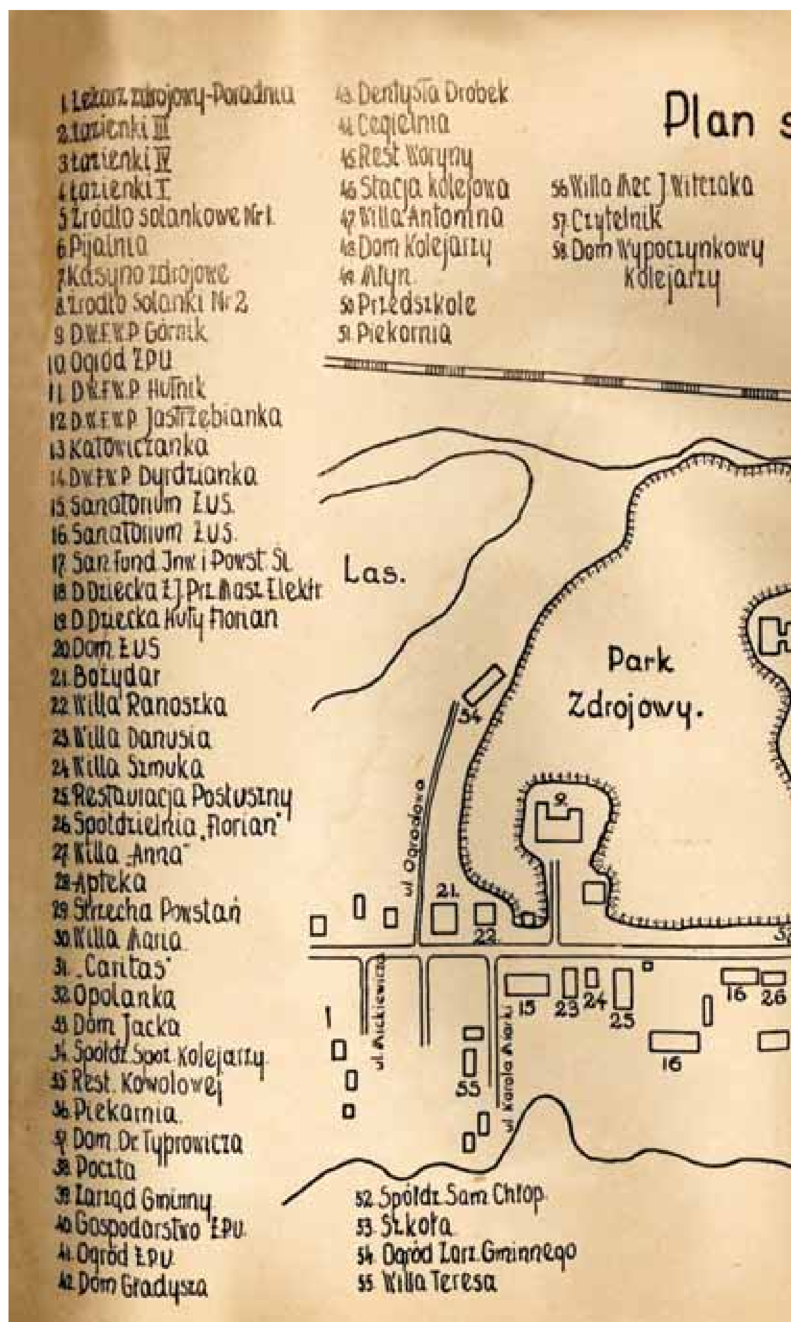

Wnętrza Sanktuarium Opatrzności Bożej – Kogut Arkadiusz

Sanktuarium Opatrzności Bożej jest jedną z ostatnich świątyń zbudowanych w tej grupie. Elementy klasycyzmu przejawiają się głównie w szczegółach wystroju – feston w fasadzie, jońskie głowice pilastrów w prezbiterium czy ambona.

Budowla o zwartej, regularnej i monumentalnej bryle postawiona została na wzniesieniu i występującym o zmiennej wysokości cokole, dzięki czemu dumnie góruje nad okolicą. Jej charakterystycznym elementem jest kulminująca masywna wieża (wyrastająca poza pobliski starodrzew), którą wieńczy baniasty hełm z latarnią. Wbudowana w korpus świątyni z korpusem przybudówek tworzy w fasadzie środkowy dwukondygnacyjny ryzalit.

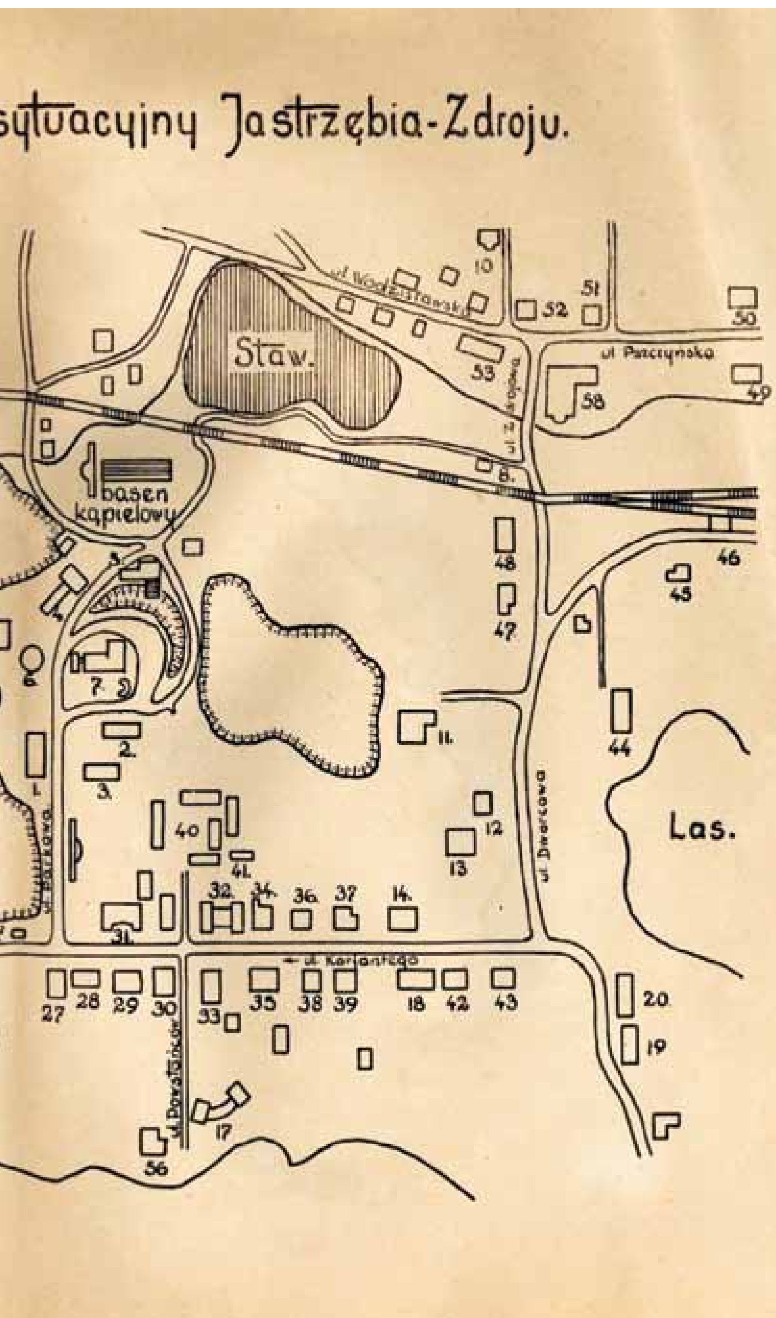
We frontowej, trzyosiowej fasadzie zachodniej umiejscowiono wejście główne do kościoła, nad którym widnieje prostokątna tablica heraldyczna z herbem fundatorów świątyni – Strachwitzów. Nad tablicą znajduje się okno zwieńczone dekoracją w postaci klasycystycznego festonu laurowego zawierającego tabliczkę z datą zakończenia budowy kościoła, czyli rokiem 1825. Po obydwu stronach okna umieszczono wnęki zakończone łukiem, gdzie prawdopodobnie

Plan sytuacyjny Jastrzębia-Zdroju w roku 1952 - Kawa Grażyna

potem dyrekcja Zakładu Uzdrowiskowego wystąpiła do Ministerstwa Zdrowia o przejęcie Łazienek Parkowych, tj. obiektu sanatoryjnego „Górnik", zarządzanego wtedy przez Fundusz Wczasów Pracowniczych. Decyzja była jednak odmowna.

W tym czasie trwały już prace wiertnicze związane z poszukiwaniem złóż węgla kamiennego na terenie Jastrzębia Zdroju. W roku następnym rozpoczęły się działania związane z projektowaniem pierwszych kopalni, jak również osiedli mieszkaniowych.

Budowa Kopalni Węgla Kamiennego „Pniówek” - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Zabytkowa ambona - Sanktuarium Opatrzności Bożej – Kogut Arkadiusz

pierwotnie były umieszczone figury świętych. Niestety do dnia dzisiejszego nie wiadomo, kogo przedstawiały figury. W związku z tym nie można ich odtworzyć. Ściana frontowa posiada wyraźne podziały ramowe przeprowadzone za pomocą smukłych pilastrów doryckich (zdwojone w elewacji wieży), odcinków gzymsu cokołowego i pełnego belkowania z mocno wyładowanym, bogato profilowanym i kierowanym gzymsem. Mniej więcej w środku osi wieży umiejscowiony został trójkątny symbol - Oko Opatrzności. Nad nim znajduje się owalny okulus, nad którym umieszczono okno, a powyżej tarczę zegarową (obecnie podświetlana w nocy). Tarcza zegarowa została „wciśnięta” pomiędzy architrawem i gzymsem wieńczącym całość belkowania, sprawiając wrażenie ich „rozpychania”. Od strony północnej i południowej budowla posiada sześcioosiowe ujednolicone elewacje, rozczłonkowane są regularnym układem ujednoliconych okien z prostymi podziałami ramowymi oraz zamkniętych drzwi (po dwie pary z każdej strony). Od południa do korpusu obiektu przylega dwukondygnacyjny aneks z wejściem bocznym, nad którym umieszczony jest mały otwór okienny i blenda. Nad nimi znajduje się okno nawiązujące swoją formą do pozostałych okien elewacji. Od wschodu zaokrąglona część apsydy prezbiterialnej posiada ślepą płaską ścianę środkową i zaokrąglone jednoosiowe ściany boczne. W nich znajdują się okna nawiązujące swoją formą do pozostałych. Całość zwieńczona jest belkowaniem i profilowanym gzymsem.

Jednonawowy kościół posiada krótkie, zamknięte spłaszczonym półkolem prezbiterium, do którego od południa przylega kwadratowa przybudówka (o zaokrąglonych narożnikach). Mieści ona na parterze zakrystię, a na piętrze dawną lożę kolatorską, posiadającą sklepienia kolebkowe z lunetami. Trójprzęsłowa nawa (do której przylega wieża) oddzielona od prezbiterium pełnym łukiem tęczy zbudowana została na planie wydłużonego prostokąta o zaokrąglonych narożnikach. Po bokach wieży znajdują się nie wyodrębniające się z bryły kościoła przestrzenie, stanowiące od północy kwadratową kaplicę, a od południa schody wiodące na chór i wieżę (dostępne także od strony zewnętrznej świątyni). Nawę i prezbiterium przykrywają sklepienia żaglaste na parzystych gurtach, natomiast ściany są rozczłonkowane parami pilastrów, pomiędzy którymi znajdują się płytkie wnęki przesklepione hemisferycznie.

Murowany chór muzyczny posiada parapet podzielony pilastrami w części środkowej z nadwieszonym występem rozczłonkowanym puklowaniem. Wsparty jest na trzech filarowych arkadach, pod nim znajdują się trzy pola sklepień żaglastych rozdzielonych gurtami. Sklepienia żaglaste odnaleźć można także w zakrystii, kaplicy i kruchcie pod wieżą. W wejściach do zakrystii i loży znajdują się drzwi klepkowe z okresu budowy kościoła.

Wnętrze świątyni kryje w sobie szczątkowo zachowane wyposażenie barokowe, które znajdowało się w spalonym kościele drewnianym. Zalicza się do niego przede wszystkim obraz Opatrzności Bożej z 1773 roku, ambona i chrzcielnica, obraz św. Katarzyny (z wizerunkiem kościoła, wykonany ok. roku 1825) oraz cykl obrazów Drogi Krzyżowej z 1836 roku.

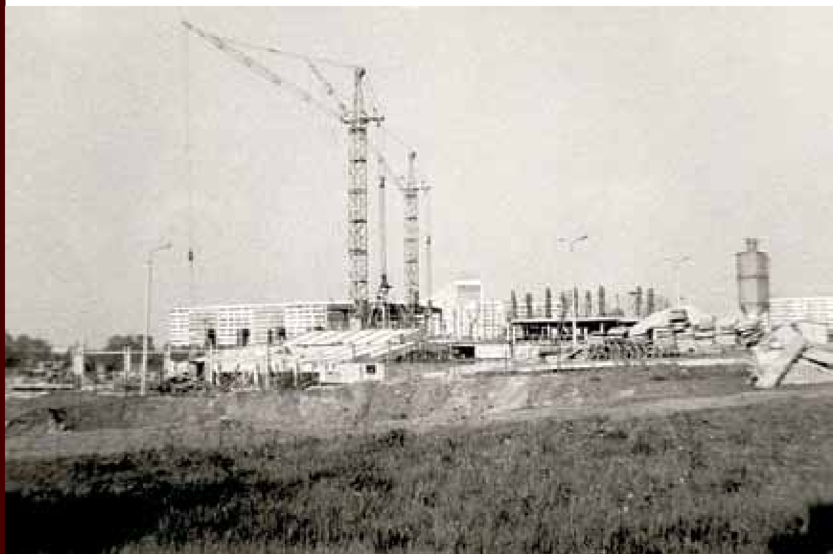

Obraz przedstawiający św. Katarzynę i Sanktuarium Opatrzności Bożej – Kogut Arkadiusz

8 lipca 2012 roku uroczyście ogłoszono Dekret ustanawiający kościół św. Katarzyny Diecezjalnym Sanktuarium Opatrzności Bożej. Do rejestru zabytków obiekt został wpisany 5 sierpnia 1966 roku.

Dwór na Dębinie (zamek barona Strachwitza) - Fusch Bożena

Jastrzębie-Zdrój w budowie - Dzbański Stanisław

W roku 1954 swą działalność rozpoczęła Komisja Zdrojowa, której głównym zadaniem było zapewnienie kuracjuszom wielu rozrywek kulturalnych. Główna ulica Zdroju otrzymała nazwę Stalina. Park Zdrojowy, który po II wojnie światowej, w czynie społecznym pod patronatem Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, został odbudowany i uporządkowany, przyjął imię Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Oficjalnie do użytku park oddano 22 lipca 1955 roku, a wydarzenie upamiętnia kamienny obelisk, do dziś znajdujący się na jego terenie.

O rozkwicie Jastrzębia-Zdroju jako uzdrowiska, świadczą dane liczbowe dotyczące ilości kuracjuszy: 1947 – 3200; 1949 – 5342; 1954 – ok. 7000 osób. Ilość przeprowadzonych zabiegów przedstawia się następująco: 1947 – 36 tys.; 1949 – ok. 100 tys.; 1954 – ok. 200 tys. Liczba mieszkańców w roku 1955 wynosiła 2394 osoby. W tamtym okresie oprócz rozrywek, towarzyszących kuracjuszom w okresie międzywojennym, na terenie uzdrowiska funkcjonowało także kino panoramiczne. W dużej sali Domu Zdrojowego odbywały się występy artystyczne i odczyty (w celu zapoznania kuracjuszy z objawami poszczególnych chorób oraz sposobami ich leczenia), a w muszli koncertowej prócz poniedziałków koncerty muzyczne.

Kino Dolne, lata 50. XX wieku - Woryna Alfred

Orkiestra parkowa w muszli koncertowej - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Organizowano również dancingi, wieczorki artystyczne, turnieje recytatorskie, konkursy pięknego czytania oraz liczne gry i zabawy. Do dyspozycji kuracjuszy oddane były bogato wyposażone biblioteki, wypożyczalnie sprzętu sportowego, a instruktor kulturalno-oświatowy organizował różnego rodzaju spacery i wycieczki po okolicach. W okresie zimowym okoliczne pagórki umożliwiały uprawiane sportów zimowych, a bardziej wytrawni narciarze mogli korzystać ze skoczni narciarskiej, znajdującej się w Parku Zdrojowym.

Przed Domem Zdrojowym - Mazur Dariusz

W wydawnictwie autorstwa Tadeusza Michalaka pt. „Jastrzębie Zdrój i okolice" z roku 1955, przeczytać można o planach związanych z dalszym funkcjonowaniem uzdrowiska: *„[…] W niedługim czasie – wzorem Szczawna Zdroju – zostanie uruchomione lecznictwo otwarte dla okolicznej ludności. Specjalne autobusy będą dowozić kuracjuszy do*

Kościół pw. Wszystkich Świętych

Kościół Wszystkich Świętych - Wolny Józef

Dokładne ustalenie daty powstania parafii i kościoła w Szerokiej jest niezwykle trudne. Brak jest dokumentów w tym zakresie – istnieją jedynie domysły, przypuszczenia oraz podania ludowe. Przypuszcza się, iż Szeroka wraz z Gogołową pod koniec XIII wieku stanowiły jedną parafię. Istniał wówczas kościół, który miał stać na granicy tych dwóch wsi. Nie wiadomo jednak jakie były dalsze jego losy – czy po usamodzielnieniu się wsi należał do Szerokiej czy Gogołowej. 6 grudnia 1321 roku książę Leszek Raciborski wystawił dokument, w którym zapisane zostało nazwisko notariusza książęcego Jana z Timmendorfu, pełniącego w dawnych czasach księdza – w tym wypadku prawdopodobnie proboszcza z Szerokiej. Na tej podstawie można wywnioskować, iż kościół i parafia w Szerokiej powstały na początku XIV wieku w latach 1305-1320. Pierwszym potwierdzeniem istnienia parafii w dokumentach jest spis świętopietrza

w dekanacie żorskim z roku 1447 roku, gdzie wymieniana jest jako Bestimdorf. Prawdopodobnie w pierwszej połowie XV wieku w czasie wojen husyckich „stary" kościół został zniszczony. W roku 1520 w Szerokiej wybudowano nowy drewniany kościół, który przetrwał aż do wieku XVIII. Zapisy o nim pojawiają się w relacjach ewangelickiego dziekana pszczyńskiego Hoffmana z 1628 roku oraz w protokole powizytacyjny z roku 1652.

W latach 1568 – 1628 w związku z reformacją Kościoła na ziemi pszczyńskiej świątynię przejęli protestanci. W latach 1665-1860 miał miejsce okres filialny („kościół matka" posiadał swą filię). Kościoły w Krzyżowicach i Szerokiej były „połączone", a każdy proboszcz krzyżowicki był jednocześnie proboszczem szerockim.

Zamysł budowy nowej murowanej świątyni zrodził się za sprawą księdza proboszcza Ignacego Alojzego Skrzyszowskiego w roku 1793. Ubolewał on nad stanem technicznym dwóch kościołów, których był gospodarzem. 12 lipca 1793 roku w liście skierowanym do władzy patronackiej w Pszczynie przekazał swój zamysł budowy dwóch masywnych, murowanych kościołów – w Krzyżowicach i Szerokiej. Po uzyskaniu zezwolenia Generalnego Urzędu Wikariackiego i patrona 30 marca 1796 roku rozpoczęła się rozbiórka starego, liczącego przeszło 250 lat drewnianego kościoła. Jednocześnie w kwietniu rozpoczęły się prace polegające na wykopaniu ziemi pod fundamenty nowej świątyni.

21 kwietnia 1796 roku odbyło się uroczyste poświęcenie kamienia węgielnego. W obecności rzeszy parafian ks. Skrzyszowski odprawił mszę święta, poświęcił wodę i sól, a także wspólnie odmówiono litanię do Wszystkich Świętych. Kierownikiem budowy został mistrz murarski Langer z Głubczyc. Pod jego kierunkiem przez okres 3 lat pracowało 10 murarzy, z pomocą dziewcząt szerockich, które zgodnie z tradycją szykowały zaprawę i nosiły cegły budowniczym. Należy jednocześnie nadmienić, iż w tamtym czasie szerocka parafia liczyła jedynie 270 wiernych.

W roku 1801 budowa świątyni w Szerokiej została zakończona w stanie surowym. Wydarzenie to zbiegło się z chorobą ks. Skrzyszowskiego. O poprawny przebieg dalszych robót troszczył się ksiądz wikary. Prace wykończeniowe trwały do roku 1803 - wtedy też do nowej świątyni przeniesiono ufundowane przez Wawrzyńca Stenzla organy, tabernakulum oraz wielki obraz Wszystkich Świętych (autorstwa F. Froeml'a). Poświęcenie nowego kościoła nastąpiło w roku 1803.

Kościół wzniesiony w stylu barokowo-klasycystycznym otoczono murowanym parkanem, na którym wzniesione zostały cztery stacje Drogi Krzyżowej. W parkanie ujęto wejściową bramę cmentarną, gdzie umieszczono napis w języku polskim :

„Tu jest Dom Boży i brama niebieska"

Tuż przy bramie znajduje się kamienny krzyż ufundowany przez gminę szerocką w 1855 roku. Po lewej stronie na kopcu w roku 1768, a więc na długo przed wybudowaniem nowego kościoła, parafianie na wysokim cokole umieścili statuę Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus.

uzdrowiska. Po kilku godzinach, przeznaczonych na poradę lekarską, zabieg i odpoczynek, pacjenci powrócą do domu, rano udadzą się do pracy, a po południu znowu przyjadą na zabieg. W ten sposób wiele osób z terenu Górnego Śląska, będzie mogło odbyć kurację uzdrowiskową nie odrywając się od pracy i od rodziny. Dalsze plany przewidują poważną rozbudowę Jastrzębia Zdroju, jako wielkiej bazy leczniczej dla górników i hutników. Powstaną tu nowe sanatoria, domy wczasowe, a także urządzenia lecznicze dla zwalczania niektórych chorób zawodowych, jak na przykład pylicy. Bliskość położenia Jastrzębia Zdroju od Czarnego Śląska, jest czynnikiem zachęcającym górników i hutników do leczenia się w tym uzdrowisku, gdzie mają zapewnione częste odwiedziny rodzin i…. specyficzną kuchnię śląską. Wojewódzka Rada Narodowa wystąpiła z ciekawym projektem wybudowania w Jastrzębiu Zdroju szkoły-sanatorium. Do szkoły tej uczęszczałyby słabowate dzieci z terenu województwa stalinogrodzkiego, otrzymując na miejscu naukę, internat i leczenie."

Szwajcarka lata 50. XX wieku - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Łazienki II w roku 1963 - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

W roku **1963** po połączeniu wsi: Jastrzębia Górnego, Jastrzębia Dolnego, Ruptawy, Szerokiej, Moszczenicy, Boryni i (przejściowo) Pniówka, osiedle Jastrzębie Zdrój, liczące zaledwie 5.383 mieszkańców, na mocy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 maja 1963 roku, otrzymało prawa miejskie. Uroczystość odbyła się w dniu **30 czerwca 1963** roku przed budynkiem Urzędu Gminy (dawną willą „Lucia").

Nadanie praw miejskich 1963 rok - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Willa Opolanka - Jastrzębska Izba Regionalna im. Rodziny Witczaków

Przewaga linii krzywych, unikanie prostych narożników we wnękach, zastosowanie ozdobnych pilastrów korynckich to cechy charakterystyczne dla późnego baroku. Budowlę charakteryzuje krótkie, prostokątne prezbiterium o silnie zaokrąglonych narożnikach oraz szersza od prezbiterium trójprzęsłowa nawa z umiejscowionymi od północy kruchtą (z drugiej połowy XIX wieku) oraz od zachodu kwadratową wieżą z kruchtą w przyziemiu. Boki wieży wyposażono w dwie lokalności niewyodrębniające się z całej bryły budynku. Charakterystycznym dla późnego baroku elementem architektonicznym jest fasada. Zdobiąca ją wieża („wtopiona" w połacie dachowe) związana jest z nią za pomocą mniej lub bardziej uproszczonych przyczółków bocznych. Jednocześnie nieznacznie występuje swą przednią ścianą poza jej kształty.

Zabytkowy cokół z figurą Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus - Kogut Arkadiusz

Wnętrza prezbiterium, nawy i lokalności na piętrze wieży przykryte są sklepieniami żaglastymi, które w nawie są rozpięte między gurtami. Zakrystia kościoła kryje natomiast sufity płaskie. Ściany nawy i prezbiterium podzielone są parami kompozytowych pilastrów, które dźwigają odcinki belkowania. Pomiędzy nimi znajdują się wysokie wnęki arkadowe na ołtarze boczne. Pilastry toskańskie na wysokich postumentach, dźwigające belkowanie przechodzące na boczne ściany kościoła, dzielą natomiast fasadę z ryzalitowo występującą wieżą. W bocz-

Kościół Wszystkich Świętych - Kogut Arkadiusz

nych polach fasady umiejscowione są nisze (sklepione hemisferycznie), a ponad belkowaniem znajduje się attyka ze spływami, łączącymi fasadę z wieżą. Wieża o zaokrąglonych narożnikach posiada podziały ramowe oraz pilastrowe, dźwigające belkowanie poszerzone na osi na pomieszczenie tarcz zegarowych. Zwieńcza ją hełm cebulasty kryty blachą z ośmioboczną latarnią. Dwuspadowe dachy nad nawą i prezbiterium pokryte są gontem, natomiast nad zakrystią i kruchtą dach pokryty dachówką. Na dachu nad nawą umiejscowiono sześcioboczną wieżyczkę krytą blachą z przeznaczeniem na sygnaturkę z latarnią. W fasadzie zachodniej nad wejściem głównym w specjalnych łukowo zakończonych wnękach ustawione zostały figury świętych Barbary i Józefa.

Figury w fasadzie kościoła Wszystkich Świętych - Kogut Arkadiusz

We wnętrzach kościoła znajdują się zabytkowe dzieła sztuki sakralnej. Jednym z nich jest późnobarokowy ołtarz główny z 1810 roku, którego twórcą był Franciszek Siedlaczek z Frysztatu. Jego tło stanowią dwie kolumny marmoryzowane, z głowicami ozdobionymi ślimacznicami i liśćmi akantu. Ponad nimi znajdują się charakterystyczne gzymsy, na których umiejscowione zostały Trybularze. Obok kolumn swe miejsce znalazły pilastry, w klasycznej formie posiadające gzymsy bez ozdób. Wszystko to zostało zakończone ozdobioną na szczycie ornamentem - złotą attyką. Na szczycie ołtarza, tuż pod sufitem, w pięknych pozłacanych ramach widnieje wizerunek Pani Jasnogórskiej, podtrzymywany przez rzeźby dwóch Aniołów. Nad obrazem na sklepieniu prezbiterium, zgodnie ze starą polichromią, namalowano dwa Anioły, pomiędzy którymi znajduje się wstęga, a na niej napis:

„Wszyscy Święci przyczyńcie się za nami"

Środek ołtarza stanowi niezwykły obraz Wszystkich Świętych. Dzieło to stworzył czeski artysta malarz Franciszek Fromm z Fulneku na Morawach. Fundatorem był mieszkaniec Szerokiej, Wawrzyniec Stenzel. Malowidło przedstawia postacie świętych. Wśród nich wyróżnia się sylwetka św. Jana Nepomucena – dzisiejszego patrona Jastrzębia-Zdroju. W górnej części autor przedstawił Trójcę Świętą. Uzupełnieniem całości jest bogato rzeźbiona i zdobiona 24 karatowym złotem rama. Przed

Na skutek powstających szkód górniczych w roku 1959 oraz 1963 dotychczasowe dwa źródła solanki zostały zabezpieczone przed dalszym wypływem. W zamian z funduszy szkód górniczych wykonano nowe ujęcie źródła solanki w Moszczenicy, skąd specjalnie ułożonym rurociągiem dobroczynną wodę dostarczano do zbiornika na wieży Zakładu Przyrodoleczniczego (Łazienek II). W związku z intensywnym rozwojem w mieście przemysłu górniczego z czasem zmniejszało się zainteresowanie uzdrowiskiem – fakt ten pogłębiał brak inwestowania w urządzenia kuracyjne, co dodatkowo obniżało jego atrakcyjność. W obiektach sanatoryjnych „Hutnik", „Pokój" i „Jastrzębianka" działalność rozpoczął szpital miejski.

Jastrzębianka - Lechowski Ryszard

F.W.P. „Hutnik" - Czernecki Ryszard

Przed Domem Zdrojowym - Szulik Andrzej

W roku 1964 w wyniku robót górniczych zanikać zaczęły źródła solankowe. W roku 1967 rozpoczęła się budowa zastępczego uzdrowiska w Ustroniu Zawodziu. W roku 1970 na mocy zarządzenia Ministra Zdrowia powołane zostało Przedsiębiorstwo Państwowe „Uzdrowisko Ustroń-Jastrzębie" z tymczasową siedzibą w Jastrzębiu-Zdroju, podlegające Zjednoczeniu Uzdrowisk Polskich. W tym również roku kolejowe sanatorium dla dzieci mieszczące się w budynku byłego „Domu Aniołów Stróżów" zaprzestało swej działalności, a w jego miejsce powstał szpital kolejowy. W 1971 roku została rozebrana willa „Feliks", w miejscu której powstał Dom Handlowy „Kłos". W roku 1973 Jastrzębie Zdrój liczyło ok. 25.000 mieszkańców i administracyjnie należało do powiatu wodzisławskiego.

W dalszym ciągu do celów leczniczych wykorzystane było złoże borowinowe ze wsi Połomia. Uzdrowisko wykorzystywało również zasoby wód mineralnych w Zabłociu i Dębowcu (warzenie soli leczniczych). W Parku Zdrojowym w pijalni wód mineralnych można było bezpłatnie korzystać z leczniczej wody pitnej o smaku słonawym „Jastrzębianka" i wody stołowej „Katarzynka". Pijalnia prowadziła również sprzedaż innych wód

nim na wolnostojącej mensie znajduje się późnobarokowe tabernakulum (z elementami klasycystycznymi) z dwoma adorującymi aniołami – Serafinami. Wykonano je w latach 1808-1810, a ufundował je wspomniany Wawrzyniec Stenzel.

Prezbiterium z ołtarzem głównym kościoła Wszystkich Świętych - Kogut Arkadiusz

Nawę świątyni od jej prezbiterium odgradzają wykonane z kutego żelaza balaski, wykonane przez artystę kowala Franciszka Bronnego w roku 1873. W części środkowej nawy, w półkolistych arkadowych wnękach pomiędzy pilastrami, obecnie umieszczono naprzeciw siebie obrazy: Serca Pana Jezusa oraz Matki Bożej Anielskiej. Pierwotnie mieściły się w nich ołtarze boczne, w których za drewnianą obudową znajdowały się dawne kamienne późnobarokowe mensy typu sarkofagowego z rokokową dekoracją. Po bokach obu obrazów umieszczono cztery zabytkowe, odnowione rzeźby barokowe – postacie zastygłe w ruchu z rozwianymi szatami. Na szczególną uwagę zasługuje z pietyzmem odnowiona późnobarokowa rzeźba Chrystusa Frasobliwego z XVIII wieku, znajdująca się naprzeciw rzeźby przedstawia-

jącej św. Antoniego. Na szczególną uwagę zasługuje kunsztownie wykonana późnobarokowa ambona. Na jej szczycie umieszczono pelikana symbolizującego Chrystusa. Na uwagę zasługują również organy z 1785 roku, stanowiące dzieło organomistrza Antoniego Staudingera. Pierwotnie znajdowały się w starym, drewnianym kościele, a do obecnego zostały przeniesione 14 grudnia 1801 roku.

Zabytkowe organy w kościele Wszystkich Świętych - Kogut Arkadiusz

Mury kościoła Wszystkich Świętych kryją również inne dzieła sztuki: barokowo-klasycystyczny drewniany krzyż ołtarzowy pochodzący z początku XIX, mszały z 1712, 1738 i 1769 roku, cynowe lichtarze późnobarokowe z około 1800 roku, dwa kielichy (jeden z dekoracją rokokową i klasycystyczną z około 1800 roku; drugi z cechami barokowymi i klasycystycznymi z 1865 roku) oraz monstrancję rokokową z 1772 roku (poddaną renowacji w 1872 roku) posiadającą figurki aniołów, Boga Ojca i Ducha Świętego. Na plebanii kościoła odnaleźć można zabytkowe starodruki w postaci mszałów, z których jeden został wydrukowany w Antwerpii w 1712 roku, drugi we Wrocławiu w 1738 roku, a trzeci – żałobny – w Kempten w 1769 roku. Ciekawy zabytek z pierwszej połowy XIX wieku stanowi ścienny zegar w stylu Biedermeier. Umiejscowiony jest on w prostokątnym obramieniu z typowymi przedstawieniami walczącego z wężem lwa, rajskim ptakiem i papugą. Do zabytków zalicza się również zachowane trzy krucyfiksy, z których dwa to krucyfiksy procesyjne.

Będąc w kościele Wszystkich Świętych należy zwrócić uwagę na niezwykły drewniany chór muzyczny, zdobiony motywami regionalnymi zarówno malowanymi jak i rzeźbionymi. Ponad głowami wiernych na sklepieniach namalowano postacie czterech Ewangelistów. W otworach okiennych po obu stronach nawy w roku 1998 zostały umieszczone witraże. Pierwszy z nich przedstawia św. Barbarę i został ufundowany przez górników z Kopalni Węgla Kamiennego „Borynia"; drugi z wizerunkiem św. Jacka to dar emerytów leczniczych i stołowych jak np.: „Kryniczanka" czy „Staropolanka".

Przed pijalnią wód - Szulik Andrzej

Pijalnia wód - Szulik Andrzej

Pijalnia wód - Mrożkiewicz Jarosław

W Domu Zdrojowym oprócz sali widowiskowej mieściła się również biblioteka, sala telewizyjna, sala bilardowa, klub młodzieżowy oraz czytelnia prasy i książki. W uzdrowisku działał także Międzynarodowy Klub Prasy i Książki.

25 kwietnia 1976 roku – dzień po śmierci swojej żony – w wieku 80 lat zmarł Mikołaj Witczak jr. Grób małżonków znajduje się na cmentarzu przy ul. Ogrodowej.

Pogrzeb Mikołaja Witczaka jr. - Mrożkiewicz Jarosław

W roku 1984 w Jastrzębiu-Zdroju rozpoczęło się etapowe likwidowanie miejsc sanatoryjnych. W tym czasie miasto liczyło ponad 100 tys. mieszkańców, posiadało 11 urzędów pocztowych, 419 punktów sprzedaży detalicznej, 20 szkół podstawowych, 3 licea i 16 szkół zawodowych.

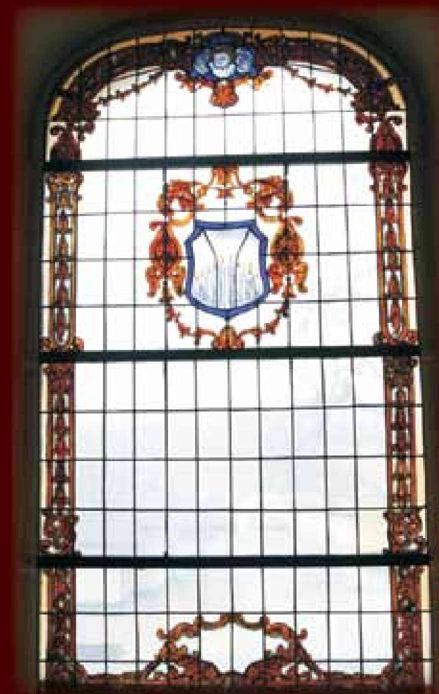
Wydarzenia lat 80. XX wieku - Mroczkowski Antoni

Dwa lata później w Ustroniu Zawodziu do użytku oddano sanatorium i szpital, które przyjęły nazwę „Zespołu Sanatoryjnego Ustroń Zawodzie". W roku 1989, kiedy Zespół osiągnął pełny potencjał, uzdrowisko w Jastrzębiu-Zdroju przekształcono w oddział Zespołu Sanatoryjnego Ustroń Zawodzie.

i rencistów; trzeci z sylwetką św. Floriana ufundowała Ochotnicza Straż Pożarna w Szerokiej; szerockie zespoły wokalne „Niezapominajki" i „Druga Młodość" ufundowały czwarty witraż z wizerunkiem św. Cecylii; piąty z postacią św. Krzysztofa to dar kierowców; działkowcy i rolnicy ufundowali ostatni z witraży, na którym przedstawiono postać św. Izydora.

W oknie wieży kościelnej znajduje się witraż z herbem Szerokiej, który według różnych dokumentów przedstawia bądź siedem malejących pali (XVIII i XIX w.) bądź 10 różnie ułożonych względem siebie świec (1848). Herb Szerokiej odnaleźć można również przechodząc przez bramę cmentarną – umieszczono go w posadzce, tuż przy tablicy ofiar wojny, powstałej z inicjatywy byłego żołnierza kampanii wrześniowej1939 roku – śp. Teodora Guzego.

Niedaleko kościoła znajduje się wpisana na listę zabytków utrzymana w stylu późnobarokowym przydrożna kapliczka z XVIII wieku, z półkolistą absydą. Wybudowana prawdopodobnie równocześnie z kościołem charakteryzuje się zaokrąglonymi narożnikami. Wnętrze mieści sklepienia żaglaste, a elewacje posiadają podziały ramowe i zaakcentowane korynckimi pilastrami narożniki frontowe. Ściany zwieńczone są belkowaniem, wejście zamknięte jest łukiem koszowym, okna zaś łukiem półkolistym. Ponad elewacją frontową wyrasta attyka z wysmukłym szczytem o falistym wykroju, a dwuspadowy dach pokryty jest dachówką. Kapliczka została postawiona ku czci św. Jana Nepomucena – opiekuna dobrej sławy i patrona chroniącego mieszkańców od powodzi.

Witraż z herbem Szerokiej
w kościele Wszystkich Świętych - Kogut Arkadiusz

Kościół p.w. Wszystkich Świętych został wpisany do rejestru zabytków 5 lutego 1966 roku.

Pałac w Boryni

Pałac w Boryni - Kogut Arkadiusz

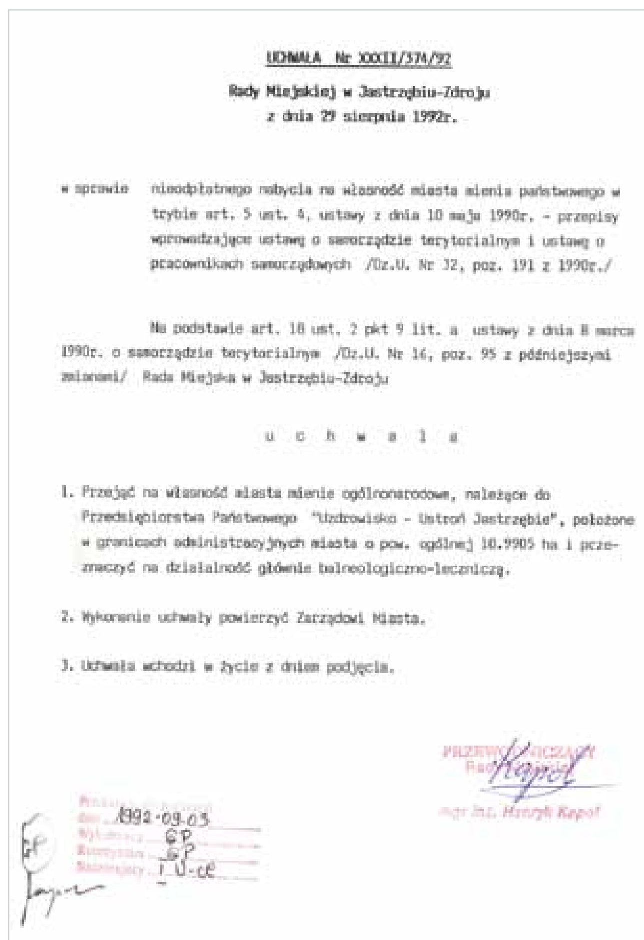
Wybudowano go w drugiej połowie XVIII wieku w stylu klasycystycznym z wpływami późnego baroku. Usytuowany został na niewielkim wzniesieniu dominującym jednak nad okolicą.

Pałac otoczony jest zespołem zieleni parkowej, również wpisanej do rejestru zabytków, na którą składają się m.in. sześćsetletni dąb szypułkowy stanowiący pomnik przyrody, klony i robinie. Od południowego wschodu przy alei dojazdowej znajdują się dwa pierwotne słupy bramy, zwieńczone charakterystycznymi kulami. Budynek pałacu stanowi zwartą bryłę i jest symetryczny. Wybudowano go na planie prostokąta z trzema nadziemnymi kondygnacjami. Czterospadowy dach masandrowy pierwotnie pokryty był łupkiem, następnie dachówką, a w chwili obecnej – blachą miedzianą.

Wejście główne do obiektu usytuowane jest od strony północnej. Prowadzą do niego jednobiegowe schody wykończone kamienną wykładziną. Od strony południowej znajduje się wejście, do którego poprzez taras prowadzą dwa biegi schodowe. Pozostałe wejścia zewnętrzne, od strony kotłowni i pomieszczenia gospodarczego, prowadzą po schodach na poziom piwnicy. Na elewacjach zewnętrznych znajdują się uporządkowane pionowe pilastry, przyozdobione elementami głowic korynckich nad oknami górnego piętra, tworzą ich podziały. Wszystkie cztery elewacje posiadają charakterystyczne centralne ryzality. Na elewacjach północno-wschodniej i południowo-zachodniej zwieńczone są one szczytami (wysokimi, trójkątnymi, obramowanymi i ozdobionymi impostowymi bordiurami z łezkami), ze stojącymi owalami okulusa. Ryzalit północno-wschodni dodatkowo zaakcentowany jest czterema półkolumna-

W 1990 roku Rada Miejska w Jastrzębiu-Zdroju podjęła decyzję, na mocy której willę Józefa Witczaka, będącą od 1970 tzw. Domem Partii, przekazano na potrzeby Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia. Rok później Minister Zdrowia wydał decyzję o przerwaniu finansowania lecznictwa sanatoryjnego w Jastrzębiu-Zdroju. Spotkała się ona z bardzo burzliwym sprzeciwem załogi. Staraniem ówczesnego zarządu miasta finansowanie – w ograniczonym zakresie – przedłużono do połowy roku 1992.

29 sierpnia 1992 roku Rada Miejska w Jastrzębiu-Zdroju podjęła uchwałę o nieodpłatnym przejęciu nieruchomości uzdrowiskowych, które miały służyć działalności balneologiczno-leczniczej.

UCHWAŁA Nr XXXII/374/92

Rady Miejskiej w Jastrzębiu-Zdroju

z dnia 29 sierpnia 1992r.

w sprawie nieodpłatnego nabycia na własność miasta mienia państwowego w trybie art. 5 ust. 4, ustawy z dnia 10 maja 1990r. - przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych /Dz.U. Nr 32, poz. 191 z 1990r./

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 9 lit. a ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie terytorialnym /Dz.U. Nr 16, poz. 95 z późniejszymi zmianami/ Rada Miejska w Jastrzębiu-Zdroju

u c h w a l a

1. Przejąć na własność miasta mienie ogólnonarodowe, należące do Przedsiębiorstwa Państwowego "Uzdrowisko - Ustroń Jastrzębie", położone w granicach administracyjnych miasta o pow. ogólnej 10.9905 ha i przeznaczyć na działalność głównie balneologiczno-leczniczą.
2. Wykonanie uchwały powierzyć Zarządowi Miasta.
3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY Rady
mgr inż. Henryk Kapol

1992-09-03

Uchwała - archiwum Urzędu Miasta Jastrzębie-Zdrój

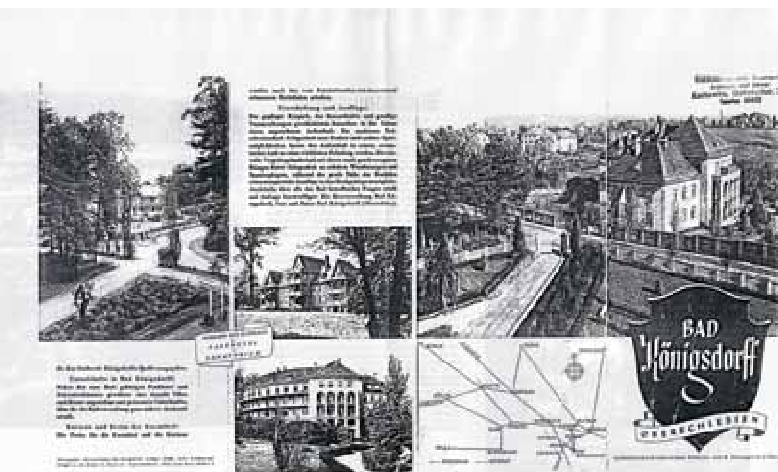
Jednocześnie uchwalono, że Sanatorium „Górnik", zostanie sprzedane inwestorowi prywatnemu. W nocy z 3 na 4 lutego 1994 roku budynek spłonął niemal doszczętnie.

W 1994 roku zarząd miasta po przejęciu pozostałej części uzdrowiska, tj. ogrodnictwa wraz z urządzeniami i zabudowaniami, postanowił ostatecznie o zaprzestaniu jego działalności.

Obrazy z przeszłości

Źródło solanki - z Kroniki Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Jastrzębiu-Zdroju

Ulotka z Bad Königsdorf-Jastrzemb - Jastrzębska Izba Regionalna im. Rodziny Witczaków

Ulotka z Bad Königsdorf-Jastrzemb - Jastrzębska Izba Regionalna im. Rodziny Witczaków

mi o zwieńczeniu elementami głowic kompozytowych, a otwór drzwi wejściowych zamknięty jest łukiem koszowym. Ryzalit południowo-zachodni podzielony jest na cztery pilastry o zwieńczeniu elementami głowic ze szczytem jak w elewacji północno-wschodniej. Ryzality w elewacjach bocznych podzielone są na dwa pilastry o zwieńczeniu z elementami głowic kompozytowych. W elewacji południowo-wschodniej w dachu nad ryzalitem znajduje się facjata z jednym oknem zamkniętym łukiem półkolistym, zwieńczona wklęsło-wypukłym naczółkiem. W elewacji północno-zachodniej w dachu nad ryzalitem umieszczona jest lukarna z jednym oknem zamkniętym łukiem pełnym. Zwieńczeniem elewacji jest gzyms impostowy, nad którym znajduje się gładki pas fryzu i belkowanie z wydatnym gzymsem na łezkowych krokszytnach. Okna pałacu mają kształt stojących prostokątów z wyjątkiem tych, które znajdują się na górnym piętrze w ryzalitach elewacji północno-wschodniej i południowo-zachodniej – te zamknięte są łukami pełnymi.

Z uwagi na walory architektoniczne sklepień oraz wielkości pomieszczeń piwnice przystosowano do wykorzystania jako klubo-kawiarnia (wyposażona w bar z zapleczem, z 2-poziomową windą towarową).

Piwnice pałacu w Boryni - Kogut Arkadiusz

Na parterze, tuż za progiem drzwi wejściowych znajduje się duży hol, z którego na pierwsze piętro prowadzą szerokie jednobiegowe schody obłożone dębową okładziną parkietową. Posadzka w nim wyłożona jest płytami kamiennymi „Bolesławiec". Natomiast w pozostałych pomieszczeniach podłoga wykonana jest z wzorzystych płyt parkietowych z desek. Na parterze znajduje się sześć pomieszczeń sypialnych (z indywidualnymi łazienkami wraz z sanitariatami), a także zaplecze kuchenne wraz z magazynem wyposażonym w niezbędne urządzenia.

Na pierwszym piętrze od strony południowej usytuowany jest duży holl, z którego prowadzą drzwi do przyległych pomieszczeń. Z lewej strony znajdują się zabiegowe schody obłożone dębową okładziną parkietową, prowadzące do pomieszczeń apartamentowych na poddaszu.

Sufity pomieszczeń na pierwszym piętrze ozdobione są gipsowymi elementami sztukatorskimi. Posadzki natomiast wyłożono wzorzystymi płytami parkietowymi z desek. Drzwi wewnętrzne wykonano z drewna sosnowego i dębowego. Natomiast zewnętrzne dwuskrzydłowe drzwi ramowo-płycinowe z deskowaniem w jodełkę posiadają zdobienia w formie guzów i przeszklone nadświetlenie. Pomieszczenia na pierwszym piętrze przystosowano jako reprezentacyjne.

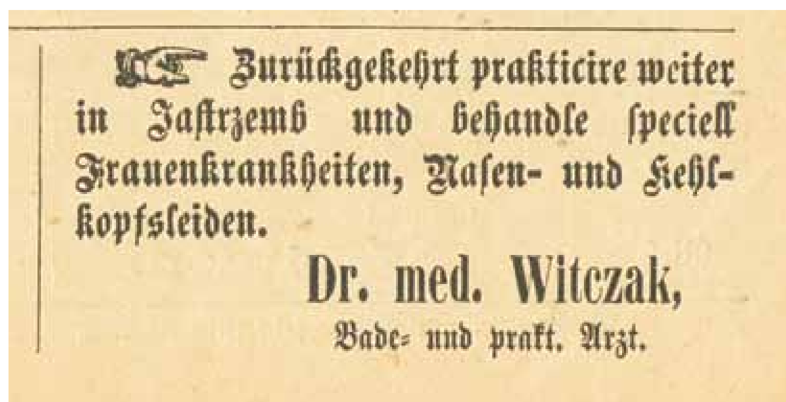

Wnętrza na piętrze pałacu w Boryni - Kogut Arkadiusz

Na poddaszu wybudowano trzy apartamenty wraz z oddzielnymi łazienkami i sanitariatami. Pod nimi znajduje się stalowy strop nośny osadzony na murach nośnych, natomiast w środku strop drewniany, usytuowany jest na konstrukcji stalowej. W pomieszczeniach, jako akcenty architektoniczne, wyeksponowano elementy drewniane konstrukcji więźby dachowej. Sufity wykonano z boazerii drewnianej, natomiast posadzki parkietowe z desek z brzozy na podłożu miękkim. Zastosowano również stolarkę drzwiową płycinowo-modrzewiową, a sufity obłożono boazerią drewnianą wykonaną z olchy.

Poddasze pałacu w Boryni - Kogut Arkadiusz

☞ Zurückgekehrt prakticire weiter in Jastrzemb und behandle speciell Frauenkrankheiten, Nasen- und Kehlkopfsleiden.

Dr. med. Witczak,
Bade- und prakt. Arzt.

Reklama działalności doktora Mikołaja Witczaka - Mrożkiewicz Jarosław

Kuracjusze goszczący w Jastrzębiu-Zdroju - Czernecki Ryszard

Restauracja przy Dworcu - lata 30. XX wieku - Woryna Alfred

Jastrzębskie korty tenisowe - Czernecki Ryszard

Siedziba Zarządu Kąpielowego i kort tenisowy - Czernecki Ryszard

Willa Bożydar - Mrożkiewicz Jarosław

Pałac w Boryni wielokrotnie zmieniał swoich właścicieli. Przyjmuje się, iż być może pierwotnymi jego właścicielami była rodzina von Schlutterbach, która swe dobra w Boryni posiadała do roku 1840. W 1882 roku dobra Boryni Dolnej zostały włączone do Książęco-Pszczyńskiego Fideikomisu. Dopiero w roku 1922 tereny te przeszły pod administrację powiatu pszczyńskiego. Wraz z wybuchem II wojny światowej w roku 1939 Borynia znalazła się we władaniu administracji niemieckiej, i pozostała w niej do roku 1945.

Po wojnie, zgodnie z reformą rolną, Pałac przeszedł na własność państwa polskiego i został zaadaptowany na potrzeby szkoły. W 1961 roku wyremontowano budynku. Zrekonstruowano masandrowy dach z lukarnami kryty dachówką. Usunięto także ażurową klasycystyczną balustradę schodów prowadzących na piętro, co było związane z adaptacją budynku na potrzeby szkoły. Kolejny remont przeprowadzony przez Kopalnię Węgla Kamiennego „Borynia" miał miejsce w roku 1987. Jego założeniem było dostosowanie Pałacu do potrzeb Ośrodka Szkoleniowego SITG. Usunięto dachówki i pokryto dach blachą miedzianą. Następnie budynek przekazano Jastrzębskiej Spółce Węglowej S.A., która w roku 2010 sprzedała obiekt prywatnemu inwestorowi.

Hol główny pałacu w Boryni - Kogut Arkadiusz

Pałac do dziś stanowi niezwykłą kompozycję architektoniczną.

Został wpisany do rejestru zabytków 2 lutego 1966 roku.

Dwór obronny w Bziu Zameckim

Dwór Obronny w Bziu Zameckim - Sładkowski Alfred

Usytuowany został na niewielkim wzniesieniu przy obecnej ulicy Klubowej, frontem zwrócony na wschód. Wybudowany w stylu późnorenesansowym pomiędzy osadami Bzie Dolne i Bzie Średnie stanowił dobra rycerskie rodziny Rostków w XVII wieku. Niestety nie jest znany dokładny jego rok budowy ani wykonawca. Budynek postawiono na planie wydłużonego prostokąta, z usytuowanym niesymetrycznie od strony południowej wydatnym ryzalitem. W ryzalicie umieszczona została klatka schodowa oraz sień. Po stronie północnej w późniejszym okresie dobudowano przybudówkę, posiadającą użytkowe poddasze. Budynek z nieużytkowym poddaszem jest piętrowy i częściowo podpiwniczony, z dostępem do piwnic od zewnątrz. Wejście główne do niego usytuowane jest od strony południowej, natomiast od strony wschodniej znajduje się wejście boczne.

Dwór Obronny w Bziu Zameckim (współcześnie) - Kogut Arkadiusz

Restauracja Państwa Posłusznych - Lechowski Ryszard

Park zdrojowy wraz z Domem Zdrojowym - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Sanatorium „Górnik" - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Przemarsz pracowników Sanatorium ZUS - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta

Elewacje budynku charakteryzują się nieregularnym rytmem okien. Posiadają, pogrubiony w trakcie ostatniej przebudowy, impostowy gzyms (pomiędzy parterem a pierwszym piętrem) oraz gzyms na krawędzi dachu, które okalają budynek dookoła. Dwór posiada również dekorowane, o renesansowych formach, trójkątne szczyty elewacji wschodniej i zachodniej. Pierwotnie prawdopodobnie były one zwieńczone ozdobnymi elementami. Szczyty o gładkiej części górnej osadzone są na wydatnym gzymsie. W ich połowie znajduje się także gzyms kordonowy. W dolnej części szczytów znajdują się wnęki dwuarkadowe o łuku odcinkowym, oddzielone od siebie pilastrem z profilowaną głowicą. Do dziś zachowały się częściowo otwory strzelnicze. Na parterze obiektu- znajdują się pomieszczenia o układzie jednotraktowym. Trzy z nich posiadają sklepienia kolebkowe z lunetami, a jedno sklepienie krzyżowo-kolebkowe. Piwnice znajdują się pod wschodnią częścią budynku i składają się z dwóch komór, przykrytych sklepieniami kolebkowymi.

Dom Górnika - Ledwoń Małgorzata

Dwór Obronny w Bziu Zameckim (współcześnie) - Kogut Arkadiusz

Przypuszcza się, iż Dwór Obronny wybudowano około 1605 roku. Aż do roku 1714 był w posiadaniu rodziny Rostków. Po śmierci ostatniego z właścicieli tego rodu, aż do roku 1891 należał do rodziny Skrebeńskich. W latach 1891-92 Dwór należał do adwokata z Raciborza - Teodora Hoffmana. Od 1892 do 1945 roku jego właścicielami byli Wilhelm, a następnie Fryderyk Thau. Podczas II wojny światowej budynek uległ częściowemu zniszczeniu, m.in. uszkodzony został ozdobny szczyt elewacji zachodniej, a jego wnętrza splądrowali żołnierze Armii Czerwonej. Po zakończeniu wojny obiekt przeszedł na własność państwa polskiego.

W 1957 roku Bzie włączono do powiatu wodzisławskiego, a w rok później - po długich staraniach władz (prace remontowe ograniczał brak możliwości wykwaterowania dwóch rodzin zamieszkujących w ocalałej części budynku) - konserwator wojewódzki rozpoczął remont i odbudowę Dworu Obronnego.

Nowa brama wjazdowa do KWK Pniówek - Galeria Historii Miasta Miejski Ośrodek Kultury

W wyremontowanym obiekcie miały znaleźć swą siedzibę biblioteka, świetlica, punkt felczerski oraz przedszkole. Na pierwszym piętrze planowana była sala posiedzeń rady. Po zakończeniu remontu w części Dworu uruchomiono świetlicę. Z powodu braku wykonawcy dopiero w roku 1967 otwarto ośrodek zdrowia. W roku 1972 Bzie zostało włączone do gminy Ruptawa, a trzy lata później Ruptawę z Bziem włączono do Jastrzębia Zdroju. W roku 1973 w wyremontowanych pomieszczeniach Dworu do użytku oddano przedszkole.

Od roku 2000 w Dworze zaplanowano prace związane z wykonaniem dodatkowych pomieszczeń piwnicznych na potrzeby kotłowni, remontem dachu budynku, a także dobudową ewakuacyjnej klatki schodowej.

Dwór Obronny w Bziu Zameckim w chwili obecnej jest jedyną zachowaną w tej części Śląska budowlą tego rodzaju. Podobne znajdują się w Chudowie koło Knurowa (ruiny zamku), a także w Czechowicach-Dziedzicach (ruiny dworu).

W latach 2006-2009 przewidziano modernizację obiektu polegającą m.in. na dobudowie klatki schodowej, wykonaniu remontu elewacji oraz częściowego remontu wnętrza budynku, a także zagospodarowaniu terenu zewnętrznego w zakresie dojść i podjazdu do Dworu. Opracowaniu poddano także projekt iluminacji oświetlenia zewnętrznego.

Dwór Obronny (współcześnie) - Kogut Arkadiusz

Dwór Obronny w Bziu Zameckim został wpisany do rejestru zabytków 5 sierpnia 1966 roku.

Osiedle Arki Bożka - Stokłosa Grażyna

Jastrzębie-Zdrój lata 70. XX wieku - Flak Wojciech

Jastrzębie-Zdrój - Leśniak Adam

Podziękowania

Album „Jastrzębie-Zdrój - obrazy z przeszłości" powstał dzięki pomocy osób i instytucji,
którym składam szczególne podziękowania:

Ryszard Czernecki
Stanisław Dzbański
Wojciech Flak
Aleksander Grzywa
Adam Hałasik
Grażyna Kawa
Józef Koźlik
Małgorzata Ledwoń
Adam Leśniak
Zofia Macura
Dariusz Mazur
Antoni Mroczkowski
Jarosław Mrożkiewicz
Alferd Sładkowski
Grażyna Stokłosa
Andrzej Szulik
Gabriela Warmusz
Alfred Woryna
Bogdan Wrożyna

Marcin Boratyn - Miejski Ośrodek Kultury Galeria Historii Miasta
Ilona Burdzik - Gimnazjum nr 8 w Jastrzębiu Zdroju
Ryszard Lechowski - Hotel i Restauracja „Dąbrówka"
Aleksandra Przybyła - Jastrzębska Izba Regionalna im. Rodziny Witczaków
Zbigniew Skarbek - Wojewódzki Szpital Rehabilitacyjny dla Dzieci w Jastrzębiu-Zdroju

ks. Wacław Basiak - były proboszcz Parafii Św. Katarzyny i Opatrzności Bożej
ks. Bernard Frank - proboszcz Parafii Wszystkich Świętych
ks. Antoni Pudlik - proboszcz Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa
ks. Czesław Szaforz - proboszcz Parafii Św. Barbary i Św. Józefa

Jastrzębska Spółka Węglowa S.A.
Miejski Zarząd Nieruchomości w Jastrzębiu-Zdroju

za zaangażowanie w tworzeniu niniejszej publikacji poprzez
udostępnienie z prywatnych zbiorów zdjęć, pocztówek, książek, prospektów i innych dokumentów,
udostępnienie obiektów zabytkowych w celu wykonania ich sesji fotograficznych
oraz konsultacje merytoryczne.

Marian Janecki

Prezydent Miasta

Bibliografia

1/ „Jastrzębie Zdrój Perła uzdrowisk śląskich", 1939

2/ „Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w zapiskach kronikarza", Jastrzębie Zdrój, 2001 r.

3/ „Uzdrowiska Polskie", Warszawa 1973 r.

4/ „Wczasowiska w Polsce Ludowej", Warszawa 1952 r.

5/ „Zdrojowisko w Jastrzębiu w Górnym Szląsku", Warszawa, Tygodnik Ilustrowany, 1865, s. 224

6/ Białeccy H. i L. „Szkic monograficzny Szerokiej. Jubileusze 721 lat Szerokiej, 200 lat kościoła parafialnego, 30 lat Szkoły Podstawowej nr 18, 30 lat KWK „Borynia", Rzymskokatolicka Parafia Wszystkich Świętych w Szerokiej, Jastrzębie Szeroka , Drukarnia „Jastrzębie", 2001 r.

7/ Boratyn M.: „Biuletyn Galerii Historii Miasta", Miejski Ośrodek Kultury w Jastrzębiu Zdroju, Jastrzębie Zdrój, wrzesień 2006 r., listopad 2006 r., luty 2007 r., maj 2007 r., sierpień 2007 r., grudzień 2007 r., luty 2008 r., maj 2008 r., wrzesień 2008 r., grudzień 2008 r., marzec 2009 r.

8/ Burda A., „Solanki, kasyno i kościół", „Gość niedzielny", Katowice, nr 1, 2002, s. 28

9/ Dobrzyński J., „Informator uzdrowiskowy. Naturalne Przetwory Zdrojowe w leczeniu domowym", Polskie Uzdrowiska Dział Produktów Zdrojowych, Wydawnictwo „Polskiego Archiwum Krajoznawczego", Warszawa

10/ Duda Z., „Kronika Parafii najświętszego Serca Pana Jezusa w Jastrzębiu Zdroju do roku 1971".

11/ Fudziński J., „Co wiesz o swoim mieście – część I", „Nasze Problemy", 1979 r.

12/ Fudziński J., „Co wiesz o swoim mieście – część II", „Nasze Problemy", 1979 r.

13/ Fudziński J., „Co wiesz o swoim mieście – część III", „Nasze Problemy", 1979 r.

14/ Fudziński J., „Co wiesz o swoim mieście – część VI", „Nasze Problemy", 1979 r.

15/ Fudziński J., „Co wiesz o swoim mieście – część VII", „Nasze Problemy", 1979 r., nr 34

16/ Fudziński J., „Historia naszego miasta", „Nasze Problemy", 1979 r.

17/ Fudziński J., „Siedem wieków Szerokiej (1280-1980)", Jastrzębie Zdrój, Jastrzębskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne

18/ Kinasiewicz A., „Niezwykła historia figury św. Jana Nepomucena w Jastrzębiu Zdroju", Jastrzębie Zdrój, Urząd Miasta, 2002 r.

19/ Maga S., „Jastrzębie-Zdrój na Górnym Śląsku", Warszawa, Polskie Uzdrowiska Biblioteka Uzdrowiskowa, Lekarski Instytut Naukowo-Wydawniczy, 1950 r.

20/ Michalak T., „Jastrzębie-Zdrój i okolice", Warszawa, Wydawnictwo „Sport i turystyka", 1955 r.

21/ Mrożkiewicz J., „W hołdzie bohaterom", Jastrzębie Zdrój, Miesięcznik Informacyjny Miasta Jastrzębie Zdrój „JASTRZĄB", Urząd Miasta, listopad 2008, s.14

22/ Mrożkiewicz J., „Zapomniany życiorys śląskiego powstańca. Mikołaja Witczaka jr. „Wspomnienia" i „Przyczynki", Jastrzębie Zdrój , Urząd Miasta, 2006 r.,

23/ Siemko P., „Jastrzębie Zdrój w zabytkach sztuki", Jastrzębie Zdrój, Urząd Miejski w Jastrzębiu Zdroju, 1992 r.

24/ Sobczyńska L., „Mikołaj Franciszek Witczak (1896-1976) zarys biograficzny", Katowice, Zarząd Miasta Jastrzębie Zdrój, 1995 r.

25/ Szafarz C., „Dzieje kościoła i parafii św. Barbary i św. Józefa w Jastrzębiu Zdroju", Jastrzębie Zdrój, Zarząd Miasta Jastrzębie Zdrój, 1999 r.

26/ Typrowicz S., „Jastrzębie-Zdrój śląskie zdrojowisko słonojodobromowe", Wydane staraniem Dyrekcji Zakładu Kąpielowego, Jastrzębie-Zdrój, 1937 r.

27/ Zespół autorski: Burda A., Goździk-Babicz I., Górny M., Limanowska E., Miler T., ks. Pudlik A., s. Romańska D., Węgrzyn A., „Jastrzębie Zdrój. Dzieje uzdrowiska. Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa 1951-2001", Państwowy Instytut Naukowy Instytut Śląski w Opolu, Towarzystwo Miłośników Ziemi Jastrzębskiej, Wydanie I, Gliwice, Drukarnia Florek, listopad 2001 r.

28/ „Ukryte w kościele", Dziennik Zachodni, Katowice, nr 213, 2000 r. s. 3

29/ http://wiedzaiedukacja.pl/archives/tag/regionalizm

30/ http://www.katowice.ap.gov.pl

31/ http://www.pamiec.jasnet.pl/historia_jastrzebia_zdroju,%22Miasto_Matek%22,19.htm

32/ http://www.pamiec.jasnet.pl

33/ http://www.kosciolydrewniane.pl/

34/ http://www.katarzyna.katowice.opoka.org.pl/index.php

35/ http://www.montes.pl/montes25/montes_19.htm

36/ http://www.dworek.naszegimnazjum.pl/index.html

37/ http://www.jastrzebiegorne.za.pl/

38/ http://www.bilp.uw.edu.pl/ti/ti.htm

Stopka redakcyjna

Album „Jastrzębie-Zdrój. Obrazy z przeszłości" wydany staraniem Wydziału Polityki Gospodarczej i Promocji Urzędu Miasta Jastrzębie-Zdrój

Teksty:
Wstęp „I odrodził się Zdrój" – Jarosław Mrożkiewicz
„Dzieje uzdrowiska. Historia zabytków" – Aneta Czarnocka-Kanik
Korekta: Joanna Gorzelak
Konsultacja i korekta merytoryczna: Marcin Boratyn, Jarosław Mrożkiewicz

Ilustracje (fotografie, widokówki):
Marcin Boratyn, Natalia Chmielowiec, Ryszard Czernecki, Aneta Czarnocka-Kanik, Stanisław Dzbański, Wojciech Flak, Bożena Fusch, Aleksander Grzywa, Adam Hałasik, Grażyna Kawa, Arkadiusz Kogut, Józef Koźlik, Ryszard Lechowski, Małgorzata Ledwoń, Adam Leśniak, Zofia Macura, Dariusz Mazur, Łukasz Matuszczyk, Antoni Mroczkowski, Jarosław Mrożkiewicz, Aleksandra Przybyła, Robert Sitek, Alfred Sładkowski, Grażyna Stokłosa, Andrzej Szulik, Gabriela Warmusz, Alfred Woryna, Bogdan Wrożyna, Agnieszka Zeh

Dokumenty archiwalne:
Marcin Boratyn, Grażyna Kawa, Jarosław Mrożkiewicz, Ryszard Lechowski

Projekt graficzny i skład:
Interfon Sp. z o.o.
ul. Olszaka 5, 43-400 Cieszyn
tel. 033 85 10 543, e-mail: interfon@neostrada.pl

Korekta projektu:
Aneta Czarnocka-Kanik

Skład i druk:
ZP „POLIMER" Marek Malawski, Jolanta Malawska
ul. Szczecińska 34
75-137 Koszalin

Wydanie V poprawione. Wszelkie prawa zastrzeżone.

Jastrzębie-Zdrój, 2012 r.